

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւն

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ
Արեւմտեան Հայաստանի իրաւունքներու պաշտպանութեան
իրաւական-քաղաքական միասնական փաթեթ

(Փաստաթուղթերու ժողովածու)

3-րդ լրամշակուած հրատարակութիւն

2017 թ.

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան
Զինանշանը

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւն

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ
Արեւմտեան Հայաստանի իրաւունքներու պաշտպանութեան
իրաւական-քաղաքական միասնական փաթեթ

(Փաստաթուղթերու ժողովածու)

3-րդ լրամշակուած հրատարակութիւն

2017 թ.

հտդ 941(479.25):32.001
ԳՄԴ 63.3(2h)+66.01
ISBN 978-9939-9105-6-7
(c) ՆՏ Հոլդինգ, 2016
Նոյեան Տապան

Առաջին անգամ հրատարակուած է՝
Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի,
Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Կառավարութեան եւ
Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի)
համատեղ որոշմամբ՝ 17.09.2014 թ.:

(3-րդ լրամշակուած հրատարակութիւն)

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի իրաւունքներու պաշտպանութեան իրաւական-քաղաքական միասնական փաթեթ. Երեւան, ՆՏ Հոլդինգ, 2017 թ., - էջ:

Ժողովածուն կը ներկայացնէ Հայկական Հարցի վերջնական կարգաւորման, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի նկատմամբ հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան իրաւական-քաղաքական փաթեթի առանցքային-հիմնական բաժինը, անոր մաս կազմող հոչակագրերն ու հրամանագրերը, որոշումներն ու յայտարարութիւնները:

3-րդ լրամշակուած հրատարակութիւնը կը պարունակէ նոր կարեւոր փաստաթուղթեր, որոնք զետեղուած են ժողովածուի բոլոր չորս գլուխներուն մէջ:

Ժողովածուն այլ լեզուներով հրատարակելու պարագային բնագիր կը համարուի հայերէնը:

Շնորհակալութիւն կը յայտնենք Հայրենակցական Միութիւններու Խորհուրդի «Բնօրրան» հանդէսի ղեկավար - խմբագիր Ժողեֆ Ավետիսեանին, ում նախաձեռնութեամբ, ելնելով ժամանակի հրամայականէն, ժողովածուի շարք մը կարեւոր նիւթեր հրատարակվեցան հանդէսին մէջ՝ 2013 թ. (թիւ 1-6 (21-26), էջ 208-235):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նախարան	
Հրատարակչության ԿՈՂՄԷ	
ԳԼՈՒԽ I	
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԿԱՐԳԱԻՈՐՄԱՆ Իրաւական-քաղաքական ՀԻՄՔԵՐԸ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԻՐԱԻՈՒՆՔՆԵՐՈՒ Իրաւական-քաղաքական ՀԻՄՔԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՓԱԹԵԹԸ	
Հայկական ՀԱՐՑԻ ԿԱՐԳԱԻՈՐՄԱՆ Իրաւական-քաղաքական ՀԻՄՔԵՐԸ	
Հայոց ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ Մեծ Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Ռուսիոյ կողմէ, 24 Մայիս, 1915 թ.	
Թրքահայաստանի ՄԱՍԻՆ ԴԵԿՐԵՏԸ՝ հրապարակուած Պետրոգրադի մէջ 1918 թ. Յունուար 13-ին	
Երիտթուրքերու ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (1919-1920)	
Սեւրի ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ	
ԱՄՆ 28-ԸՆԴ ՆԱԽԱԳԱՀ ՎՈՒՏՏՐՕ ՈՒԻԼՍԸՆԻ 1920 թ. Նոյեմբեր 22-ին կայացուցած Իրաւարար վճիռը	
Կիլիկիոյ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԱՔՏԸ	
ԳԼՈՒԽ II	
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆԱՍՏԵՂԾ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ (ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ) ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐՈՒ ԶԵԻԱԻՈՐՈՒՄԸ (հիմնարար փաստաթուղթեր)	
Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ՊԵՏԱԿԱՆԱՍՏԵՂԾ 10-ամեայ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ	
Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ	
Արեւմտեան Հայաստանի հայոց ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ԻՐԱԻՈՒՆՔԻ ՀՈՉԱԿԱԳԻՐԸ, 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, 2004 թ.	
Արեւմտեան Հայաստանի ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ Հ Ռ Չ Ա Կ Ա Գ Ի Ր Ը ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԻՐԱԻՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ	
Հոչակագիր ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ	

<p>Որոշում ԱՐԵԻՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԵԻՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇՏԱԿԱՆ, ՋԻՆՈՒԱԾ, ԴՐԱԿԱՆ ՉԷզոքութեան ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ</p>	
<p>Հրամանագիր ԱՐԵԻՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴՐՕՇԻ ՄԱՍԻՆ</p>	
<p>Հրամանագիր ԱՐԵԻՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՋԻՆԱՆՇԱՆԻ ՄԱՍԻՆ</p>	
<p>Հրամանագիր Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնապաշտպանութեան ուժերու ստեղծման մասին, հիմնական նպատակ ունենալով պաշտպանելու հայութիւնն ու Հայաստանը</p>	
<p>Հռչակագիր Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) ձեւաւորման մասին</p>	
<p>Նախագահական ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը իբրեւ շարունակող պետութիւն</p>	
<p>Նախագահական ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան նախագիծը մշակելու վերաբերեալ</p>	
ԳԼՈՒԽ III	
<p>ԱՐԵԻՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԵՒ ԱՐԵԻՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԴԻՄՈՒՄՆԱԳՐԵՐԸ ՄԱԿ-ին ԵՒ ՄԱԿ-ի ԱՆԴԱՄ ՊԵՏՈՒԹԻՆՆԵՐՈՒՆ</p>	
<p>Դիմում ՊՐՆ. ԱՊՏԻԻԼԼԱԶ ԿԻԻԼԻՆ, ԹՈՒՐԳԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ</p>	
<p>Դիմում ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան խորհուրդի անդամներուն, Սերի խաղաղութեան դաշնագիրը ստորագրած պետութիւններուն, միջազգային ընկերակցութեան անդամ պետութիւններուն Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներուն վերաբերեալ</p>	
<p>Դիմում ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհուրդին, ՄԱԿ-ի անդամ պետութիւններուն, Սերի խաղաղութեան դաշնագիրը ստորագրած պետութիւններուն Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան ինքնապաշտպանութեան ուժեր</p>	

կազմաւորելու մասին	
Դիմում ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհուրդին Տէր էլ Զօրի Սրբոց Նահատակաց հայկական եկեղեցին պայթեցնելու փաստի առնչութեամբ	
Ուղերձ ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհուրդին, ՄԱԿ-ի անդամ պետութիւններուն, Սերի խաղաղութեան դաշնագիրը ստորագրած պետութիւններուն	
Ուղերձ համայն հայութեան, Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն ու քաղաքացիներուն, հայ անհատին ու հայկական կառոյցներուն	
Ուղերձ ՄԱԿ-ի անդամ երկիրներու խորհրդարաններուն	
Ուղերձ ՄԱԿ-ի անդամ երկիրներու կառավարութիւններուն	
Զեկոյց ԹԻԻ 1 Արմենակ Աբրահամեանի, ՄԱԿ-ի մէջ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ասամբլեայի պատուիրակութեան ղեկավարի, ՄԱԿ-ի Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու հարցերով փորձագիտական յանձնաժողովի նստաշրջանին	
Զեկոյց ԹԻԻ 2 Արմենակ Աբրահամեանի, ՄԱԿ-ի մէջ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ասամբլեայի պատուիրակութեան ղեկավարի, ՄԱԿ-ի Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու հարցերով փորձագիտական յանձնաժողովի նստաշրջանին	
Ելոյթ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Նախագահ Արմենակ Աբրահամեանի ՄԱԿ-ի Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու փորձագիտական յանձնաժողովի նստաշրջանին` Հայոց Ցեղասպանութեան հատուցման փաթեթի վերաբերեալ	
ԳԼՈՒԽ IV ԱՐԵՒՍՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԵՒ ԱՐԵՒՍՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԱՅԼ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐ	
Որոշում Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող Կեդրոնական Ընտրական Ցանձնաժողովի	
Քաղուածք № 1	

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) 1-ին գումարման 1-ին նստաշրջանի 1-ին նիստի արձանագրութենէն	
Քաղուածք № 2 Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) 1-ին գումարման 1-ին նստաշրջանի 2-րդ նիստի արձանագրութենէն	
Յայտարարութիւն Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման, դատապարտման եւ հատուցման հարցերու շուրջ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան ռազմավարութեան մասին	
Հրամանագիր յոյներու եւ պոնտացիներու ցեղասպանութիւնը դատապարտելու մասին	
Հրամանագիր ասորիներու ցեղասպանութիւնը դատապարտելու մասին	
Օ Ր Է Ն Ք Արեւմտեան ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ	
Ո՞րն է Թուրքիայի Հանրապետության արեւելյան սահմանը հարեւանների հետ	
Ուղերձ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհրդի անդամ պետութիւնների խորհրդարաններին (Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան դէմ ուղղուած Ադրբեջանի Հանրապետութեան ագրեսիայի վերաբերեալ)	
Օ Ր Է Ն Ք «Սերի խաղաղութեան պայմանագիրը վաւերացնելու մասին, ստորագրուած 10 օգոստոս 1920 թ., Մերում»	
Օ Ր Է Ն Ք «Ծովային Իրաւունքի մասին» ՄԱԿ-ի Կոնուենցիան վաւերացնելու մասին, ստորագրուած 10 դեկտեմբերի 1982 թ.՝ Մոնտեգո-Բելքադաքում, եւ 29 յուլիսի 1994 թ. համաձայնութեան «Ծովային Իրաւունքի մասին» ՄԱԿ-ի Կոնուենցիայի XI մասի իրականացման վերաբերեալ»	
Օ Ր Է Ն Ք «Պետութիւնների իրաւունքների եւ պարտականութիւնների մասին» Կոնուենցիան (ստորագրուած 26 դեկտեմբեր 1933 թ., համաամերիկեան պետութիւնների 7-րդ միջազգային համաժողովում (Մոնտեւիդեոյի Կոնուենցիայ), որպէս պետութիւնների իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ ճանաչելու մասին»	

Արեւմտյան Հայաստանի հայերի քաղաքացիութիւն ստանալու կարգը	
Լուսանկարներ ԵՒ ՔԱՐՏԷԶՆԵՐ	

ՆԱԽԱԲԱՆ

Հայկական Հարցի սկզբնաւորումէն (1878 թ.) եւ Հայերու ցեղասպանութենէն (1894-1923 թթ.) յետոյ ինկած ժամանակահատուածին Հայկական Հարցի վերջնական կարգաւորման նոր օրակարգ (համազգային ծրագիր) չէ ձեւաւորուած, բացառութեամբ 1973-1985 թթ. Նորագոյն զինեալ-ազատագրական պայքարի գործունէութեան ու ծրագրի: Փոխարէնը՝ Արտերկրի հայութեան օրակարգին մէջ տեղական համայնքներու կազմաւորման, Հայապահպանութեան, Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան ապագային հետ կապուած խնդիրներն էին: Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան օրակարգին մէջ Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան վերածնունդի ու զարգացման, Հայրենադարձութեան խնդիրներն էին: Հայաստանի Հանրապետութեան օրակարգին մէջ Արցախի հայութեան, Արցախի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան անվտանգութեան, յարձակողականութեան ու շրջափակման յաղթահարման, ինքնորոշման իրաւունքի, ազատութեան եւ անկախութեան հաստատման ու պահպանման խնդիրներն են:

Եւ ինչպէս 1980-ի վերջերն ու 1990-ի սկզբները հայ հասարակական-քաղաքական միտքը, մեծ հաշուով, պատրաստ չէր Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան վերահաս իրողութեան, այնպէս ալ այսօր ան պատրաստ չէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (ներառեալ՝ Կիլիկիոյ) անկախութեան անկասելի վերահաս իրողութեան:

Այսօր, սակայն, հակուած ենք այն մտքին, որ Հայկական Հարցի վերջնական կարգաւորման նոր օրակարգ կը ձեւաւորուի 2004-2014 թթ. ընթացքին, երբ 2004 թ. Դեկտեմբեր 17-ին՝ Շուշիի մէջ, կը հիմնադրուի Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը: Նոյն օրը կ'ընդունուի հռչակագիր Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնորոշման իրաւունքին վերաբերեալ, իսկ 2007 թ. հռչակագիր Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներուն վերաբերեալ, իբրեւ Հայկական լեռնաշխարհի բնիկներ: 2011 թ. Փետրուար 4-ին կը յայտարարուի Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարութեան կազմաւորման գործընթացին սկիզբը: 2014 թ. Յունուարին նախօրօք կայացած ընտրութիւններու միջոցով կը ձեւաւորուի Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովը (Խորհրդարանը), որն ալ կ'ընտրէ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ:

Այստեղ պէտք է յատուկ նշել Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի կողմէ ՄԱԿ-ի Բնիկ Ժողովուրդներու Փորձագիտական եանձնաժողովին ծիրէն ներս 2006-էն ի վեր իրականացուած աշխատանքները եւ անոր հիման վրայ ստեղծուած Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնութեան եւ քաղաքացիութեան կառոյցը: Այս իրաւական քաղաքական հիմքին վրայ կը ձեւաւորուի Արեւմտեան Հայաստանի պետական

համակարգը, որուն միջոցով ալ կ'իրականացուի Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան ողջ գործընթացը:

Այսպիսով տեսանելի է, որ Հայկական Հարցի կարգաւորման եւ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան նոր օրակարգի ձեւաւորումը սերտօրէն կը կապուի երկու հիմնական հարցադրումներու հետ.

ա/ Արեւմտեան Հայաստանի նկատմամբ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան, աւելի ստոյգ՝ Հայաստանի նկատմամբ հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան, եւ

բ/ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) պետական համակարգի ձեւաւորման:

Այս ժողովածուն կը ներկայացնէ Հայկական Հարցի վերջնական կարգաւորման, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի նկատմամբ հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան իրաւական - քաղաքական փաթեթի հիմնական բաժինը, անոր մաս կազմող հոչակագրերն ու հրամանագրերը, որոշումներն ու յայտարարութիւնները:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդ

01.09.2015 թ.

Հրատարակչության ԿՈՂՄԷՆ

Շատերուն համար Արեւմտեան Հայաստանը կը համարուի կորսուած տարածք եւ քիչերը գիտեն, որ Հայաստան պետութիւնը իբրեւ Հայկական պետութիւն ճանչցուած է Փարիզի վեհաժողովին կողմէ դեռ 1920 թ.-ի Յունուար 19-ին: Շատերը կարելոր չեն համարեր 1920-ին կայացած այն կարելոր որոշումները, ըստ որուն՝ Հայաստան պետութեան սահմանը Թուրքիոյ հետ սահմանագծուած է ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուդրօ Ուիլսոնի կողմէն կայացուած Իրաւարար վճիռով եւ որ այդ որոշումները առկայ են Սեւրի խաղաղութեան պայմանագրի Հայաստանին վերաբերող յօդուածներուն մէջ:

Ըստ էութեան, առ այսօր, նոյն միջազգային իրաւա-քաղաքական դաշտին մէջ կայացուած եւ գործող այդ որոշումները բաւարար են, որպէսզի արդէն իսկ գոյութիւն ունենայ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը (Հայաստան պետութիւնը):

Գոյութիւն ունեցող հակափաստարկը այն է, որ եթէ ցեղասպանութեան հետեւանքով հայերը այդ տարածքներուն մէջ չեն ապրիր, ուրեմն Հայաստան պետութեան վերաբերեալ կայացուած որոշումները կորսնցուցած են իրենց այժմեականութիւնը: Սակայն այնտեղ ապրող իսլամացած հայերը կը վերադառնան իրենց ինքնութեան եւ հայերէն բացի այնտեղ կ'ապրին այլ ժողովուրդներ եւս, որոնց իրաւունքները նոյնպէս կ'ոտնահարուին առ այսօր: Հետեւաբար Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատումը Ուիլսոնեան իրաւարար վճիռով որոշուած սահմաններուն մէջ կրկին կը դառնայ այժմեական եւ կրնայ իբրեւ բանալի ծառայել տարածաշրջանին մէջ համընդհանուր խաղաղութեան եւ խաղաղ համագործակցութեան հաստատման:

Այդ իմաստով այս ժողովածուն կարելոր է, քանի որ այստեղ ամփոփուած են ոչ միայն քիչ յայտնի փաստաթուղթեր, այլեւ մեր օրերուն այդ իրաւունքի պաշտպանութեան գործը շարունակողներուն կողմէ ձեւակերպուած իրաւական-քաղաքական ակտեր, որոնք Արեւմտեան Հայաստան պետութեան գոյութիւնը կը դարձնեն եւ՝ պատճառաբանուած, եւ՝ իրաւական-քաղաքական տեսակէտէն լիովին արդարացուած:

Խնդիրին ոչ շատ ծանօթ մարդոց մօտ քիչ մը անհաւատալի կրնայ թուիլ Արեւմտեան Հայաստանի պետական կառոյցներու այժմեան գոյութիւնը, որոնք ճանչցուած չեն այլ պետութիւններու, ներառեալ՝ ՀՀ-ի կողմէն: Սակայն մեր կարծիքով ասիկա այն պահանջուած ձեւաչափն է, որ մինչ այժմ որեւէ կերպ չէ գործածուած եւ դատելով շարք մը կարելոր պետութիւններու կողմէն այս կառոյցին նկատմամբ դրսեւորուող անթաքոյց հետաքրքրութենէն, պարզ է որ այս ձեւաչափն է միակ իրականն ու գործունը Հայկական Հարցի վերջնական եւ ամբողջական կարգաւորման համար:

Տիգրան Յարութիւնեան

Փիլիսոփայական գիտութիւններու թեկնածու,

«Նոյեան Տապան» լրատուական-վերլուծական կեդրոնի հիմնադիր տնօրէն,
Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւոր
31.07.2015 թ.

ԳԼՈՒԽ I

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԿԱՐԳԱԻՈՐՄԱՆ Իրաւական-քաղաքական ՀԻՄՔԵՐԸ,
ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՅԵՐՈՒ ԻՐԱԻՈՒՆՔՆԵՐՈՒ Իրաւական-քաղաքական ՀԻՄՔԵՐՈՒ ՓԱԹԵԹԸ**

Հայկական Հարցի կարգաւորման իրաւական-քաղաքական հիմքերը

Հայկական Հարցի սկզբնաւորումէն՝ 1878-էն ի վեր, ճիշդ է անհկա արդարացի լուծման տակաւին չէ եանգած, սակայն նոյն այդ գործընթացին իբրեւ արդիւնք ձեւաւորուած է Հայկական Հարցի արդարացի լուծման եւ հայ-թրքական յարաբերութիւններու խաղաղ, քաղաքակիրթ, արդիւնաւետ եւ վերջնական կարգաւորման իրաւական-քաղաքական պատկառելի փաթեթ:

Նշենք զանոնք.

-1878 թ. Փետրուար 19-ին (Մարտ 3-ին) Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ ստորագրուած Սան Ստեֆանոյի պայմանագրի 16-րդ յօդուածին մէջ նշուած էր: «Նկատի ունենալով այն, որ ռուսական զօրքերու դուրս բերումը անոնց կողմէն գրաւուած Հայաստանի՝ Թուրքիոյ վերադարձուելիք վայրերէն կրնայ առիթ տալ բախումներու եւ բարդութիւններու, որոնք երկու պետութիւններու բարի յարաբերութիւններուն վրայ պիտի ունենան վնասակար ազդեցութիւն, Բարձր դուռը կը պարտաւորուէր անյապաղ կենսագործել հայաբնակ մարզերու տեղական կարիքներէն յարուցուող բարելաւումներ ու բարենորոգութիւններ, եւ ապահովել հայերու անվտանգութիւնը քիւրտերէն ու չերքեզներէն»:
Բարեփոխումներուն ընթացքը պիտի վերահսկէր Ռուսաստանը:

-1878 թ. Յուլիս 4-6 Պետլինի քոնկրէսի (Յունիս 13 - Յուլիս 13) 61-րդ յօդուածով՝ «Բարձր դուռը, եանձն կ'առնէր հայաբնակ վայրերու մէջ անյապաղ իրագործել տեղական պահանջներէն բխող բարեփոխումներ ու բարենորոգումներ եւ ապահովել հայերու անվտանգութիւնը քիւրտերէն ու չերքեզներէն: Այդ նպատակով ձեռնարկուած քայլերուն մասին ան պարտաւոր էր պարբերաբար հաղորդել պետութիւններուն, որոնք պէտք է հսկեն անոնց գործադրութիւնը»:

61-րդ յօդուածը Սան Ստեֆանոյի պայմանագրի 16-րդ յօդուածի հակադարձումն էր, բովանդակութեամբ ամբողջովին շրջուած տարբերակը, որմով ժամանակի բրիտանական քաղաքական վերնախաւը, լորտ Շերպուրքի պատկերաւոր արտայայտութեամբ, Թուրքիոյ քրիստոնէաներուն համար «կը փակէր դժոխքէն դուրս գալու ելքը»:

-1895 թ. Մայիսին Կ. Պոլսոյ մէջ Մեծ Բրիտանիոյ, Ռուսաստանի եւ Ֆրանսայի դեսպանները թրքական կառավարութեան ներկայացուցին «Մայիսեան

բարենորոգումներ»-ու ծրագիրը, որմով կը նախատեսուէր դատական եւ այլ բարեփոխումներ իրականացնել Արեւմտեան Հայաստանի վեց վիլայեթներու մէջ՝ Էրզրում, Պիթլիս, Վան, Սեբաստիա, Մամուրեթ ու Ազիզ, Տիարպեթի: Բարենորոգումներու ենթակայ էին նաեւ Օսմանեան կայսրութեան միւս հայաբնակ վայրերը, օրինակ՝ Հաճընը Ատանայի վիլայեթին մէջ, Զէյթունը՝ Հալէպի:

-1913 Յուլիս 3-24-ը Ռուսաստանի կառավարութիւնը տէրութիւններուն ներկայացուց հայկական բարենորոգումներու իր նախագիծը, որ քննարկուեցաւ Կ. Պոլսոյ դեսպանաժողովին: Նախագիծը, որ կազմած էր ռուսական դեսպանութեան առաջին թարգման Ա. Մանտելշդամը 1895-ի Մայիսեան բարենորոգումներու ծրագրի եւ Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանի կազմած նախագծի հիման վրայ, կ'առաջարկէր հայկական վեց վիլայեթներէն (Էրզրում, Վան, Պիթլիս, Տիարպեթի, Խարբերդ, Սվազ) ստեղծել մէկ նահանգ: Ընդհանուր նահանգապետը պէտք է ըլլար քրիստոնէայ օսմանեան հպատակ կամ, որ աւելի գերադասելի էր՝ երոպացի, որ կը նշանակուէր 5 տարի ժամանակով, մեծ տէրութիւններու համաձայնութեամբ: Պետութիւններու եանձնարարութեամբ Ընդհանուր տեսուչներ նշանակուեցան Վեստենենկը (Հոլանտա) եւ Հոֆը (Նորվեկիա):

-1915 թ. Հոկտեմբեր 27-ին Հայկական Կիլիկիոյ ինքնավարութեան վերաբերեալ համաձայնութիւն կայացաւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի ներկայացուցիչ Պօղոս Նուպար Փաշայի եւ Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարութեան արեւելեան բաժնի պետ Ֆրանսուա Ժորժ Փիգոտի միջեւ:

-1918 թ. Հոկտեմբեր 30-ին Դաշնակիցներու եւ Թուրքիոյ միջեւ Լեմնոս կղզիի Մուտրոս նաւահանգիստին մէջ կնքուած զինադադարի փաստաթուղթին մէջ նշուած է.

16-րդ յօդուած. «Հեճասի, Ասիւրի եւ Եմենի, Սուրիոյ եւ Միջագետքի բոլոր կայազօրներու եանձնումը դաշնակցային հրամանատարութեան... Թրքական զօրքերու դուրս բերումը Կիլիկիայէն»:

24-րդ յօդուած. «Հայկական վիլայեթներէն (որեւէ) մէկուն մէջ անկարգութիւններ ծագելու պարագային, դաշնակիցները իրենց կը վերապահեն անոր մէկ մասը գրաւելու իրաւունքը»:

-1918 թ. Յունուար 13-ին Պետրոգրադի մէջ հրապարակուեցաւ Թրքահայաստանի մասին դէկրետը, ուր «Ռուսաստանը կը հռչակէ Հայաստանի ինքնավարութիւնը. Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը կը յայտնէ հայ ժողովուրդին, որ Ռուսաստանի բանտորագիւղացիական կառավարութիւնը կը պաշտպանէ Ռուսաստանի կողմէն գրաւուած Թրքահայաստանի հայերու իրաւունքը՝ ազատօրէն ինքնորոշուելու, ներառեալ նոյնիսկ անոնց անկախութեան իրաւունքը»:

Յետագային այս դրոյթը զետեղուեցաւ 1918 թ. ԽՍՀՄ Սահմանադրութեան մէջ իբրեւ 6-րդ յօդուած:

-1919-ի սկիզբը Փարիզի մեջ հրաւիրուեցաւ Հայ ազգային համագումար: Համագումարի կարեւոր ձեռնարկներէն մէկը եղաւ «Ամբողջական Հայաստանի պատուիրակութեան» ընտրութիւնը Պօղոս Նուպարի ու Աւետիս Ահարոնեանի համաՆախագահութեամբ եւ նախապէս պատրաստուած ու 1919-ի Փետրուար 12-ին Փարիզի հաշտութեան խորհրդաժողովին ներկայացուած հայկական պահանջներու համատեղ յուշագիրին վաւերացումը, որ կը հիմնաւորէր հայկական անկախ պետութեան ստեղծման անհրաժեշտութիւնը եւ կը ճշտէր անոր տարածքը Արեւմտեան Հայաստանի եօթ վիլայեթներու (ներառեալ Տրապիզոնը), Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Կիլիկիոյ միացումով:

Միացեալ պատուիրակութիւնը Փետրուար 26-ին ներկայացաւ Տասի խորհուրդի նիստին՝ կրկնելով յուշագրի հիմնական պահանջները: Պատուիրակութեան ընդունեց (1919-ի Ապրիլ 17-ին) նաեւ ԱՄՆ Նախագահ Վուտրօ Ուիլսոնը եւ հաւաստիացուց, որ հնարաւոր ամէն ինչ պիտի ընէ հայերու տարածքային պահանջները պաշտպանելու համար:

-1920 թ.-ի Յունուար 19-ի Փարիզի Վեհաժողովի ժամանակ՝ Դաշնակից Տէրութիւններու Գերագոյն Խորհուրդը դէ Ֆակտո (de facto) ճանչցաւ Հայաստան պետութեան անկախութիւնը,

-1920 թ.-ի Մայիս 11-ին՝ Դաշնակից Տէրութիւններու Գերագոյն Խորհուրդը դէ Յուրէ (de jure) ճանչցաւ Հայաստան պետութեան անկախութիւնը:

-1919 թ. Կոստանդնուպոլսոյ ռազմական ատեանին մէջ տեղի ունեցաւ Օսմանեան Թուրքիոյ իշխող վերնախաւի՝ երիտթուրք պարագլուխներու, դատավարութիւնը հետեւեալ մեղադրանքներով.

ա) Օսմանեան կայսրութիւնը Առաջին համաշխարհային պատերազմի մէջ ներքաշելու,
բ) Օսմանեան կայսրութեան հայազգի հպատակներու համապարփակ կոտորածներն ու բռնագաղթը կազմակերպելու եւ իրականացնելու համար:

Երիտթուրք պարագլուխներէն շատերը դատարանը հեռակայ կարգով մահուան դատապարտեց:

-1920 թ. Օգոստոս 4-ին յայտարարուեցաւ Հայկական Կիլիկիոյ անկախութեան հռչակման մասին:

-1920 թ. Օգոստոս 10-ին կնքուեցաւ Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը, որուն 88-93 կը վերաբերի Հայաստան պետութեան:

-1920 թ. Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուտրօ Ուիլսոնը կայացուց Իրաւարար վճիռ, որուն ամբողջական անուանումն է՝ «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Նախագահի որոշումը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ սահմանի, Հայաստանի դէպի ծով

ելքի եւ հայկական սահմանին յարակից թրքական տարածքի ապառազմականացման վերաբերեալ»:

Բերուած օրինակները բաւարար են եւ անոնցմէ արդէն իսկ պարզ է հայութեան եւ Հայաստանի բնական իրաւունքներու փաթեթի իրական ծանրակշռութիւնը:

Ըստ էութեան կարելի է ընդգծել, որ Հայկական Հարցի լուծման նպատակով հիմնական որոշումները կայացուած են, սակայն առ այսօր չեն իրականացուած: Կարելի է ընդգծել, որ անոնց իրականացման ժամանակը հասունցած է: Եւ ներկայի յամառ իրականութիւնը այն է, որ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ եւ ոչ մէկ պետութիւն եւ ժողովուրդ անմասն պիտի չմնայ ներկայի ու ապագայի սպառնալիքներէն, եթէ անոնցմէ ամէն մէկը իր կարգին չընտրէ գոյութիւն ունեցող խնդիրներու եւ հակամարտութիւններու խաղաղ կարգաւորման իրաւական-քաղաքական ճանապարհը:

Բոլոր ոչ իրաւական, այսինքն՝ կամային քաղաքական որոշումները պատանդի կարգավիճակի մէջ պիտի պահեն հակամարտող կողմերը, անոնց երկիրներն ու սերունդները եւ յիսուն տարին մէկ նոր ուժով պիտի բորբոքուի հակամարտութիւնն ու դիմակայութիւնը, պատերազմն ու քառւր՝ Պալգաններու, Մերձաւոր Արեւելքի, Կովկասի, Աֆղանիստանի մէջ: Այն տարածքին մէջ, ուր թրքական քաղաքական վերնախաւը կը հրաւիրեն պատասխանատու դերակատարութիւն ստանձնել: Վտանգաւոր եանձնարարական, որ սպառնալիքներ կը պարունակէ տարածաշրջանի բոլոր պետութիւններու եւ ժողովուրդներու համար, ներառեալ՝ Թուրքիոյ Հանրապետութեան եւ թուրքերու:

Տիգրան Փաշաբեգեան
Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետ
20.08.2015 թ.

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ
Մեծ Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Ռուսաստանի կողմէն
24 Մայիս, 1915 թ.

1915 թ. Մայիս 24-ին Մեծ Բրիտանիան, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը հանդէս եկան երիտթրքական կառավարութեան սանձազերծած հայերու կոտորածներն ու ցեղասպանութիւնը դատապարտող յատուկ յայտարարութեամբ, ուր 1915 թ. ապրիլեան կոտորածները որակեցին, իբրեւ Թուրքիոյ նոր ոճիրը մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ:

Տեքստում մասնավորապես ասուած էր. «Գրեթէ մէկ ամիսէ ի վեր, Հայաստանի թիւրք եւ քիւրտ բնակիչները օսմանեան հեղինակութիւնների թոյլտուութեամբ ու յաճախ անոնց նեցուկը ունենալով ջարդեր կը գործադրեն Հայերի դէմ: Նման ջարդեր տեղի ունեցան ապրիլի կէսին Էրզրումի մէջ (Կարին), Թերճան, Եղինէ, Պիթլիս, Մուշ, Սասուն, Զէյթուն եւ ամբողջ Կիլիկիոյ մէջ: Վանի շրջակայ գրեթէ հարիւր գիւղերու հայերը բոլորն ալ սպաննուեցան եւ Վանի հայկական թաղամասը շրջապատուած էր քիւրտերու կողմէ: Միեւնոյն ժամանակ Օսմանեան կառավարութիւնը չարչրկեցին Կոստանդնուպոլսոյ անպաշտպան հայ բնակչութիւնը: Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ գործուած Թուրքիոյ այս նոր ոճիրներուն հանդէպ դաշնակից կառավարութիւնները հանրօրէն կը տեղեկացնեն Մեծ Դրան, որ թուրք կառավարութեան բոլոր անդամները անհատապէս պատասխանատու պիտի համարուին, ինչպէս նաեւ բոլոր այն պաշտօնեաները, որոնք մասնակից դարձան այս ջարդերուն»:

ԹՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԴԵԿՐԵՏԸ՝ ընդունուած 1918 թ. Յունուար 13-ին

«Ռուսաստանը կը հռչակէ Հայաստանի ինքնավարութիւնը.

Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը կը յայտնէ հայ ժողովուրդին, որ Ռուսաստանի բանուորագիւղացիական կառավարութիւնը կը պաշտպանէ Ռուսաստանի կողմէ գրաւուած Թրքահայաստանի հայերու իրաւունքը՝ ազատօրէն ինքնորոշուելու, ներառեալ նոյնիսկ անոնց անկախութեան իրաւունքը: Կոմիսարներու Խորհուրդը կ'ընդունի, որ այս իրաւունքի իրականացումը հնարաւոր է միայն շարք մը նախնական երաշխիքներու հաստատումով, որոնք միանգամայն անհրաժեշտ են հայ ժողովուրդի հանրաքուէին համար: Կոմիսարներու Խորհուրդը իբրեւ մասնակի երաշխիքներ կը ճանչնայ հետեւեալ պայմանները.

Յօդուած Ա. - Թրքահայաստանէն ռուսական զօրքերու դուրսբերում եւ անյապաղ հայ ազգային ոստիկանական կազմավորումներու ստեղծում՝ Թրքահայաստանի բնակիչներու անձնական եւ նիւթական անվտանգութիւնը ապահովելու նպատակով:

Յօդուած Բ. - Հայ փախստականներու, ինչպէս նաեւ տարբեր երկիրներու մէջ սփռուած հայ գաղթականներու՝ անխոչընդոտ վերադարձը Թրքահայաստան:

Յօդուած Գ. - Պատերազմի ժամանակ թրքական իշխանութիւններուն կողմէ Թուրքիոյ մէջ բռնի կերպով աքսորած հայերու՝ անխոչընդոտ վերադարձը Թրքահայաստան:

...Կոմիսարներու Խորհուրդը կը պնդէ այս պայմանը թուրք պատուիրակներու հետ բանակցութիւններու ընթացքին:

Յօդուած Դ. - Թրքահայաստանի մէջ Ժամանակաւոր կառավարութեան կազմաւորում՝ հայ ժողովուրդի պատգամաւորներու խորհուրդի ձեւով. պատգամաւորները կ'ընտրուին ժողովրդավարութեան սկզբունքով:

Ստեփան Շահումեանը, նշանակուելով Կովկասի գործերով ժամանակաւոր արտակարգ կոմիսար, ամենայն օժանդակութիւն կը ցուցաբերէ Թրքահայաստանի հայ բնակիչներուն՝ Բ եւ Գ յօդուածներու իրականացման համար, ինչպէս նաեւ ձեւաւորելու համար Խառն եանձնաժողով՝ ռուսական զօրքերու դուրսբերման օրը եւ միջոցները որոշելու նպատակով՝ համաձայն յօդուած Ա-ի:

Թրքահայաստանի աշխարհագրական սահմանները կ'որոշուին հայ ժողովուրդի՝ ժողովրդավարական ճանապարհով ընտրուած ներկայացուցիչներու կողմէն՝ հարեւան վիճելի շրջաններու մահմետական եւ այլ բնակիչներու եւ կոմիսար Շահումեանի հետ»:

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (1919-1920)

Օսմանեան կայսրութիւնը առաջին համաշխարհային պատերազմի մէջ ներքաշած եւ հայերու տեղահանութիւնն ու ցեղասպանութիւնը կազմակերպած երիտթրքական «Միութիւն եւ առաջադիմութիւն» կուսակցութեան ղեկավար գործիչներու դատավարութիւնը Կ. Պոլսոյ մէջ:

Մուդրոսի զինադադարի (1918) կնքումէն անմիջապէս յետոյ, համաշխարհային հասարակայնութեան ճնշման տակ, թրքական նոր կառավարութիւնը որոշեց պատասխանատութեան ենթարկել Թուրքիան պատերազմի մէջ ներքաշած եւ հայերու ցեղասպանութիւնը կազմակերպած մեղաւորները:

1918 թ. Դեկտեմբեր 16-ի որոշմամբ կազմուեցան արեւմտահայութեան կոտորածներուն վերաբերող մեղադրական ապացոյցներ (ծածկազիր հեռագրեր, պաշտօնական գրութիւններ, հրահանգներ եւ հրամաններ, ականատեսներու վկայութիւններ եւ այլն) հաւաքող հարցաքննիչ եանձնախումբեր: Օսմանեան կայսրութեան տարածքը բաժնուեցաւ 10 դատաքննչական շրջանի, նշանակուեցան դատախազներ, քննիչներ, քարտուղարներ: 1919 թ. Յունուար 8-ին կազմուեցան ռազմական արտակարգ ատենաներ: Դատական նիստերու ընթացքին քննուեցաւ երիտթրքական կառավարութեան ղեկավարներու, «Միութիւն եւ առաջադիմութիւն» կուսակցութեան ԿԿ անդամներու եւ շրջանային պատասխանատու քարտուղարներու եւ պաշտօնեաներու, հայկական կոտորածները իրականացնող «Թեշքիլաթ-ը մահսուսէ»-ի («Յատուկ կազմակերպութիւն»), Եօզդատի, Տրապիզոնի, Պեռուքտերէի (Կ. Պոլսոյ արուարձան) եւ

Խարբերդի տեղահանությունն ու կոտորածները կազմակերպողներու եանցաւոր գործունէութիւնը:

Երիտթուրքերու դատավարութիւնը ցոյց տուաւ, որ արեւմտահայութեան տեղահանութիւններն ու կոտորածները ռազմական կամ կարգապահական քայլեր չէին եւ սահմանափակ կամ տեղական բնոյթ չեն կրած, ինչպէս կ'ուզէին ներկայացնել եանցագործները, այլ եղած են կանխամտածուած ու մշակուած գործողութիւններ, իրականացուած բացարձակապէս երիտթրքական կուսակցութեան ԿԿ նախաձեռնութեամբ ու կարգադրութեամբ, իսկ կոտորածները անմիջականօրէն իրականացուցած են այդ նպատակով բանտերէն ազատ արձակուած մարդասպաններն ու այլ ոճրագործներ:

Երիտթուրքերու կուսակցութեան պարագլուխներու եւ նախարարներու դատավարութիւնը սկսաւ 1919 թ. Ապրիլ 27-ին եւ ընդհատուով (Մայիս 28-ին անգլիական հրամանատարութիւնը 77 հոգի անսպասելիօրէն արքայեց Մալթա կղզի եւ ստով ընդհատեց դատաքննութիւնը) շարունակուեցաւ մինչեւ Յունիս 26 (13 նիստ): Դատավճիռը հրապարակուեցաւ 1919 թ. Յուլիս 5-ին: 31 եանցագործներէն 4-ը՝ Թալէաթը, Էնվերը, Ճեմալը եւ Նազիմը, հեռակայ կարգով դատապարտուեցան մահուան, իսկ մնացած 27-էն ոմանք՝ տարբեր տարիներու ազատազրկման, ոմանք արդարացուեցան եանցանշաններու բացակայութեան պատճառով: Դատավճիռին մեջ մոռացութեան մատնուեցան անգլիացիներու՝ Մալթա արքայութեան եանցագործները:

1919 թ. Յունիսի 21-ին, 23-ին եւ 29-ին տեղի ունեցան «Միութիւն եւ յառաջադիմութիւն» կուսակցութեան շրջանային պատասխանատու քարտուղարներու եւ պաշտօնատար այլ անձանց դատավարութիւնները: Դատավճիռը հրապարակուեցաւ 1920 թ. Յունուարի 8-ին: 36 մեղադրեալներէն 3-ը դատապարտուեցան 10 տարուան, միւսները՝ քանի մը տարուայ ազատազրկման:

Եոզղատի հայերու կոտորածն իրականացնողներու դատավճիռը հրապարակուեցաւ 1919 թ. Ապրիլի 8-ին. Եոզղատի մութասարիֆի (գաւառապետ) տեղակալ եւ Բողազլեանի կայմակամ (գաւառապետ) Քեմալ բեյը դատապարտուեցաւ մահուան, իսկ Եոզղատի ոստիկանապետ Թեվֆիկ բեյը՝ 15 տարուայ տաժանակրութեան:

Տրապիզոնի կոտորածներն իրականացնողներու դատավճիռը կայացաւ 1919-ի Մայիսի 22-ին: 8 հանցագործներէն երկուքը՝ Չեմալ Ազմի եւ Նայիմ բեյերը, հեռակայ կարգով դատապարտուեցան մահուան, միւսները՝ տարբեր ժամկետներով ազատազրկման:

Բէյոյութդերէյի ոչ մահմեդական բնակչութեան՝ հայերու եւ յույներու հալածանքները կազմակերպողներու դատավճիռը հրապարակուեցաւ 1919 թ. Մայիսի 24-ին: Բոլոր մեղադրեալները (4 հոգի) դատապարտուեցան քանի մը տարուայ ազատազրկման:

Խարբերողի հայերու տեղահանութեան եւ կոտորածներու յանցագործներու դատավճիռը կայացաւ 1920 թ. Յունուարի 14-ին. Բեհաեղդին Շաքիրը հեռակայ կարգով դատապարտուեցաւ մահուան, իսկ երիտթիրքական կուսակցութեան Խարբերողի պատասխանատու քարտուղար Ռեսնէլի Նազիմբէյը՝ 15 տարուայ տաժանակրութեան:

Դատավարութեան արձանագրութիւնները հրատարակուած են 1919–20 թթ., «Թաքուիմ–ի վէքայի» («Իրադարձություններու օրացոյց») արաբատառ թիրքական պաշտօնաթերթի յաւելուածին մէջ: Երիտթիրքերու դատավարութիւնը թէեւ չստացաւ լայն արձագանք՝ այնուամենայնիւ բացայայտեց Արեւմտեան Հայաստանի եւ Օսմանեան կայսրութեան հայաբնակ վայրերուն մէջ թիրքական իշխանութիւններու իրագործած հայերու ցեղասպանութիւնը: Երիտթիրքերու դատավարութեան նիւթերը կը հերքեն թիրքական պաշտօնական շրջաններու՝ հայերու ցեղասպանութիւնը ժխտող պնդումները:

ՄԵԻՐԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ

Թարգմանութիւնը ռուսերէնից

Մասն 3-րդ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴՐՈՅԹՆԵՐ

Բաժին 6-րդ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յօդուած 88. Թուրքիան յայտարարում է, որ ճանաչում է Հայաստանը, ինչպէս այդ բանն արդէն արել են Դաշնակից տէրութիւնները, որպէս ազատ եւ անկախ պետութիւն:

Յօդուած 89. Թուրքիան եւ Հայաստանը, ինչպէս եւ Բարձր պայմանաւորուող կողմերը, համաձայնուում են Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Բիթլիսի վիլայեթներում Թուրքիայի եւ Հայաստանի միջեւ սահմանատումը թողնել Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների որոշմանը եւ ընդունել ինչպէս նրա որոշումը, նոյնպէս եւ այն բոլոր միջոցառումները, որոնք նա կարող է առաջարկել Հայաստանին դէպի ծով ելք տալու եւ յիշեալ սահմանագծին հարող օսմանեան բոլոր տէրիտորիաների ապառազմականացման վերաբերեալ:

Յօդուած 90. Այն դէպքում, եթէ 89-րդ յօդուածի համաձայն սահմանագիծը որոշելիս յիշեալ վիլայեթների ամբողջ տէրիտորիան կամ նրա մի մասը յանձնուի Հայաստանին, Թուրքիան այսօր արդէն յայտարարում է, որ որոշման օրից սկսած ինքը հրաժարում է յանձնուած տէրիտորիայի նկատմամբ բոլոր իրաւունքներից եւ իրաւահիմունքներից: Սոյն պայմանագրի որոշումները, որոնք կիրառուելու են Թուրքիայից անջատուող

տերիտորիաների նկատմամբ, այս պահից սկսած կը գործադրուեն նաեւ այդ տերիտորիայի նկատմամբ:

Հայաստանի սոււերենութեանը յանձնուող տերիտորիայի կապակցութեամբ նրա վրայ դրուող Թուրքիայի ֆինանսական պարտաւորութիւնների բաժինը, եւ դրանց բնոյթն ու այն իրաւունքները, որոնցով նա կարող է փաստարկել, կը սահմանուեն սոյն Պայմանագրի 8-րդ մասի (ֆինանսական դրոյթներ) 241-244-րդ յօդուածների համաձայն: Յաջորդ կոնուենցիաները կը կարգաւորեն, եթէ դա անհրաժեշտ լինի, այն բոլոր հացերը, որոնք չեն կարգաւորուել սոյն Պայմանագրով եւ որոնք կարող են ծնունդ առնել յիշեալ տերիտորիայի փոխանցման կապակցութեամբ:

Յօդուած 91. Եթէ 89-րդ յօդուածում նշուած տերիտորիայի մի մասը յանձնուի Հայաստանին, ապա Սահմանագծման յանձնաժողով, որի կազմը կ'որոշուի յետագայում, կը ստեղծուի երեք ամսուայ ընթացքում այն բանից յետոյ, երբ արդէն ընդունուած կը լինի Հայաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ տեղում սահմանագիծ անցկացնելու վերաբերեալ յիշեալ յօդուածում նախատեսուող որոշումը:

Յօդուած 92. Ադրբեջանի եւ Վրաստանի հետ Հայաստանի սահմաններն ըստ պատկանելութեան կ'որոշուեն շահագրգռուած պետութիւնների ընդհանուր համաձայնութեամբ:

Երբ 89-րդ յօդուածում նախատեսուած որոշումն արդէն ընդունուած կը լինի եւ եթէ դրանից յետոյ այս կամ այն շահագրգռուած պետութիւնները չեն կարողանայ ընդհանուր համաձայնութեամբ որոշել իրենց սահմանագիծը, վերջինս կ'որոշեն Գլխաւոր դաշնակից տերութիւնները, որոնք դրա հետ մասին պէտք է հոգ տանեն սահմանագատումը տեղում գծանշելու մասին:

Յօդուած 93. Հայաստանն ընդունում է, համաձայնուելով դրանք մտցնել Գլխաւոր տերութիւնների հետ պայմանագրի մէջ, այն որոշումները, որոնք Տէրութիւններն անհրաժեշտ կը համարեն Հայաստանում այն բնակիչների շահերը պաշտպանելու համար, որոնք ռասայի, լեզուի եւ կրօնի առումով տարբերում են ազգաբնակչութեան մեծամասնութիւնից:

Հայաստանը նմանապէս համաձայնում է Գլխաւոր տերութիւնների հետ Պայմանագրի մէջ մտցնել այն որոշումները, որոնք այդ տերութիւններն անհրաժեշտ կը համարեն տրանզիտի ազատութիւնը եւ այլ ազգերի առեւտրի համար արդարացի պայմանակարգը պաշտպանելու համար:

10 օգոստոս, 1920 թ.

Սէւր

Պայմանագրի տակ ստորագրել են՝

Թուրքիան, Մեծ Բրիտանիան, Ֆրանսիան, Իտալիան, Ճապոնիան, Բելգիան, Յունաստանը, Լեհաստանը, Պորտուգալիան, Ռումինիան, Հայաստանը, Չեխոսլովակիան, Սերբերի, Խորուաթների եւ Սլովենների թագաւորութիւնը, Հեջագը:

ԱՄՆ 28-ՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀ ՎՈՒՏՐՕ ՈՒԻԼՍԸՆԻ

կայացուց Իրաւարար վճիռը, 22 Նոյեմբեր, 1920 թ.

1920 թ. Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոթո Ուիլսընը կայացուց Իրաւարար վճիռ, որուն ամբողջական անուանումն է՝ «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Նախագահի որոշումը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ սահմանի, Հայաստանի դէպի ծով ելքի եւ հայկական սահմանին յարակից թրքական տարածքի ապառազմականացման վերաբերեալ»:

(ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոթո Ուիլսընի կայացուցած Իրաւարար վճռի գունաւոր քարտեզը տե՛ս, Լուսանկարներ եւ քարտեզներ բաժնի մէջ, էջ)

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԱՔՏԸ

Ստորագրեալքս իրաւասու ներկայացուցիչներ Կիլիկիոյ բոլոր Քրիստոնէայ հասարակութեանց, այսու կը յայտարարենք.

Նկատելով, որ Կիլիկիոյ մեծ պատերազմին, որպէս հետեւանք, գրաւուեցաւ դաշնակից ուժերով, որ այդ գրաւումը եւ ֆրանսական վարչութիւնը հոն պահուեցան զինադադարի ամբողջ տեւողութեան:

Նկատելով, որ բոլոր այս միջոցին թուրքերը չդադրեցան խանգարելէ երկրին անդորրութիւնը՝ ներմուծելով մահ, աւեր, արհաւիրք, որով եւ անոնք յայտնօրէն բռնաբարեցին իրենց յանձնառութիւնները եւ զինադադարը:

Նկատելով, որ իրենց այս կացութիւնը մեր կրօնակիցներուն արժեց կեանքը տասնեակ հազարաւորներու, որ ֆրանսական արիւնն եւս միաժամանակ հոսեցաւ առատօրէն մեր մարտիրոսներուն հետ:

Նկատելով, որ նոյնիսկ Թուրքիոյ հետ կնքելիք խաղաղութեան վաղորդեանին մեր շատ մը քաղաքներ սպառնալիքի տակ են՝ պաշարուած կամ ուրբակոծուած արիւնարբու հորդաններու կողմէ՝ կազմակերպուած ներողամիտ աչքերուն տակ թուրք իշխանութեանց, որոնք ասկէ զատ են եւ պիտի ըլլան միշտ անկարող զսպելու նմանօրինակ վայրագութիւններ եւ ըմբոստութիւնք, ենթադրելով՝ թէ անոնք պիտի ուզէին ընել զայդ:

Նկատելով, որ լման խաղաղութեան այս շրջանին անգամ մենք պիտի շարունակենք ապրիլ դէռ երկար ատենուան համար պատերազմական վիճակի մէջ, որ վերջ չպիտի

գտնել, եթե ոչ միայն զինուորական կարգ-կանոնով գործողություններում՝ ձեռնարկուած ֆրանսական քաջարի ուժերու կողմէ, որոնք միշտ ալ պիտի երկրորդուն նաեւ անվերապահ աջակցութիւններով քրիստոնէայ հասարակութեանց, որոնց այդ աջակցութիւնը այնքա՛ն օգտակար հանդիսացաւ ֆրանսական ուժերուն յաջողութեանց:

Նկատելով, որ այն պահուն իսկ, երբ պատրաստելու վրայ ենք սոյն Յայտարարութիւնը, այս երկրին հին տերերուն գնդակները կը ճարճատեն մեր գլուխներուն վերեւէն, որ այս միեւնոյն կացութիւնը կը տիրէ նաեւ Տարսոնի եւ Մերսինի մէջ:

Նկատելով, որ անըմբռնելի է, որ օտար երկրի մը մէջ կնքուած խաղաղութիւն մը նման կացութեան մը պատճառ դառնայ:

Նկատելով, որ Կիլիկիոյ 275.000 քրիստոնէաները՝ սերտիւ համերաշխ իրենց եղբայրական զգացումներուն, իրենց շահերուն, թուրքերուն դէմ նողկանքի եւ Ֆրանսիայի հետ իրենց յարումին մէջ՝ առանց իսկ պէտք ունենալու վերիշէլ սարսազդեցիկ յիշատակները անիծեալ անցեալի մը - խմորուած ամենքն ալ ջարդերով, բռնագաղթերով, աւարատութիւններով, քեներով, բռնարարութիւններով, ամէն տեսակ արհաւիրքներով եւ խայտառակութիւններով - հպարտ են, որ չկասեցան առջեւ ոչ մէկ զոհողութեան ու ջանքերու, որոնք ճնշուած ժողովուրդներուն համար կը կազմեն փրկագինը իրենց անկախութեան, որ, ընդհակառակն, անոնք կրնան ի նպաստ իրենց յուշածել՝ պատերազմի եւ զինադադարի երկար եւ ցաւալից շրջանին վճարած ըլլալ ամենէն թանկագին եւ ամենէն սարսափելի փրկանքները:

Նկատելով, որ Կիլիկիոյ քրիստոնէայ համայնքները ամէն պարագայի մէջ՝ Ամերիկեան երկու քննութեանց, թէ իրենց բոլոր դիմումներու ընթացքին ֆրանսական իշխանութեանց մօտ անփոփոխելիօրէն յայտնեցին իրենց անսասան որոշումը չընդունիլ վերադարձը թուրք տիրապետութեան:

Նկատելով, որ, մասնաւորաբար, իրենց անցեալ Մարտի 31 եւ Մայիս 15 թուակիր բողոքագիրներովը՝ ուղղուած Համաձայնական պետութիւններուն եւ Խաղաղութեան Խորհրդաժողովին, ինչպէս եւ իրենց առաջուց կատարած դիմումներովը, որոշակի հասկցուցին թէ զիրենք չպիտի թոյլ տային գոհանալ կիսամիջոցներով, արուեստական կարգադրութիւնները կամ խորթ, (batarde) անհարազատ լուծումներով, թէ իրենք, մանաւանդ, վերջին ծայր ուժգնութեամբ բողոքեցին ընդդէմ հաշտութեան այն դաշինքին, որ արուեստականօրէն Կիլիկիան - պատմականօրէն, ցեղագրականօրէն, ռազմականօրէն, եւ տնտեսապէս մէկ եւ անբաժանելի - կը բաժնէր երկու մասերու, որմէն մէկ մասը ֆրանսական Սուրիոյ մնացած, եւ միւսը կը վերածէ թրքական գաւառի մը:

Նկատելով, որ ժողովուրդները, զորս իրենք կը ներկայացնեն, վստահալից սպասումէ մը վերջ՝ հանդէպ Դաշնակիցներուն արդարադատութեան, պիտի դատապարտուին ամենէն դառն յուսախաբութեան՝ եթէ Խաղաղութեան Խորհուրդին վերջնական որոշումները չպսակեն իրենց օրինաւոր պահանջները եւ իրենց ամենէն թանկագին յոյսերը, այդ պարագային սոյն Յայտարարութիւնը ստորագրող ներկայացուցիչները, չկարենալով պէտք եղածին պէս պատասխանել իրենց պատկան ժողովուրդներուն ցանկութեանց, անոնք խմբովին պիտի ըմբոստանան, ընդդէմ այդ հրեշային փորձին, եթէ կ'ըսենք, Կիլիկիոյ մէջ վերահաստատուի թրքական վեհապետութիւնը եւ վարչութիւնը:

Նկատելով, որ մինչև վերջին վայրկեան չստացուեցաւ հաւաստիքը թէ՛ իրենց պահանջները ընդունուած են, թէ՛ խաղաղութեան դաշինքը պիտի բարեփոխուի, ինչպէս որ պէտք է, թէ՛ իրենք նոյնիսկ այսօր, խաղաղութեան դաշինքին կնքումի վաղորդայնին, լքուած են ամենէն անձկալից անորոշութեան:

Նկատելով միանգամայն, թէ ներկայ շփոթ կացութիւնը եւ անիշխանական վիճակը մասամբ մը արդիւնք են տեղական թուրք վարչութեան անդամալուծման, եւ որ չէ այլեւս, եթէ ոչ անուանական կառավարութիւն մը, թէ այս պայմանաց մէջ միմիայն անհրաժեշտ իշխանութեամբ օժտուած տեղական իշխանութիւն մը կրնայ ամենուն ալ յարգանք եւ վստահութիւն ներշնչելով, փրկել երկիրը անիշխանութենէ եւ լիակատար աւերումէ:

Բոլոր այս պատճառներուն համար եւ արժեցնելով բոլոր իրաւունքները՝ փաստերը եւ վերոյիշեալ 31 Մարտ եւ 25 Մայիս թուակիր երկու յիշատակագրութեանց մէջ մատնանշուած նկատումները, որոնց տրամաբանական վերջաւորութիւնն է ներկայ ձեռնարկը: Մենք հիմնուելով, մանաւանդ բոլոր ժողովուրդներուն եւս յստակ անանցանելի իրաւանց վրայ՝ ճշդելու իրենց ճակատագիրը, իրաւունք մը, որ իր առաջին աղբիւրն ունի Ֆրանսական յեղափոխութեան անմահ սկզբունքները:

Մենք հանդիսաւորապէս կը յայտարարենք. Կիլիկիան, սկսեալ այս օրուանէն, ազատ երկիր մը՝ բոլորովին անկախ Թուրքիայէն, օժտուած տեղական ինքնավար քրիստոնէայ վարչութեամբ մը՝ զետեղուած Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ: Կիլիկիոյ հողամասերուն Օսմանեան նախկին կայսրութենէն այս անջատումը մենք կ'ըմբռնենք նոյնքան կատարեալ եւ վերջնական եւ այն միեւնոյն ձեւովը, ինչպէս՝ Հայաստանը, Սուրիան, Պաղեստինը, Միջագետքը եւ Արաբիան:

Իրագործելու եւ պահպանելու համար այս անկախութիւնը՝ թշնամին մեր դուռներէն վտարելու եւ մեր պաշարուած քաղաքները փրկելու համար, վերակազմելու համար այդ քաղաքները եւ գրաւուած շրջանները, եւ ազատելու համար մեր քրիստոնէայ եղբայրները իրենց գերութենէն, մենք պատրաստ ենք ամէն կարգի զոհողութիւններու, մենք այս երկրին հոգատար Ֆրանսայի ծառայութեան տակ կը դնենք մեր ժողովուրդներուն բոլոր կենդանի ուժերը:

Հատուածները, դաւանութիւնները, համայնքները, քրիստոնէայ ցեղերը, մենք ամենքս միացած ենք միեւնոյն նուիրական նպատակին համար:

Մենք պիտի աշխատինք ձեռք-ձեռքի բարձրացնելու այս երկրին բարոյականը, մշակոյթը եւ տնտեսականը հովանիին տակ Ֆրանսայի: Կը փափաքինք Կիլիկիան ընել մէկ երկարաձգումը Եւրոպայի, մէկ նոր կեդրոնը քաղաքկրթութեան եւ զարգացման, ուր իսլամ անջատ ցեղերը նոյնպէս հաւասարապէս պիտի վայելեն ազատութեան եւ յառաջադիմութեան բարիքները եւ երաշխաւորութիւնները, որոնք իրենց անձանօթ էին թուրք կառավարութեան ներք եւ եւ պիտի օրհնեն այն օրը, երբ իրենք եւս անջատուեցան անկէ:

Անկախութիւնը Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ, բացարձակ պայմանն է Քրիստոնէից գոյութեան՝ աս երկրին մէջ: Մենք նախապատիւ պիտի սեպենք մեռնիլ, քան ընդունիլ ուրիշ լուծում:

Վստահ ենք՝ թե մեծանձն եւ ասպետական Ֆրանսան, աւանդական պաշտպանը Արեւելքի Քրիստոնէից, պիտի գնահատէ մեր պահանջաց արդարութիւնը, թէ ան պիտի բարեհաճի ճանչնալ մեր այս անկախութիւնը՝ առնելով զայն իր պաշտպանութեան տակ:

Կեցցէ՛, անկախ Կիլիկիան:

Կեցցէ՛, Ֆրանսան՝ հոգատարը Կիլիկիոյ:

Մ. Տամատեան

Ամբողջական Հայաստանի Ներկայացուցիչ

Գ. Վրդ. Արսլանեան

Ատանայի Հայոց Առաջնորդ

4-ը օգոստոսի, 1920 թ.

Գլուխ II

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ (ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ) ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐՈՒ ՁԵՒԱԻՈՐՈՒՄԸ (հիմնարար փաստաթուղթեր)

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆԱՍՏԵՂԾ

10-ամեայ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան աւելի քան 10-ամեայ գործունէութեան իբրեւ արդիւնք ձեւակերպուած, մշակուած ու ձեւաւորուած են հետեւեալ ծրագիրները, հիմքերը:

1. Գործունէութեան իրաւական - քաղաքական միասնական փաթեթի հիմնական դրոյթներն ու ուղղութիւններն են.

ա) Իրաւական-քաղաքական ուղղութիւն, որ կը ներառէ

-Ռուսաստանի Կառավարութեան Դեկրետը Արեւմտեան Հայաստանի մասին՝ 29 Դեկտեմբեր 1917 թ.,

-Սերի խաղաղութեան պայմանագիրը՝ 10 Օգոստոս 1920 թ.,

-ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուտրօ Ուիլսոնի Իրաւարար վճիռը՝ 22 Նոյեմբեր 1920 թ.,

-Կիլիկիոյ Անկախութեան Հռչակագիրը՝ 4 Օգոստոս 1920 թ.,

-յարակից այլ պայմանագրեր եւ իրաւական փաստաթուղթեր:

բ) Իրաւական-քաղաքական ուղղութիւն եւ գործունէութիւն, որ կը ներառէ

-Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու մասին հռչակագիրը,

-Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ազգային ինքնութեան եւ քաղաքացիութեան կառոյցի ստեղծումն ու կայացումը,

-յարակից այլ իրաւական փաստաթուղթեր եւ աշխատանքներ:

գ) Իրաւական ուղղութիւն, որ կը ներառէ Հայերու ցեղասպանութեան դատապարտման եւ հատուցման ուղղութեամբ իրականացուող աշխատանքները միջազգային դատական ատեաններու մէջ, ներառեալ՝ Հաագայի դատարանին մէջ:

դ) Իրաւական ուղղութիւն, որ կը ներառում Հայոց պատմամշակութային եւ քաղաքակրթական արժէքներու պաշտպանութեան ուղղութիւնը Եւրոպական Մարդու իրաւունքներու դատարանին մէջ եւ համապատասխան այլ ատեաններու մէջ:

2. Գործունէութեան իրաւական - քաղաքական հիմքերն են.

ա) «Արեւմտեան Հայաստանի հայերի ինքնորոշման իրաւունքի մասին» հռչակագիրը (ընդունուած՝ 2004 թուականի Դեկտեմբեր 17-ին),

- բ) «Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու մասին» հռչակագիրը (ընդունուած՝ 2007 թուականի Յունուար 20-ին),
- գ) Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարութեան ստեղծման վերաբերեալ հռչակագիրը (ընդունուած՝ 2011 թուականի Փետրուար 4-ին),
- դ) Արեւմտեան Հայաստանի պետական համակարգի մասին որոշումը (ընդունուած՝ 2011 թուականի Մարտ 2-ին),
- է) Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի կայացուցած «Արեւմտեան Հայաստանի եւ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու Մշտական, զինուած, դրական չէզոքութեան մասին» որոշումը, (ընդունուած՝ 2011 թուականի Մարտ 29-ին),
- զ) «Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) ձեւաւորման մասին» հռչակագիրը (ընդունուած՝ 2013 թուականի Մայիս 24-ին),
- է) «Արեւմտեան Հայաստանի պետական կառուցուածքի, Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի պատգամաւորներու կարգավիճակի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի կանոնակարգի մասին» օրէնքը (ընդունուած՝ 2014 թուականի Մարտ 7-ին),
- ը) Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագիրը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան նախագիծի մշակման եւնամաժողով ստեղծելու մասին (հրապարակուած՝ 2014 թուականի Օգոստոս 10-ին):

3. Գործունէութեան լծակներն են.

- ա) Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը, որուն գործունէութեան իբրեւ արդիւնք կը ձեւաւորուի Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ազգային ինքնութեան եւ քաղաքացիութեան կառոյցը, որ կու տայ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքները միջազգային ամենատարբեր ձեւաչափերու մէջ պաշտպանելու եւ իրականացնելու հնարաւորութիւն: Ասիկա ի հակադրութիւն «սփիւոքահայ» որակման, որ ունի թերի ազգային ինքնութիւն եւ չ'ենթադրեր ազգային - պետական նշանակութեան յստակ իրաւունքներ եւ զանոնք պաշտպանելու եւ իրագործելու հնարաւորութիւն:
- բ) Այսպիսով, Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետականութեան երեք կառոյցները՝ Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարութիւնը, Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովը (Խորհրդարանը), Արեւմտեան Հայաստանի Նախագահական հիմնարկը եւ Նախագահական Խորհուրդը միասին կ'իրականացնեն աշխատանքներ պաշտպանելու Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքները Արեւմտեան Հայաստանի նկատմամբ եւ ձեւաւորելու ու հաստատելու Արեւմտեան Հայաստան պետութիւնը՝ Բնօրրան Հայրենիքի մէջ:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան կայացումը, Հայոց պետականաշինութեան գործին մէջ, շարունակական եւ կարեւոր քայլ է՝ ազատ, անկախ, ինքնիշխան եւ միացեալ Հայաստանի հաստատման գործին մէջ:

Յաղթանակը մերը պիտի ըլլայ:

Տիգրան Փաշաբեգեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետ

20.08.2014 թ.

**ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

2004 թուականի Դեկտեմբեր 17-ին, Արցախի Շուշի քաղաքին մէջ, տեղի ունեցաւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի հիմնադիր ժողովը, ուր ներկայ էին հիմնադիր ժողովի անդամներ՝ Արմենակ Աբրահամեանը, Յովսէփ Յովսէփեանը, Աշոտ Բաբայեանը, Վաչագան Իշխանեանը, Հրաչեայ Փիլիպոսեանը, Վիտալի Բալասանեանը, Կոմիտաս Դանիէլեանը, Մելանեայ Բալայեանը, Սամուէլ Կարապետեանը, Ժիրայր Սեֆիլեանը, Գագիկ Սարգսեանը:

Հիմնադիր ժողովը քննութեան առաւ հետեւեալ հարցերը՝

1. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի կազմաւորման հարցը,
2. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի կողմէն՝ «Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու իրաւունքներու մասին» Հռչակագրի պատրաստումը,
3. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի աշխատանքներու համակարգողի թեկնածութեան յառաջադրման եւ ընտրութեան հարցը:

Միաձայն քուէարկութեամբ՝

հաստատուեցաւ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի հիմնադրումը, հաստատուեցաւ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու Ազգային Խորհուրդին կողմէ՝ «Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու իրաւունքներու մասին» Հռչակագրի պատրաստման եանձնարարականը,

Արմենակ Աբրահամեան ընտրուեցաւ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի աշխատանքներու համակարգող եւ կազմակերպիչ:

Այդպիսով՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի աշխատանքները աւարտեցան:

Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդ
Շուշի, 17 Դեկտեմբեր 2004 թ.

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՑ

ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ԻՐԱԻՈՒՆՔԻ ՀՈՉԱԿԱԳԻՐԸ

Արեւմտեան Հայաստանի հայոց Ազգային Խորհուրդը տարագիր հայ ժողովուրդի միասնական կամքը արտայայտելով, բոլոր հայերու ձգտումներուն իրականացման եւ պատմական արդարութեան վերականգնման եանձնառու հայ ազգի ճակատագրին հանդէպ իր պատասխանատուութեան գիտակից, մարդու իրաւունքներու հռչակագրի համընդհանուր սկզբունքերուն եւ առհասարակ միջազգային իրաւունքով ընդունուած չափանիշներուն հիմնուելով Ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը կիրառելով՝

ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ

Արդարութեան վրայ հիմնուած ժողովրդավար ընկերութեան հաստատումը հետապնդող ազգի վերակենդանացման գործընթացի մեկնարկը.

1) «Թրքահայաստան» կոչուած Հայաստանը կը վերանուանուի Արեւմտեան Հայաստան (Հայրենիք): Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) պիտի ունենայ իր դրօշը, զինանշանը եւ ազգային օրհներգը:

2) Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) պիտի ըլլայ ինքնավար պետութիւն՝ ազգային գերագոյն իշխանութիւն, անկախութիւն, լիարժէք գերիշխանութիւն եւ իրաւունքներ վայելող: Ազգային բացառապէս Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) Սահմանադրութիւնն ու Արդարադատութիւնը:

3) Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) երաշխաւորը իր ժողովուրդն է՝ այսօր տարագիր, որ իր իշխանութիւնը պիտի կ'իրառէ ուղղակիօրէն, ինչպէս նաեւ իր ներկայացուցիչներուն միջոցով՝ հիմնուելով Սահմանադրութեան եւ օրէնքներուն վրայ: Եանուն Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) արտայայտուելու իրաւունքը Ազգային Խորհուրդի բացառիկ իրաւունքն է:

4) Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) անդամ կը հանդիսանան բոլոր այն անդամները, որոնք կրնան հիմնաւորել իրենց տարագրեալ ըլլալը եւ իրենց ընտանեկան ծագումը՝ նոյնիսկ քանի մը սերունդ վաղեմութիւն ունեցող: Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) անդամները կը վայելեն Ազգային Խորհուրդի պաշտպանութիւնն ու օգնութիւնը: Ազգային Խորհուրդը իր բոլոր անդամներուն ազատութիւնը եւ անոնց միջեւ հաւասարութիւնը կ'երաշխաւորէ:

5) Մարդոց եւ իրերու անվտանգութիւնը եւ սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը ապահովելու նպատակով Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) կը ստեղծէ իր ուրոյն պաշտպանական կառոյցը, հանրային ապահովութեան եւ պետական կառոյցները՝ Ազգային Խորհուրդին ընդհատեալ: Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) իր անդամներուն իւրաքանչիւրի ազգային ծառայութեան խնդիրի կարգաւորումը կը տնօրինէ անկախաբար: Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) պաշտպանական ուժերը կրնան տեղակայուիլ/տեղաբաշխուիլ բացառապէս Ազգային Խորհուրդի որոշումով՝ Ազգային Խորհուրդի Նախագահի բարձր հրամանատարութեան ներքոյ:

6) Միջազգային իրաւունքի գետնի առումով Արեւմտեան Հայաստանը արտաքին անկախ քաղաքականութիւն կը վարէ: Ան ուղղակի յարաբերութիւններ կը հաստատէ միւս պետութիւններուն հետ եւ կը մասնակցի միջազգային կազմակերպութիւններու գործունէութիւններուն:

7) Արեւմտեան Հայաստանի ազգային հարստութիւնը՝ իր ժողովուրդը, հողը, ընդերքը, օդային տարածքը, ջուրերը եւ այլ բնական պաշարները, տնտեսական եւ մտաւոր ներուժն ու մշակութային կարողութիւնը Ազգին կը հանդիսանան: Անոնց վարումը, օգտագործումը, վայելումը եւ տիրանալը կը վերահսկուին Արեւմտեան Հայաստանի օրէնքներով:

8) Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) կ'որոշէ իր տնտեսական համակարգի սկզբունքները եւ կը տնօրինէ համակարգի կարգաւորումը. անհրաժեշտութեան պարագային կրնայ ստեղծել իր սեփական տարադրամը, ազգային դրամատունը, ելեւմտական փոխառութեան, հարկերու եւ այլազան ծառայութիւններու իր համակարգը՝ հիմնուած սեփականութեան տարբեր ձեւերու դրութեան վրայ:

9) Իր իսկ մէջ Ազգային Խորհուրդը կ'երաշխաւորէ խօսքի, մամուլի եւ խղճի ազատութիւնը, օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութիւններու իրարմէ անջատ գոյութիւնը, արհեստակցական եւ մասնագիտական միութենական համակարգը, բազմակարծութիւնը եւ պետական պաշտօնեաներու ու պաշտպանական ուժերու ապաքաղաքական բնոյթը:

10) Ազգային Խորհուրդը կ'երաշխաւորէ կեանքի բոլոր ոլորտներուն մէջ արեւմտահայերէնի կիրառումը՝ որպէս պետական լեզու: Ազգային Խորհուրդը կը ստեղծէ իր ուրոյն կրթական համակարգը եւ գիտական ու մշակութային զարգացման դրութիւնը.

11) Ազգային Խորհուրդը 1894-էն 1923 զրաւման ենթարկուած իր տարածքին վրայ (Արեւմտեան Հայաստան, Հայրենիք) թուրքերուն կողմէ կատարուած Յեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին հասնելու պարտականութեան զօրավիգ է:

12) Ազգային Խորհուրդը զօրավիգ է տարագրեալներու սերունդներու վերահաստատումին զուգահեռ պէտք է վճարուի վնասուց յատուցում՝ ստեղծելով Միջազգային Հիմնադրամ՝ մեծ մասամբ Հայոց Յեղասպանութեան մէջ պատասխանատու ճանչցուած պետութիւններու արդեամբ:

13) Այս հռչակագիրը հիմք կը ծառայէ Արեւմտեան Հայաստանի (Հայրենիք) Սահմանադրութեան մշակման, եւ, մինչեւ անոր ընդունումը, հիմք կը ծառայէ օրէնքներ ներմուծելու եւ գործող սահմանադրութեան յաւելումներ ընելու համար, ազգային իշխանութիւններու գործունէութեան համար եւ նոր օրէնսդրութեան մշակման համար:

Արեւմտեան Հայաստանի Հայոց Ազգային Խորհուրդ
Շուշի, 17 Դեկտեմբեր 2004թ.

**ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐՆԵՐՈՒ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ Հ Ռ Չ Ա Կ Ա Գ Ի Ր Ը**

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ

Նկատի ունենալով հետեւեալ դրոյթները.

- Հազարամեակներէ ի վեր հայերու մեծամասնութիւնը ապրած է Արեւմտեան Հայաստան, իբրեւ այդ շրջանի բնիկ ժողովուրդ, ուր հիմնած է կայուն եւ բարգաւաճ պետութիւն եւ ստեղծած մշակութային առաջնակարգ արժէքներ.

- Օսմանեան լուծին տակ հայերը մշտապէս ենթարկուած են հալածանքներու, կոտորածներու եւ բռնի տեղահանութիւններու, որոնց գագաթնակէտը, 1894-1896 թթ., 1909 թթ., ջարդերէն ետք, 1915-1923 թթ. ցեղասպանութիւնը եղաւ՝ պատճառ հանդիսանալով 2 միլիոն զոհերու:

Հետեւաբար, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու մնացորդը ցեղասպանութենէն փրկուելով՝ արմատախիլ եղած են իրենց պապենական հայրենիքէն եւ սփռուած են աշխարհի գանազան կողմերը.

- Առաջին աշխարհամարտի ընթացքին, 1918 թ. փետրուար 2-ին ռուսական ոյժերը ազատագրած են Արեւմտեան Հայաստանը, եւ Հայ Ազգային Խորհուրդը դիմած է Ֆրանսայի՝ ճանչնալու Արեւմտեան Հայաստանի անկախութիւնը («Թուրքահայաստան» կամ «Տաճկահայաստան» կոչուած), իսկ 1918 թ. յունուար 13-ին Ռուսիա պաշտօնական հրամանագրով ընդունած է Արեւմտեան Հայաստանի («Թուրքահայաստան» կամ «Տաճկահայաստան» կոչուած) անկախութիւնը, որով Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքները դրուեցան իրենց իսկ տնօրինութեան ներքոյ.

- Սայքս-Փիքոյի համաձայնագիրը Կիլիկիոյ մէջ, ստորագրուած 1916 թ. մայիս 9-ին եւ 16-ին, յանձնարարագիր մը շնորհեց Ֆրանսայի՝ Տիգրանակերտի (Տիարպէքիր), Խարբերդի եւ Ատանայի գաւառներու հայերու ինքնավարութիւնը թելարկելու, միեւնոյն ժամանակ համաձայնութեան գալով Հայ Ազգային Պատուիրակութեան ներկայացուցիչներուն հետ, որով կ'որոշուի Արեւելեան Լեզէոնի մը (հետագային՝ Հայկական զօրագունդ) ստեղծումը.

- Ռուսական կայսրութեան կործանումէն ետք հայկական գերիշխանութիւնը վերահաստատուած է Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան մը կարգումով Արեւելեան Հայաստանի մէկ մասին վրայ: Բայց երկու կարճատեւ տարիներէ ետք Խորհրդային Ռուսիոյ եւ քեմալական թուրքերու բանակները յարձակում կը գործեն երիտասարդ Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ: Նախիջեւանի, Կարսի, Ջալախքի եւ Արցախի (Ղարաբաղ) հողերը յօշելէ ետք հայկական պզտիկ պետութիւն մը կը ստեղծուի, որ մաս կը կազմէ Խորհրդային Միութեան՝ մինչեւ 1991 թուականը.

- Սոյն կացութիւնը դարմանելու եւ իրենց խնդիրներու լուծման համար Արեւմտեան Հայաստանի ներկայացուցիչները երկու վեհաժողով կազմակերպած են Երեւանի մէջ 1917 եւ 1919 թուականներուն: Երկրորդ վեհաժողովին հաստատուած գործադիր մարմինը 12 երեսփոխաններ ընտրեց, որոնք հանդիսացան իբրեւ ներկայացուցիչներ Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովին մէջ.

- 1920 թ. օգոստոս 10-ի Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը, ստորագրուած մէկ կողմէն Դաշնակից տերութիւններու եւ միւս կողմէն Թուրքիոյ միջեւ, պահանջած է «բանակցող

կողմերէն»՝ ընդունիլ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Նախագահի իրաւարարութեան ենթարկել Կարին (Էրզրում), Տրապիզոն, Վան եւ Բիթլիս գաւառներու մէջ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի

միջեւ սահմանագծին որոշման հարցը, ապա վաւերացնել զայն, ինչպէս եւ՝ մնացած կէտերը, զորս ճանապարհ կը հարթէին Հայաստանի՝ ծով ելքի եւ վերոյիջեալ սահմանները հատող թուրքական հողամասերու ապառազմականացման».

Այդ ժամանակներէն ի վեր Արեւմտեան Հայաստանի հայերը հետապնդած են արդարութեան իրենց հանգանակը աշխարհի մէջ հետեւեալ իրողութիւններու հիման վրայ.

- Ազգային Վեհաժողովի եւ Ազգային Պատուիրակութեան գործունէութիւններու դադարումէն յետոյ, որ տեղի ունեցաւ 1919 թ. փետրուարէն մինչեւ 1920 թ. յուլիս ամիսը Փարիզի մէջ, Արեւմտեան Հայաստանի հայերը երբէ՛ք յաջողեցան կարգելու ըստ պատշաճին ընտրուած Ներկայացուցչութիւն մը, որ պաշտպանէր իրենց օրինական իրաւունքները.

- Աշխատանքերու տարորոշ յատկացումները եւ դերերու դասաւորումները հայ ժողովուրդի արեւմտեան եւ արեւելեան հատուածներու միջեւ, ինչպէս եւ անոնց ջանքերու համադասումը, կրնային նպաստել իրենց խնդիրներու լաւագոյն լուծմանը յանգելուն.

Այսպիսով կոչ կ'ընենք.

Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն՝ գործել իրենց սեփական Հայ Ազգային Խորհուրդի հովանաւորութեան ներքոյ, քանի որ միայն իրենք են, որ կրնան իրաւամբ առաջ տանիլ այդ գործունէութիւնը, զոր կը նպաստէ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Համագումար մը կազմելուն, որու պատուիրակները ընտրուած կ'ըլլան զանազան գաղթօճախներու համայնքներէ: Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենք են, որ սրբօրէն պէտք է արժեքաւորեն ինքնորոշման իրենց իրաւունքը եւ կազմեն իրաւական պետութիւն մը:

Հաստատելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենց արժանիքներով եւ իրաւունքներով հաւասար են բոլոր միւս ժողովուրդներուն՝ ընդունելով բոլոր ժողովուրդներու տարբերութիւնները, ինքզինքնին այլ ձեւով գնահատելու եւ որպէս այդպիսին յարգուելու իրաւունքը,

Հաստատելով նաեւ, որ բոլոր ժողովուրդները կը նպաստեն քաղաքակրթութիւններու եւ մշակոյթներու այլազանութեանը եւ հարստութեանը, որ համայն մարդկութեան հարստութիւնը կը կազմեն,

Հաստատելով, որ բոլոր այն վարդապետութիւնները, ըլլան անոնք քաղաքական, թէ՛ գործնական, որոնք կոչ կ'ընեն կամ կը քարոզեն որեւէ ժողովուրդի կամ անհատի գերազանցութիւնը, հիմնուած՝ ազգային, ցեղային, կրօնական, ազգագրական, ցեղաբանական տարբերութիւններու վրայ, գիտական տեսանկիւնէն կեղծ են,

ցեղապաշտական են եւ իրաւական գետնի վրայ՝ անարժէք, բարոյապէս դատապարտելի, իսկ ընկերային առումով՝ անարդար,

Վերահաստատելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենց իրաւունքները կիրարկելու ընթացքին խտրականութեան ոչ մէկ դրսեւորման ենթակայ ըլլալու են,

Մտահոգ ըլլալով առ այն, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը զրկուեցան մարդու իրաւունքներէն եւ իրենց հիմնական ազատութենէն եւ այլ հետեւանքներու կարգին, ենթարկուած են ջարդերու, բռնագաղթի եւ սեփանականագրկման իրենց երկրէն, հողերէն եւ բնական պաշարներէն, որը արգելք հանդիսացած է, մանաւանդ, բարգաւաճման իրենց իրաւունքը կիրարկելու, իրենց իսկ կարիքներուն եւ շահերուն համապատասխան,

Ընդունելով Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներն ու առանձնայատկութիւնները յարգելու եւ յառաջացնելու անհրաժեշտութիւնը, մասնաւորապէս անոնց երկրի, հողերու եւ բնական պաշարներու նկատմամբ իրաւունքները, զոր կը բխին անոնց քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կառոյցներէն եւ անոնց մշակոյթէն, անոնց հոգեւոր ւաւանդոյթներէն, անոնց պատմութենէն, ինչպէս նաեւ անոնց փիլիսոփայութենէն,

Միմեանց շնորհաւորելով այն իրողութեան համար, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը կը կազմակերպուին բարելաւելու իրենց կացութիւնը քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային ասպարեզներու մէջ՝ վերջ դնելու խտրականութեան բոլոր այն դրսեւորումներուն եւ ճնշումներուն, զորս կը պատճառուին անոնց ամենուրեք,

Համոզուած ըլլալով, որ իրենց եւ իրենց երկրին, հողերուն եւ բնական պաշարներուն վերաբերող ձեռնարկներու վրայ հսկողութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի հայերու կողմէ թոյլ կու տայ անոնց զօրացնելու իրենց կառոյցները, մշակոյթը, իրենց ւաւանդոյթները եւ զարգացնելու իրենց բարգաւաճումը իրենց փափաքներուն, տենչանքներուն եւ պահանջներուն համապատասխան,

Ընդունելով նաեւ, որ գիտելիքներու, մշակոյթներու եւ ւաւանդական արարողութիւններու հանդէպ յարգանքը կ'ամրապնդէ շրջապատը տեւականօրէն եւ արդարացի կերպով արժեքաւորելուն եւ անոր ճիշտ կառավարման,

Ընդգծելով Արեւմտեան Հայաստանի հայերու երկրի եւ հողերու ապառազմականացման անհրաժեշտութիւնը եւ այսպիսով խաղաղութեան, տնտեսական եւ ընկերային բարգաւաճման, ինչպէս նաեւ աշխարհի ժողովուրդներու եւ ազգերու միջեւ յամերաշխ ու բարեկամական յարաբերութեանց օժանդակման անհրաժեշտութիւնը,

Ընդունելով մասնաւորապէս ընտանիքներու եւ համայնքներու՝ իրենց զաւակներու կրթութեան, ուսման, դաստիարակութեան եւ բարօրութեան իրենց վերաբերող պատասխանատւութիւնը պահպանելու իրաւունքը,

Ընդունելով նաեւ, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին ազատօրէն սահմանելու իրենց յարաբերութիւնները Պետութիւններու հետ՝ համակեցութեան, փոխադարձ շահերու եւ մեծ յարգանքի ոգով:

Նկատելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Պետութիւններու միջեւ դաշնագրերը, համաձայնագրերը եւ այլ կարգադրութիւնները միջազգային մտահոգութեան եւ պատասխանատուութեան օրինական առարկայ են,

Ընդունելով, որ Միացեալ Ազգերու Սահմանադրութիւնը, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային իրաւունքներու վերաբերեալ միջազգային Դաշինքը, նաեւ քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներու վերաբերեալ միջազգային Դաշինքը կը հաստատեն իրենք զիրենք տնօրինելու՝ բոլոր ժողովուրդներու իրաւունքի արմատական կարելորութիւնը, որու հիմամբ անոնք ազատօրէն կը սահմանեն իրենց քաղաքական կարգավիճակը՝ ազատօրէն ապահովելով իրենց տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային զարգացումը,

Նկատելով, որ ներկայ Հռչակագրին ո՛չ մէկ դրոյթ կարելի չէ վկայութեան բերել՝ ուրանալու համար ռեւէ ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքը,

Յորդորելով Պետութիւնները՝ յարգելու եւ ի գործ դնելու միջազգային բոլոր, մասնաւորաբար, մարդու իրաւունքներու վերաբերեալ գործարքները, գորս կիրարկելի են Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն համար, գործակցելով պատկան ժողովուրդներու հետ,

Ընդգծելով, որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը կարելոր դեր ունի եւ կը շարունակէ ունենալ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու յառաջխաղացման եւ պաշտպանութեան մէջ,

Համոզուած ըլլալով, որ սոյն Հռչակագիրը կարելոր նոր հանգրուան մըն է Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքները եւ ազատութիւնները ճանչնալու, այդ իրաւունքներու յառաջացման եւ պաշտպանութեան, ինչպէս եւ այս բնագաւառին մէջ Միացեալ Ազգերու կառոյցներու պատշաճ գործունէութեան զարգացման ճանապարհին,

Հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ՝

Բնիկ ժողովուրդներու վերաբերեալ Միացեալ Ազգերու Հռչակագիրը կիրարկելի՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու համար, որուն բովանդակութիւնը հետեւեալն է.

Բաղկացած 45 յօդուածներէ՝ 9 բնագաւառներու վերաբերող, որոնք են.

Առաջին մաս. Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ազատ ըլլալու իրաւունքը

Երկրորդ մաս. Ազատ ապրելու իրաւունք՝ մարմնական եւ մտային ամբողջութեամբ եւ 5 ապահովութեամբ

Երրորդ մաս. Լեզուի, մշակոյթի եւ ասանդոյթներու իրաւունք

Չորրորդ մաս. Կրթութեան եւ դաստիարակութեան իրաւունք

Հինգերորդ մաս. Զարգացման եւ ընկերային պաշտպանութեան իրաւունք

Վեցերորդ մաս. Քաղաքացիական ապահովութեան, հողային եւ առողջապահական կանոնադրութեան իրաւունք

Եօթներորդ մաս. Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունք

Ութերորդ մաս. Միջազգային գործակցութեան եւ արտաքին յարաբերութիւններու իրաւունք

Իններորդ մաս. Անձի արժանապատության իրաւունք

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

(Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ազատ ըլլալու իրաւունքը)

Յօդուած 1

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին լիովին եւ իրապէս վայելելու մարդու, ինչպէս եւ հիմնական ազատութեանց իրաւունքները, որոնք ընդունուած են Միացեալ Ազգերու Սահմանադրութեան, նաեւ մարդու իրաւունքներու եւ անոնց վերաբերեալ միջազգային իրաւունքի համամարդկային Հռչակագրի կողմէն:

Յօդուած 2

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը՝ իբրեւ անհատ կամ ժողովուրդ, ազատ են իրենց արժանապատութեամբ եւ իրաւունքներով հաւասար, ինչպէս մնացած բոլոր մարդիկ եւ ժողովուրդները եւ պէտք չէ ենթակայ ըլլան աննպաստ խտրականութեան որեւէ մէկ ձեւին, մասնաւորաբար իրենց ծագման կամ ինքնութեան առնչութեամբ:

Յօդուած 3

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենք զիրենք տնօրինելու իրաւունքը ունին: Այս իրաւունքի շնորհիւ անոնք ազատօրէն կ'որոշեն իրենց քաղաքական կացութիւնը եւ ազատօրէն կ'ապահովեն իրենց տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային զարգացումը:

Յօդուած 4

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին հաստատուն պահելու, պահպանելու եւ զօրացնելու իրենց քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային առանձնայատկութիւնները, ինչպէս եւ իրենց իրաւական համակարգը, պահպանելով պետութեան քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային կեանքին լիովին մասնակցելու իրաւունքը, եթէ այդ է իրենց ընտրութիւնը:

Յօդուած 5

Արեւմտեան Հայաստանի բոլոր հայերը, իբրեւ անհատ, իրաւունք ունին ազգային պատկանելիութեան:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

(Ազատ ապրելու իրաւունք՝ մարմնական եւ մտային ամբողջութեամբ եւ պահովութեամբ)

Յօդուած 6

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, իբրեւ հաւաքականութիւն, իրաւունք ունին իբրեւ ուրոյն ժողովուրդ ապրելու ազատ, խաղաղ եւ ապահով՝ իրենց պատմութեան եւ ցեղասպանութեան ճանաչումով, որուն ենթակայ եղած են 1894-1923 թթ., եւ իրաւունք ունին լիովին պաշտպանուած ըլլալու որեւէ մէկ այլ ցեղասպանութեան կամ բռնութեան դրսեւորումներէ՝ ներառեալ մանուկներու առեւանգումը՝ անկախ այս կամ այն պատրուակներէ: Անոնք, իբրեւ անհատ, կեանքի, մտային եւ մարմնական ամբողջութեան եւ ազատութեան ու անձնական ապահովութեան իրաւունքը ունին:

Յօդուած 7

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, իբրեւ անհատ եւ հաւաքականութիւն, իրաւունք ունին

պաշտպանուած ըլլալու ազգասպանութենէ, անոնց պատմութեան ժխտումէն եւ մշակութային ցեղասպանութենէ, մանաւանդ այնպիսի միջոցներով, որոնք վերակազմաւորման արգելքներ կը յարուցեն.

ա) որեւէ արարք, որ նպատակ կամ ազդեցութիւն ունի անոնց զրկելու իրենց ամբողջութենէն իբրեւ ուրոյն ժողովուրդ կամ իրենց մշակութային արժէքներէ եւ կամ ազգային ինքնութենէ,

բ) որեւէ արարք, որ նպատակ կամ արդիւնք ունի սեփականազրկելու անոնց իրենց երկրէն, իրենց հողերէն կամ իրենց բնական պաշարներէն,

գ) բնակչութեան տեղափոխութեան որեւէ կերպ, որ նպատակ կամ արդիւնք ունի ոտնակոխելու, բռնադատելու, դրժելու կամ վերացնելու անոնց իրաւունքներէն որեւէ մէկը,

դ) ձուլման կամ այլ մշակոյթներու տարբեր կենսակերպերու համարկման որեւէ ձեւ, զօր պարտադրուած է օրինական, վարչական կամ այլ միջոցներով,

է) անոնց դէմ ուղղուած քարոզչութեան որեւէ ձեւ:

Յօդուած 8

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, իբրեւ անհատ եւ հաւաքականութիւն, իրաւունք ունին պահպանելու եւ զարգացնելու իրենց առանձնայատկութիւնները եւ ուրոյն ինքնութիւնը, ներառեալ իրենց բնիկ ըլլալու հանգամանքը ետ պահանջելու եւ իբրեւ այդպիսին ճանչցուած ըլլալու իրաւունքը:

Յօդուած 9

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, իբրեւ անհատ եւ ժողովուրդ, իրաւունք ունին պատկանելու համայնքի կամ ազգի մը՝ անոնց լեզուին, աւանդոյթներուն, սովորոյթներուն եւ բարքերուն համաձայն: Ոչ մէկ աննպաստ երեւոյթ կրնայ արգելք հանդիսանալ այս իրաւունքի կիրարկման:

Յօդուած 10

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը չեն կրնար պարտադրաբար մեկնիլ իրենց երկրէն եւ հողերէն: Հոն անկարելի է վերաբնակեցում հաստատել, առանց պատկան ժողովուրդներու հաւանութեան՝ արտայայտուած ազատօրէն եւ պատճառի լիիրաւ գիտակցութեամբ, նաեւ արդար ու ճիշդ վնասահատուցման վրայ հիմնուած համաձայնութենէ ետք, ու, եթէ հնարաւոր է, ետդարձի կարելիութեամբ:

Յօդուած 11

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը մասնայատուկ պաշտպանութեան եւ ապահովութեան իրաւունք ունին զինեալ բախումներու ժամանակ:

Ստիպողական իրաւիճակներու եւ զինեալ բախումներու ժամանակ Պետութիւնները պարտաւոր են յարգել քաղաքացիական բնակչութեան պաշտպանութեան վերաբերեալ միջազգային կանոնները, մանաւորապէս, 1949 թ. Ժընեւի չորրորդ պայմանադրութիւնը ու պարտաւոր են ետ կենալ:

ա) իրենց զինեալ ուժերու մէջ զօրահաւաքէն՝ հակառակ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու կամքին, մասնաւորապէս, անոնց օգտագործումէն այլ ժողովուրդներու դէմ,

բ) մանուկներու զօրահաւաքէն իրենց զինեալ ուժերու մէջ, անկախ հանգամանքներէ,

զ) հարկադրել են Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն՝ լքելու իրենց երկիրը, հողերը եւ ապրուստի հնարաւորութիւնները եւ կամ վերահաստատուելու ռազմական նպատակներու համար յատուկ կեդրոններու մէջ,

դ) պարտադրել են Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն՝ աշխատիլ ռազմական նպատակներու համար խտրականութեան պայմաններու մէջ, ինչ ալ որ ըլլան անոնք:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

(Լեզուի, մշակոյթի եւ ասանդոյթներու իրաւունք)

Յօդուած 12

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահպանելու եւ վերապրեցնելու իրենց մշակութային ասանդոյթները, սովորոյթները եւ բարքերը: Անոնք, մանաւանդ, իրաւունք ունին պահպանելու, պաշտպանելու եւ զարգացնելու իրենց մշակոյթի անցեալ, ներկայ ու ապագայ հանդիսադրութիւնները, ինչպէս օրինակ, հնագիտական ու պատմական վայրերը, արհեստները, գծագրութիւններն ու նմոյշները, ծէսերը, արհեստագիտութիւնը, տեսողական արուեստները, թատերական արուեստը եւ գրականութիւնը: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ վերադարձնելու իրենց մշակութային, իմացական, մտաւոր, կրօնական եւ հոգեւոր հարստութիւնն ու արժէքները, զօրս իլուած են անոնցմէ առանց իրենց ազատօրէն արտայայտուած հաւանութեան եւ պատճառի լիիրաւ գիտնակցութեան եւ կամ իրենց օրէնքներու, ասանդոյթներու եւ սովորոյթներու բռնադատմամբ:

Յօդուած 13

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին բացայայտելու, կիրառելու, յառաջացնելու եւ ուսուցանելու իրենց ասանդոյթները, սովորոյթները եւ կրօնական ու հոգեւոր ծէսերը. իրաւունք ունին պահելու, պահպանելու եւ պաշտպանելու իրենց կրօնական եւ մշակութային վայրերը եւ, յատկապէս, մուտք ունենալու այնտեղ. իրաւունք ունին գործածելու եւ տնօրինելու իրենց ծիսական իրերը. իրաւունքը ունին նաեւ հայրենիք վերադարձնելու մարդկային աճիւնները:

Պետութիւնները, գործակցելով Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն հետ, պէտք է հարկ եղած միջոցները ձեռնարկեն պարտադրելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու համար սրբազան վայրերը, ներառեալ է գերեզմանատեղիները, պաշտպանուած, յարգուած եւ պահպանուած ըլլան:

Յօդուած 14

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին վերակենդանացնելու, օգտագործելու, զարգացնելու եւ ապագայ սերունդներուն փոխանցելու իրենց պատմութիւնը, իրենց լեզուն, իրենց անգիր ասանդոյթները, իրենց փիլիսոփայութիւնը, իրենց գրութեան ոճը եւ իրենց գրականութիւնը, ինչպէս եւ ընտրելու եւ կամ պահպանելու իրենց համայնքներու, բնակութեան վայրերու յատուկ անուանումները եւ անձնանունները:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներէն որեւէ մէկը վտանգուած ըլլալու պարագային, Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները պարտադիր միջոցները պէտք է ձեռնարկեն զայն պաշտպանելու, նաեւ պարտադրելու, որ

շահախնդիր տարրերը կարենան հասկնալ քաղաքական, իրաւաբանական եւ վարչական ընթացակարգերու ծաւալումը ու ինքզինքնին հասկնալի դարձնել՝ հարկ եղած պարագային անոնց տրամադրելով թարգմանիչ մը կամ համապատասխան այլ ծառայութիւններ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

(Կրթութեան եւ ուսման իրաւունք)

Յօդուած 15

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու զաւակները իրաւունք ունին հասնելու հանրային ուսուցման բոլոր ձեւերուն եւ մակարդակներուն: Արեւմտեան Հայաստանի բոլոր հայերը նոյնպէս ունին այս իրաւունքը, ինչպէս եւ իրաւունքը ունին հաստատելու եւ քննելու իրենց դպրոցական սեփական հաստատութիւնները եւ համակարգերը, ուր պիտի ուսուցանուի իրենց սեփական լեզուով՝ ուսուցման եւ վարժեցման իրենց սեփական կերպերու համաձայն:

Իրենց համայնքներէ դուրս բնակող Արեւմտեան Հայաստանի հայերու համար ուսուցումը մատչելի պէտք է ըլլայ՝ համապատասխան իրենց սեփական մշակոյթին եւ իրենց սեփական լեզուով:

Պետութիւնները պիտի ջանան, որ այս նպատակի համար համապատասխան միջոցներ յատկացուին:

Յօդուած 16

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին ուսուցման եւ հանրային սպասարկման բոլոր այն ձեւերուն, որոնք ճշդութեամբ կ'արտացոլեն իրենց մշակոյթի, իրենց ասանդոյթներու, իրենց պատմութեան եւ իրենց իղձերու վեհութիւնը եւ զանազանութիւնը:

Պետութիւնները, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու խորհրդակցութեամբ, հարկ եղած միջոցներու պիտի դիմեն նախապաշարումներն ու խտրականութիւնը ջլատելու, նպաստելու հաղորժողութեան ու հասկացողութեան եւ լավ յարաբերութիւններու հաստատման՝ բնիկ ժողովուրդներու եւ ընկերութեան բոլոր շրջանակներու միջեւ:

Յօդուած 17

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին հաստատելու տեղեկութիւններու իրենց սեփական միջոցները՝ իրենց լեզուով: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ հաւասարութեան սկզբունքով մուտք գործելու լրատուամիջոցներու բոլոր ձեւերու մէջ:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները հարկ եղած միջոցները պէտք է ձեռնարկեն ու պարտաւորեցնեն, որ հանրային տեղեկատուական միջոցները ճշգրտօրէն գաղափար տան Արեւմտեան Հայաստանի հայերու մշակութային այլազանութեան վերաբերեալ:

Յօդուած 18

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին լիովին վայելելու բոլոր իրաւունքները, զորս հաստատուած են աշխատանքային իրաւունքի առնչութեամբ թէ՛ միջազգային եւ թէ՛ ազգային մակարդակներով:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, որպէս անհատ, իրաւունք ունին պաշտպանուած ըլլալու աշխատանքային հանգամանքներու, աշխատանքի կամ վարձատրութեան խտրականութենէն:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

(Բարգաւաճման եւ ընկերային պաշպանութեան, խնամակալութեան իրաւունք)

Յօդուած 19

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին, եթէ կը կամենան, լիովին եւ ամէն մակարդակներով մասնակցելու այն որոշումներու ընդունման, որոնք կրնան ազդեցութիւն ունենալ իրենց իրաւունքներու, կենսաձեւի եւ իրենց ապագային վրայ՝ սեփական ընթացակարգերուն համապատասխան եւ իրենց իսկ կողմէ ընտրուած ներկայացուցիչներու միջնորդութեամբ: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ պահպանելու եւ զարգացնելու որոշումներ կայացնող իրենց սեփական հաստատութիւնները:

Յօդուած 20

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին, ըստ իրենց կամքին, լիովին մասնակցելու իրենց վերաբերող օրէնսդրական եւ վարչական միջոցներու մշակման, որոնք կրնան իրենց վերաբերիլ՝ հետեւելով իրենց սահմանելիք ընթացակարգերուն:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն վերաբերող բոլոր միջոցներու ընդունումն եւ կիրարկումն առաջ Պետութիւնները պարտաւոր են ստանալ շահախնդիր ժողովուրդներու հաւանութիւնը, որ արտայայտուած ըլլայ ազատօրէն եւ պատճառի ամբողջ իմացութեամբ:

Յօդուած 21

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահպանելու եւ զարգացնելու իրենց քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային համակարգերը, ամենայն ապահովութեամբ տէր ըլլալու եւ վայելելու իրենց ապրուստի եւ զարգացման սեփական միջոցները, ինչպէս եւ ազատօրէն անձնատուր ըլլալու իրենց տնտեսական, ասանդական եւ այլ գործունէութեանց: Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, որոնք զրկուեցան ապրուստի իրենց միջոցներէն, իրաւունք ունին ճիշդ եւ արդարացի վնասից հատուցման:

Յօդուած 22

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին յատուկ միջոցներու, որոնք ուղղուած ըլլան անմիջականօրէն, արդիւնաւէտ եւ շարունակական կերպով բարելաւելու իրենց տնտեսական եւ ընկերային կացութիւնը՝ ներառեալ աշխատանքի, ուսման եւ մասնագիտական պատշաճեցման, ինչպէս եւ բնակութեան, ապաքինման, առողջութեան եւ ընկերային ապահովութեան բնագաւառները:

Հարկ է մասնաւոր ուշադրութիւն հրաւիրել տարեցներու, կանանց, երիտասարդներու, մանուկներու եւ հաշմանդամներու իրաւունքներուն եւ մասնաւոր կարիքներուն:

Յօդուած 23

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին սահմանելու եւ մշակելու նախապատուութիւններ եւ ռազմավարութիւններ՝ իրենց զարգացման իրաւունքի կիրարկման համար: Մասնաւորաբար, անոնք իրաւունք ունին սահմանելու եւ մշակելու

առողջութեան, բնակութեան եւ իրենց վերաբերող այլ տնտեսական ու ընկերային բոլոր ծրագիրները, եւ զանոնք, կարելոյն չափ վարելու իրենց սեփական հաստատութիւններու միջոցաւ:

Յօդուած 24

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին իրենց սեփական դեղագիրքերու եւ բուժական ւսանդական գործադրութիւններու՝ ներառեալ դեղաբոյսերու, կենդանիներու եւ կենսական նշանակութեամբ հանքային նիւթերու պաշտպանութեան իրաւունքը:

Անոնց համար մատչելի պէտք է ըլլան նաեւ բժշկական բոլոր հաստատութիւնները, ինչպէս եւ առողջական ու բուժական խնամքի սպասարկութիւնները:

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

(Քաղաքացիական ապահովութեան, հողային կանոնադրութեան եւ առողջապահական իրաւունք)

Յօդուած 25

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահպանելու եւ ամրապնդելու մասնայատուկ, հոգեւոր եւ նիւթական այն կապերը, որ զանոնք կը միաւորեն իրենց երկրին, իրենց հողերուն, գետերու եւ առափնեայ ջրերուն եւ այլ աղբիւրներու հետ, որ ունին անոնք կամ որ կ' իւրացնեն եւ կ' օգտագործեն ւսանդաբար: Անոնք իրաւունք ունին նաեւ այս առնչութեամբ պատասխանատուութիւն ստանձնելու ապագայ սերունդներու համար:

Յօդուած 26

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին տէր ըլլալու, արժեւորելու, եանձանձելու եւ գործածելու իրենց երկիրը եւ հողերը, այսինքն իրենց շրջապատի ամբողջականութիւնը՝ ներառեալ հողերը, օդը, ջուրերը՝ գետերը եւ աղբիւրները, բոյսերը եւ անասունները եւ այլ բնական պաշարները, զորս անոնք ունին եւ զորս կ' իւրացնեն եւ կ' օգտագործեն ւսանդաբար: Անոնք մանաւանդ իրաւունք ունին ամբողջովին ճանչնալու իրենց օրէնքները, ավադոյթներն ու սովորոյթները, իրենց հողային կանոնադրութիւնը եւ իրենց բնական պաշարներու շահագործման եւ տնտեսման պատկան հաստատութիւնները, ինչպէս եւ իրաւունք ունին Պետութիւններու կողմէ ազդու պաշտպանողական միջոցներու՝ ընդդէմ նշեալ իրաւունքներու ռեւէ միջամտութեան, ձեռնփոխութեան եւ սահմանափակման կամ կիրարկման ռեւէ խոչընդոտի:

Յօդուած 27

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին վերատիրանալու իրենց երկրին, հողերուն եւ բնական պաշարներուն, զորս ունենին եւ որ կ' իւրացնեն կամ կը շահագործեն ւսանդաբար եւ որ բռնագրաւուած, զաւթուած, գործածուած կամ աւերուած են՝ առանց անոնց ազատօրէն արտայայտուած հաւանութեան եւ պատճառի գիտակցութեան: Երբ անկարելի է այս, անոնք արդար եւ իրաւացի հատուցման իրաւունքը ունին: Բացի այն իրողութենէ, որ շահախնդիր ժողովուրդները ազատօրէն այլ որոշում կայացուցած են, վնասից հատուցումը պիտի ըլլայ երկրով, հողերով եւ բնական

պաշարներով, որ համարժեք պիտի ըլլան իրենց որակի, տարածքներու եւ իրաւաբանական կանոններու տեսանկիւնէն:

Յօդուած 28

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահպանելու, վերականգնելու եւ պաշտպանելու իրենց շրջապատը իր ամբողջականութեամբ՝ իրենց երկրի, հողերու եւ բնական պաշարներու գործածման եւ մշակման կարողականութեամբ, ինչպէս նաեւ Պետութիւններու օժանդակութեան՝ այս առնչութեամբ միջազգային գործակցութեան ներդրումով: Այդ հողերու եւ տարածքներու վրայ կարելի չէ ռազմական գործունէութիւն իրականացնել առանց անոնց ազատօրէն արտայայտուած համաձայնութեան:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները պէտք է ջանան, որ վտանգաւոր ո՛չ մէկ նիւթ պահուի կամ թափուի Արեւմտեան Հայաստանի հողերու վրայ:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները նաեւ պէտք է ձեռնամուխ ըլլան այնպիսի միջոցներու կիրառման, որ կը պարտադրեն ապահովելու հսկողութեան, կանխարգիլման եւ բժշկական խնամքի ծրագրեր այս նիւթերէ վնասուած Արեւմտեան Հայաստանի հայերու համար, զորս մտածուած ու գործադրուած են իրենց իսկ կողմէ:

Յօդուած 29

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին մշակութային եւ մտաւոր հարստութեան լիաձեռն սեփականութեան ճանաչման, ինչպէս եւ իրաւունք ունին ապահովագրելու եւ պաշտպանելու զանոնք:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին մասնայատուկ միջոցներ ստանալու, որոնցմով կարելի կ'ըլլայ հսկել, զարգացնել եւ պաշտպանել իրենց գիտութիւնը, արհեստագիտութիւնը եւ իրենց մշակոյթի արտայայտութիւնները՝ ներառեալ իրենց մարդկային ներոյժն ու ժառանգական այլ կարողութիւնները, իրենց սերմերը, իրենց դեղագիրքը, իրենց բուսականութեան եւ կենդանական աշխարհի յատկութիւնները ճանչնալը, իրենց անգիր ասանդոյթները, իրենց գրականութիւնը, իրենց գծագրութիւնները եւ տիպարները, իրենց տեսողական արուեստները եւ իրենց թատերարուեստը:

Յօդուած 30

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին սահմանելու նախապատուութիւններ եւ մշակելու ռազմավարութիւններ՝ արժեւորելու համար իրենց երկիրը, հողերը եւ այլ բնական պաշարները: Անոնք, մանաւանդ, իրաւունքը ունին պահանջելու, որ Պետութիւնները ընդառաջ երթան իրենց հաւանութեանը՝ արտայայտուած ազատօրէն եւ պատճառի լիիրաւ գիտակցութեամբ, նախքան վաւերացուիլը բոլոր այն ծրագրերուն, որոնք կրնան ազդեցութիւն ունենալ իրենց երկրի, հողերու եւ այլ բնական պաշարներու վրայ, մանաւանդ անոնք, որոնք կը վերաբերին հանքանիւթերու, ջուրի պաշարներու կամ բոլոր այլ պաշարներու արժեւորման, օգտագործման եւ շահագործման: Արեւմտեան Հայաստանի շահախնդիր հայերու համաձայնութեամբ անոնց պիտի յատկացուի վնասից պատշաճ եւ արդարացի հատուցում՝ մեղմելու համար նման գործունէութիւններու եւ միջոցներու աղետալի հետեւանքները բնապահպանական, տնտեսական, ընկերային, մշակութային կամ հոգեւոր մակարդակի վրայ:

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

(Քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունք)

Յօդուած 31

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրենք զիրենք տնօրինելու իրենց իրաւունքի մասնայատուկ կիրարկութեամբ իրաւունք ունին ինքնիշխան ըլլալու եւ իրենք զիրենք կառավարելու այն հարցերու առնչութեամբ, որոնք կը վերաբերին իրենց ներքին եւ տեղական գործառնութեանց, եւ, մանաւանդ, մշակոյթին, կրօնքին, կրթութեան, տեղեկատուութեան, հաղորդամիջոցներուն, առողջութեան, բնակելուն, աշխատանքին, ընկերային ապահովութեան, տնտեսական գործունէութեան, հողերու եւ բնական պաշարներու վարման, շրջապատին եւ այլն, օտար անձանց մուտքին իրենց երկիր, ինչպէս նաեւ այս ինքնիշխան գործունէութիւններու նիւթական ապահովման:

Յօդուած 32

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին, որպէս հաւաքականութիւն, ընտրելու իրենց սեփական քաղաքացիութիւնը ըստ իրենց սովորոյթներու եւ աւանդոյթներու: Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութիւնը ռեւէ կերպ ազդեցութիւն չի ունենար Արեւմտեան Հայաստանի հայերու այն իրաւունքին վրայ, որու համաձայն անոնք, որպէս անհատ, կրնան ընդունիլ իրենց բնակած երկրին քաղաքացիութիւնը: Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին սահմանելու իրենց հաստատութիւններու կառոյցները եւ ընտրելու իրենց անդամները՝ իրենց սեփական ընթացակարգերու համապատասխան:

Յօդուած 33

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին յառաջացնելու, զարգացնելու եւ պահպանելու իրենց օրէնսդրական կառոյցները, ինչպէս նաեւ սեփական սովորոյթները, աւանդոյթները, իրաւաբանական ընթացակարգերն ու կիրառութիւնները, մարդու իրաւունքներու բնագաւառին մէջ միջազգայնօրէն ընդունուած չափանիշներու համաձայն:

Յօդուած 34

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին, որպէս հաւաքականութիւն, սահմանելու անհատներու պատասխանատուութիւնները իրենց համայնքներու նկատմամբ:

Յօդուած 35

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, մասնաւորապէս անոնք, որոնք բաժնուած են միջազգային սահմաններով, իրաւունք ունին այդ սահմաններու ընդմէջէն հաղորդակցութիւններ, յարաբերութիւններ եւ գործակցութեան կապեր հաստատելու եւ զարգացնելու այլ ժողովուրդներու հետ, մասնաւորապէս հոգեւոր, մշակութային, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային բնագաւառներու մէջ: Արեւմտեան Հայաստանի հայերը եւ Պետութիւնները հարկադրուած են միջոցներ 14 ձեռնարկելու, որոնք կը պարտաւորեցնեն երաշխաւորել այս իրաւունքի կիրարկումը եւ գործածումը:

Յօդուած 36

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին պահանջելու, որ դաշնագրերը, ի մասնաւորի, 1920 թ. օգոստոս 20-ին ստորագրուած Մերի խաղաղութեան դաշնագիրը, ամաձայնագրերը, մասնաւորապէս 1916 թ. Կիլիկիոյ ազատագրման վերաբերեալ համաձայնագրերը, եւ Պետութիւններու կամ անոնց յաջորդներու հետ կնքուած կառուցողական միւս կարգադրութիւնները ճանաչուիմ գտնան, յարգուին, ընդունուին ու կիրառուին Պետութիւններու կողմէ ըստ իրենց էութեան եւ սկզբնական նպատակի: Այն անհամաձայնութիւնները, զորս տարբեր կերպ չեն լուծուիր, հարկ է վստահիլ միջազգային պատկան դատական մարմիններու՝ ընտրուած շահախնդիր բոլոր կողմերու ընդհանուր համաձայնութեամբ:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

(Միջազգային գործակցութեան եւ արտաքին յարաբերութիւններու իրաւունք)

Յօդուած 37

Պետութիւնները, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու հետ խորհրդակցելով՝ պարտաւոր են անհրաժեշտ միջոցները ձեռնարկելու սոյն Հռչակագրի կարգադրութիւններու լիակատար գործադրման համար: Այն իրաւունքները, որոնք հաստատուած են անոր մէջ, պէտք է որդեգրուին եւ ներմուծուին իրենց ներքին օրէնսդրութեան մէջ այնպէս, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը կարենան շօշափելիօրէն ծառայեցնել իրենց շահերուն:

Յօդուած 38

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին նիւթական եւ արհեստագիտական համարժեք օժանդակութիւն ստանալու Պետութիւններու կողմէ որպէս միջազգային գործակցութիւն՝ ազատօրէն հետապնդելու համար իրենց քաղաքական, տնտեսական, ընկերային, մշակութային եւ հոգեւոր զարգացումը, ինչպէս նաեւ վայելելու սոյն Հռչակագրով ճանցուած իրաւունքներն ու ազատութիւնները:

Յօդուած 39

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իրաւունք ունին դիմելու փոխադարձաբար ընդունելի եւ արդարացի ընթացակարգերու՝ կարգադրելու համար հակառակութիւնները, վէճերն ու բախումները Պետութիւններու հետ եւ ստանալու անյապաղ որոշումներ տուեալ խնդիրներու վերաբերեալ: Անոնք հաւասարապէս իրաւունք ունին գործօն միջոցներու՝ իրենց անհատական եւ հաւաքական իրաւունքներու բոլոր օրինազանցութեանց համար: Բոլոր որոշումները պէտք է նկատի ունենան խնդրոյ առարկայ ժողովուրդներու սովորոյթները, աւանդոյթները, իրաւաբանական կանոններն ու դրոյթները:

Յօդուած 40

Միացեալ Ազգերու համակարգի յատկորոշ մարմիններն ու հաստատութիւնները եւ միջպետական այլ կազմակերպութիւնները պարտաւոր են նպաստելու լիակատար կերպով ի գործ դնելու սոյն Հռչակագրին կարգադրութիւնները՝ ի մասնաւորի, մէկտեղելով դրամական գործակցութիւնը եւ արհեստագիտական օգնութիւնը: Պէտք է միջոցներ ի գործ դրուին՝ ապահովելու համար Արեւմտեան Հայաստանի հայերու վերաբերող հարցերուն իրենց մասնակցութիւնը:

Յօդուած 41

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան կողմէ հարկ է անհրաժեշտ միջոցները ձեռնարկուին՝ ապահովելու համար սոյն Հռչակագրին կիրարկութիւնը, մասնաւորապէս ստեղծելով այս բնագաւառին մէջ իւրայատուկ կարողականութիւններ ստանձնած բարձր մակարդակի մարմին մը՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ուղղակի մասնակցութեամբ: Միացեալ Ազգերու բոլոր կառոյցները պէտք է նպաստեն ներկայ Հռչակագիրը յարգելուն եւ անոր լիակատար կիրարկութեան:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՄԱՍ

(Անհատի արժանապատուութեան իրաւունք)

Յօդուած 42

Ներկայ Հռչակագրին մէջ ճանցուած իրաւունքները կը կազմեն Արեւմտեան Հայաստանի հայերու վերապրման, արժանապատուութեան եւ բարօրութեան համար անհրաժեշտ նուազագոյն սկզբունքները:

Յօդուած 43

Ներկայ Հռչակագրին մէջ ճանցուած բոլոր իրաւունքներն ու ազատութիւնները համանման կերպով երաշխաւորուած են Արեւմտեան Հայաստանի բոլոր հայերու՝ թէ՛ այր մարդկանց եւ թէ՛ կանանց համար:

Յօդուած 44

Ներկայ Հռչակագրին ո՛չ մէկ կարգադրութիւն կարելի չէ մեկնաբանել որպէս առիթ կամ հետեւանք՝ նուազեցնելու կամ ջնջելու այն իրաւունքները, զորս Արեւմտեան Հայաստանի հայերը կրնան արդէն ունենալ կամ ընդունակ են ձեռք ձգելու:

Յօդուած 45

Ներկայ Հռչակագրին ո՛չ մէկ կարգադրութիւն իրաւունք չ' ընձեռեր ուել Պետութեան, խումբի կամ անհատի՝ Միացեալ Ազգերու Սահմանադրութեանը ներհակ գործունէութիւն եւ կամ արարք մը իրականացնելու:

20 յունուար, 2007

Փարիզ

ՀՌԶԱԿԱԳԻՐ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդը, արտայայտելով Արեւմտեան Հայաստանի հայոց կամքը ու գիտակցելով իր պատասխանատուութեան խիստ կարեւորութիւնը իր ժողովուրդի հանդէպ, զոր կ'առնչուի անոնց իղձերու իրականացման եւ խեղաթիւրուած արդարութեան վերականգնման գործընթացին, հանդէս կու գայ հրապարակելու հետեւեալ որոշումը՝ Յենուելով միջազգային հետեւեալ հանգամանքներու վրայ.

- ա) ՄԱԿ-ի մարդու իրաւանց համընդհանուր սկզբունքներուն,
- բ) միջազգային իրաւունքի հանրաձանօթ չափանիշներուն,
- գ) Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնորոշման իրաւունքի կիրառման անհրաժեշտութեան, որ պահանջուած է Ազգային Խորհուրդի կողմէ 2004 թ. դեկտեմբեր 17-ին,

ԿԸ ՀՌՉԱԿԷ

Աշխարհասփիւռ հայութեան լիիրաւ պետական կառոյցի մը ստեղծումը, այսինքն՝ Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութեան կազմութեան սկիզբը:

Սոյն կառավարութեան ձեւաւորման երաշխիքները հաստատուած են իրաւական հետեւեալ որոշումներով.

ՅՕԴՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

1. 29 Դեկտեմբեր 1917 թ. (11 Յունուար 1918 թ.) Ռուսաստանի հրամանագիրը, որ կը ճանչնայ Արեւմտեան Հայաստանի անկախութիւնը. Ռուսիոյ Ժողովրդական պատուիրակներու Խորհուրդը լոյս կ'ընծայէ «Թրքահայաստանի վերաբերող հրամանագիրը» 1917 թ. Դեկտեմբեր 31-ին (1918 թ. Յունուար 13) «Բրաւտայի» թիւ 227-ի մէջ:
  2. 2 Յունուար 1918 թ. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի դիմումը՝ ներկայացուած ֆրանսական կառավարութեան ճանչնալու Արեւմտեան Հայաստանի անկախութիւնը:
  3. 10 Օգոստոս 1920 թ. Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը եւ ԱՄՆ-ու Նախագահ Վուոքո Ուիլսոնի իրաւարար վճիռը (22 Նոյեմբեր, 1920 թ.) եւ մինչեւ օրս վավերական ու իրենց իրաւաբանական ոյժը չկորսնցուցած միջազգային փաստաթուղթերու տը իւրէ (De jure) եւ տը ֆաքթօ (De facto) գոյութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի վերաբերեալ:
- Կը նշենք հետեւեալ կարեւոր ամսաթիւերը. 1920 թ. Սան Ռեմօյի խորհրդածոյցով, 1920 թ. Ապրիլ 24: Սեւրի դաշնագրի ստորագրումը արեւմտեան գերտերութիւններու կողմէ, 1920 թ. Մայիս 11: Սեւրի դաշնագրի եանձնումը թրքական կառավարութեան, 1920 թ. Օգոստոս 10, Սեւրի դաշնագրի ստորագրումը Թուրքիոյ կողմէ:
4. 14 Դեկտեմբեր 1960, ՄԱԿ-ի Ընդհանուր Ժողովի Որոշումը Գաղութային ժողովուրդներու եւ երկիրներու անկախութեան արտօնութեան յայտարարութեան հիմամբ:
  5. Արեւմտեան Հայաստանի հայերը իբրեւ բնիկ ժողովուրդ իրենց ինքնորոշման իրաւունքի տերն են՝ համաձայն ՄԱԿ-ի Ընդհանուր Ժողովի կողմէ ընդունուած Յայտարարութեան 2007 թ. Սեպտեմբեր 13-ին:

«Բնիկ ժողովուրդները ինքնորոշման իրաւունք ունին, որու հիման վրայ անոնք ազատօրէն կ'որոշեն իրենց քաղաքական կարգավիճակը, եւ ազատօրէն կ'ապահովեն իրենց տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային բարգաւաճումը» (Յօդ. 3):

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

1. Արեւմտեան Հայաստանի հայոց իրաւունքներու ապահովումն ու իրականացումը կարելի է միայն Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութեան հովանաւորութեամբ:
2. Ամէն աքսորուած հայու շառաւիղի իրաւունքն է վերադառնալու իր պապենական հայրենիքը ու բարգաւաճելու այդտեղ:
3. Հայ Ազգային Խորհուրդը կը հրաւիրէ արտաքին աշխարհի ուշադրութիւնը՝ մասնակցելու Արեւմտեան Հայաստանի պատմական տարածքներու ճանաչմանը իր նահանգներով (վիլայեթներով)՝ ներառեալ ուիլսընեան սահմանները եւ ընդունելու զայն իբրեւ անհերքելի իրողութիւն:
4. 1894-1923 թթ. թուրքական յաջորդական իշխանութիւններու կողմէն Անատոլիայի եւ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ գործադրած ցեղասպանութեան հետեւանքով ոչնչացուած եւ իւրացուած են բռնութեամբ աքսորուած հայերու գոյքերը, որոնց համար կը պահանջուի վերադարձնել Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութեանը՝ իբրեւ միակ հեղինակաւոր իշխանութիւն:

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութեան կազմութիւնը տարագիր հայոց կարգավիճակի ծնունդն է:

Ուստի, հարկ է նկատի ունենալ հետեւեալ սահմանումները.

1. Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութիւնը կը կազմուի Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի պատգամաւորներու կողմէ: Վտարանդի կառավարութիւնը օժտուած է նաեւ պետական իշխանութեան գերակայութեամբ եւ լիազօրութեամբ:
2. Արեւմտեան Հայաստանի հայոց անունով հանդէս գալու իրաւունքը կը պատկանի բացառապէս Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութեանը:
3. Աշխարհասփիւռ հայութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութեան իրաւունք ունի: Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները կը գտնուին անոր պաշտպանութեան եւ հովանաւորութեան ներքոյ:
4. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ապահովէ իր քաղաքացիներու ազատ եւ իրաւահաւասար զարգացումը՝ անկախ անոնց ազգային, ցեղային եւ դաւանական պատկանելիութենէն:
5. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը հանրային անվտանգութեան պահպանման համար կը ստեղծէ համապատասխան մարմիններ եւ կառավարական կառոյցներ:

6. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը, իբրեւ միջազգային իրաւունքի ենթակայ, անմիջական յարաբերութիւններ կը հաստատէ այլ պետութիւններու եւ ազգային պետական կազմաւորումներու հետ, կը մասնակցի միջազգային կազմակերպութիւններու գործունէութիւններուն:

ՅՕԴՈՒԱԾ ՉՈՐԸՈՐԳ

1. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը կը եանձնարարէ Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութեան՝ միջազգային յայտարարութիւններու եւ պայմանագրերու ընդունման միջոցով հաստատել, որ.

ա) Արեւմտեան Հայաստանի հարստութիւնը՝ հողը, ընդերքը, օդային տարածութիւնը, ջրային եւ այլ բնական պաշարները, տնտեսական, մտաւոր եւ պատմամշակութային կարողութիւնները, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու սեփականութիւնն են:

բ) Արեւմտեան Հայաստանի հարստութեան տիրապետման, օգտագործման եւ տնօրինման կարգը կ'որոշուի Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութեան օրէնքներով:

գ) Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը Թուրքիոյ Հանրապետութեան մէջ նաեւ ունի ազգային հարստութիւն, որոնց կարգին ոսկիի պաշարներու, արմաստի եւ արտարժոյթի հիմնադրամներու մասնաբաժնի իրաւունք:

2. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը իր տիրապետութեան տակ գտնուելիք ամբողջ տարածքին վրայ ապահովելու է խօսքի, մամուլի եւ խղճի ազատութիւն, օրէնսդրական, դատական եւ գործադիր իշխանութիւններու իրաւահաւասարութիւն, ինչպէս նաեւ՝ Արեւմտեան Հայաստանի տարածքի վրայ տեղակայուելիք իրաւապահ մարմիններու եւ զինեալ ոյժերու ապաքաղաքականացում:

3. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը կը հռչակէ հայերէնը իբրեւ պետական լեզու, ընդունելով արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի համագործակցութեամբ, կառավարութեան պաշտօնական գրագրութեան լեզուն կը յայտարարէ արեւմտահայերէնը: Կառավարութիւնը կը ստեղծէ կրթական, գիտական եւ մշակութային սեփական համակարգ:

4. Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը կը սատարէ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Թուրքիոյ մէջ կատարուած ցեղասպանութեան ճանաչման գործին՝ համաձայն Հայ Ազգային Խորհուրդի յայտարարութեան:

5. Սոյն Հռչակագիրը հիմք կը ծառայէ Ազգային Խորհուրդի համար՝ ժամանակաւորապէս նշանակելու եւ հաստատելու Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութեան լիազօր ներկայացուցիչ մը միջազգային կառոյցներու մէջ՝ որոշում կայացնելու իրաւունքով:

Ուստի, կոչ կ'ընենք ձեզ, հայեր, Արեւմտեան Հայաստանի, Հայաստանի Հանրապետութեան, Արցախի, Ջաւախքի, եւ թէ՛ աշխարհով մէկ սփռուած, մասնակցիլ կառավարութեան գործունէութեանց՝ ձեր գիտելիքներով, փորձառութիւններով եւ մասնագիտութիւններով:

Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդ

4 Փետրուար, 2011 թ., Փարիզ, Ֆրանսա

ՈՐՈՇՈՒՄ

թիւ 1/2011 - 29.03.2011 թ.

ԱՐԵՒՍՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

«Զէզոք ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆՁԱՆՑ ԻՐԱԻՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՐՏԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ Ժամանակ» ՀԱԱԳԱ, 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1907 Թ. ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ (Convention V) ՀԻՄԱՆ ՎՐԱՅ

- ԿԸ ՑԱՅՏԱՐԱՐԷ-

ԱՐԵՒՍՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ

ԱՐԵՒՍՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՄՇՏԱԿԱՆ, ԶԻՆՈՒԱԾ, ԴՐԱԿԱՆ Զէզոքութիւնը

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Նկատի առնելով մարդկութեան եւ հայութեան կրած մարդկային, հոգեւոր, մշակութային, նիւթական եւ տարածքային կորուստները Առաջին եւ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմներու ժամանակ,

Հաշուի առնելով այն ճշմարտութիւնը, որ մարդկութիւնը այսօր կը գտնուի հոգեւոր-մշակութային, բարոյա-հոգեբանական եւ տնտեսական-քաղաքական խոր ճգնաժամի մէջ, որոնք կը սպառնան քաղաքակրթութիւններու բախմամբ եւ Երրորդ համաշխարհային պատերազմի հրահրմամբ,

Նկատի ունենալով «Զէզոք պետութիւններու եւ անձանց իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակէ Հաագա, 18 Հոկտեմբեր 1907 թ. Համաձայնագիրը (Convention V), իբրեւ մարդկութեան եւ հայութեան իրաւական ուղիղ ճանապարհ՝ խուսափելու համար ազգամիջեան եւ միջկրօնական բախումներէն, նաեւ հակամարտութիւններէն,

Հաշուի առնելով այն փաստը, որ Արեւմտեան Հայաստանի պետականութեան բացակայութիւնը ծաւալապաշտական քաղաքականութեան պատճառով Արեւմտեան Հայաստանի հայութիւնը իրաւականօրէն զրկեց նոյն՝ «չէզոք պետութիւններու եւ անձերու իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ» Հաագա, 18 Հոկտեմբեր 1907 թ. պայմանագրին (Convention V) մաս կազմելու հնարաւորութենէն, ինչպէս նաեւ՝ համապարփակ ինքնապաշտպանութիւն

կազմակերպելու իր բնական իրաւունքէն, որմով Հայկական պետութիւնը, իբրեւ անկախ իշխանութիւն, եթէ գոյութիւն ունենար՝ անպայման պիտի օգտուէր «չեզոք պետութիւններու եւ անձերու իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ»՝ Հաագա, 18 Հոկտեմբեր 1907 թ. պայմանագրի (Convention V) դրոյթներէն, նաեւ խաղաղութեան առաջին պայմանագրէն՝ 1899 թ.:

Անհրաժեշտ համարելով ընդգծել այն փաստը, որ արժանի է յատուկ վերլիշեցման ու գնահատման, երբ 1915 թ. Մայիս 24-ին Եռեակ համաձայնութեան պետութիւնները՝ Մեծ Բրիտանիան, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը, առաջինը հանդէս եկան Օսմանեան կառավարութեան կողմէն հայերու բնաջնջման քաղաքականութեան դէմ համատեղ յայտարարութեամբ, որմով Օսմանեան կառավարութեան կողմէն հայերու նկատմամբ իրականացուած բռնութիւնները որակեցին իբրեւ «Թուրքիոյ նոր ոճիրը ընդդէմ մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան» (1):

Հիմնուելով պատմական այն փաստին վրայ, որ Հայկական Կիլիկիան անկախութիւն հռչակեց 1920 թ. Օգոստոս 4-ին, բայց Ֆրանսան, շրջանցելով 1915 թ. Հոկտեմբեր 27-ին Հայկական Կիլիկիոյ ինքնավարութեան վերաբերեալ համաձայնութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի ներկայացուցիչ Պօղոս Նուպար Փաշայի եւ Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութեան արեւելեան բաժինի պետ Ֆրանսուա Ճորճ-Փիքոտի միջեւ, զինաթափեց ու լքեց Կիլիկիոյ հայերը, որուն հետեւանքով Կիլիկիոյ անկախութիւնը չգոյատեւեց (2):

Այս տարին այն ժամանակաշրջանն էր, երբ, յենուելով միջազգային ընդունուած չափանիշներու վրայ, Օսմանեան կայսրութիւնը անդամահատուեցաւ, եւ որուն հիման վրայ ստեղծուեցան նոր, անկախ արաբական պետութիւններ:

Հիմնուելով նաեւ այն իրողութեան վրայ, որ 1918 - 1920 թթ. Հայկական Աշխարհի ազատագրական պայքար մղող նահանգները՝ Նախիջեւան, Ջանգեզուր, Արցախ, Ջաւախք եւ Հայաստանի Հանրապետութիւն, ոտնձգութիւններու ենթակայ դարձան թրքական եւ ատրպէյճանական զինուած ուժերուն կողմէ,

Եւ այն հանգամանքը, որ մինչ 1920 թ. Հայաստանի Հանրապետութիւնը անդամակցութեան խնդրանքով Ազգերու Լիգային ուղղուած դիմումի պատասխանին կը սպասէր, քեմալական Թուրքիան նոր յարձակման կ'ենթարկէր Հայաստանն ու հայութիւնը՝ տապալելու համար Սեւրի Դաշնագրի դրոյթներու եւ ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոթօ Ռիլսընի Իրաւարար վճիռի իրագործումը Հայաստանի մէջ,

Ինչպէս նաեւ պատմական այլ իրադարձութիւններ, որոնք տասնամեակներ շարունակ արգելափակեցին հայ ժողովուրդի ազատ, ինքնիշխան ապրելու, զարգանալու եւ առաջընթացի իրաւունքը իր իսկ տարածքներուն վրայ՝ իբրեւ բնիկ ժողովուրդ:

Եւ վերջապէս, ՄԱԿ-ի հռչակած միջազգային սկզբունքներու եւ չափանիշներու համաձայն, վերահաստատելով մեր յանձնառութիւնը հակամարտութիւններու խաղաղ կարգաւորման սկզբունքին՝ նպաստելու համար տարածաշրջանային խաղաղութեան ու անվտանգութեան, ապահովելու համար ժողովուրդներու ազատ զարգացման եւ առաջընթացի իրաւունքը,

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը սոյն որոշմամբ կը յայտարարէ՝

1. Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, Զինուած, Դրական Չեզոքութիւնը բռնազրաւուած Երկրամասի՝ Արեւմտեան Հայաստանի տէ իւրէ (de jure) եւ տէ ֆաքթո (de facto) տարածքներու վրայ, նկատի ունենալով առաջին հերթին՝ ա) ինչպէս Հայաստան - Թուրքիա սահմանագատումը՝ համաձայն ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուորո Ուիլսընի Իրաւարար վճիռի, 22 Նոյեմբեր 1920 թ. (3), բ) այնպէս ալ պատմական Հայաստանի, ներառեալ՝ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Հայկական Կիլիկիոյ, համաձայն՝ ՄԱԿ-ի «գաղութային երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն անյապաղ անկախութիւն շնորհելու մասին» Հռչակագիրի, 14 Դեկտեմբեր 1960 թ., գ) եւ վերջապէս, Արեւմտեան Հայաստանի նկատմամբ, իբրեւ բնիկ ժողովուրդ, Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու ունեցած՝ պատմական, ծագումնաբանական, մշակութային, քաղաքակրթական, պետականաստեղծ անժխտելի, անբեկանելի եւ անժամանցելի իրաւունքները՝ համաձայն ՄԱԿ-ի «Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու մասին» Հռչակագիրի, 13 Սեպտեմբեր 2007 թ.:
2. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Մշտական, Զինուած, Դրական Չեզոքութեան Յայտարարութիւնը կը տարածուի, թէ՛ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութիւն ստացած եւ թէ՛ դեռ չստացած բոլոր հայերու վրայ՝ հիմք ընդունելով այն փաստը, որ անոնք սփիւռքահայեր չեն, ինչպէս կը ներկայացուի մինչեւ այսօր, այլ Հայոց Ցեղասպանութեան եւ բռնազաղթի հետեւանքով աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ բնակութիւն հաստատած Արեւմտեան Հայաստանի հայեր:
3. Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, ներառեալ՝ Հայկական գաղթավայրերու բնակչութիւնը, ժամանակակից աշխարհի մէջ տեղի ունեցող պատերազմներու, յեղաշրջումներու, ազգամիջեան եւ միջկրօնական ընդհարումներու, նաեւ այսպէս կոչուած քաղաքակրթութիւններու բախման եւ անոնցմէ բխող բռնութիւններուն, կոտորածներուն եւ ցեղասպանութիւններուն, առաւել եւս հրահրուած կամ ուղղորդուած քառային վիճակներուն չմասնակցելու իրաւունք ունի համաձայն՝ «Չեզոք պետութիւններու եւ անձերու իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ»՝ Հաագա, 18 Հոկտեմբեր 1907 թ. համաձայնագրի (Convention V):
4. Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, ներառեալ՝ Հայկական գաղթավայրերու բնակչութիւնը, յաջորդական բռնութիւններէն, յարձակումներէն, բռնազաղթերէն ու

կոտորածներէն պաշտպանուելու, ինչպէս նաեւ իր բնակութեան երկիրը արտաքին վտանգներէ պաշտպանելու իրաւունք ունի, համաձայն՝ ՄԱԿ-ի կանոնադրութեան 51-րդ յօդուածի, որ կը շեշտէ՝ «Անհատական եւ հաւաքական ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը»:

5. Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, ներառեալ՝ Հայկական գաղթավայրերու բնակչութիւնը, իր բնակութեան երկրի կողմէն այլ երկրի նկատմամբ իրականացուած յարձակման ու ներքաղաքական բախումներուն, նաեւ քաղաքացիական կռիւներուն չմասնակցելու իրաւունք ունի, համաձայն՝ «Չէզոք պետութիւններու եւ անձերու իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ»՝ Հաագա, 18 Հոկտեմբեր 1907 թ. համաձայնագրի (Convention V):

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու խաղաղ ու անվտանգ ապրելու եւ զարգանալու իբրեւ օրինակ ունինք Լիբանանի հայ համայնքի քաղաքական առաջատար ուժերու միացեալ յայտարարութիւնը՝ 1975-1990 թթ. տեղի ունեցած ներքաղաքական ճգնաժամի յաղթահարման խնդիրով, որ բնորոշուեցաւ իբրեւ «Լիբանանի հայութեան դրական չէզոքութիւն»:

6. Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, բոլոր այն պարագաներուն, երբ հարկադրուած են պաշտպանելու իրենց Մշտական, Զինուած, Դրական Չէզոքութիւնը՝ կը կազմակերպեն հասարակական կարգի եւ համայնքի անվտանգութեան, պաշտպանութեան եւ տարածքային ապահովութեան զինուած ուժեր, համաձայն՝ ՄԱԿ-ի կանոնադրութեան 51-րդ յօդուածի, որ կը շեշտէ «Անհատական եւ հաւաքական ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը»:

7. Ինչպէս Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, նոյնպէս Հայոց Հայրենիքէն տարբեր ժամանակաշրջաններու, տարբեր պատճառներով բռնագաղթուած ու տարագրուած հայութիւնը՝ բարոյական, պատմական, քաղաքակրթական, քաղաքական եւ քաղաքացիական բոլոր իրաւունքները ունին կիրառելու Մշտական, Զինուած, Դրական Չէզոքութեան քաղաքականութիւնը, այն պատճառով, որ մինչեւ օրս Ազգերու Լիգան, ապա ՄԱԿ-ը ու Միջազգային ընկերակցութիւնը պատշաճ մակարդակով չեն պաշտպանած Հայաստանի ու հայութեան բնական, մշտական եւ անօտարելի իրաւունքները:

8. Այս առումով դատապարտելի են Ազգերու Լիգայի եւ ՄԱԿ-ի փաստաթուղթերու պարունակած անընդունելի այն դրոյթները, որոնք տեղ գտած են առաջինի ստեղծած Միջկառավարական Խորհրդակցական Կոմիտէի որոշման մէջ՝ «Հայ փախստականներու հարցերու եւ լքած գոյքի մասին» (2 Օգոստոս 1929 թ.) եւ երկրորդի՝ «Միջազգային մարդասիրական իրաւունքի լուրջ խախտումներու եւ միջազգային իրաւունքի կոպիտ խախտումներու զոհ դարձած անձանց իրաւական պաշտպանութեան եւ փոխհատուցման հիմնական սկզբունքներու եւ ուղեցոյցներու մասին» որոշման մէջ (թիւ 60/147 - 16 Դեկտեմբեր 2005 թ.):

9. Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, ներառեալ՝ Հայկական գաղթավայրերու բնակչութիւնը քաղաքական քաշկոտութիւններու եւ չարաշահութիւններու դաշտէն դուրս

գալու եւ իր ազգային հիմնախնդիրները իրաւական մէկ հարթութիւն տեղափոխելու իրաւունք ունի:

10. Աշխարհով մէկ սփռուած 10 միլիոն հայերը կարողութիւն ունին մեծամասնութիւն ապահովելու եւ անվտանգութիւն հաստատելու Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, հետեւաբար իրաւասու է եւ անհրաժեշտութիւն է Ուիլսընեան Իրաւարար վճիռի տէ ֆաքթո (de facto) իրականացումը:

11. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան կը յանձնարարէ՝ այսուհետ իր օրէնսդրական, իրաւական, հայեցակարգային, կառուցուածքային եւ կազմակերպչական գործունէութեան մէջ առաջնորդուիլ «Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, Զինուած, Դրական Չէզոքութեան» քաղաքականութեան իրաւական քաղաքական սկզբունքներուն համաձայն, ըստ որուն՝ «Արեւմտեան Հայաստանը Մշտական, Զինուած, Դրական եւ Անկախ, Ինքնիշխան Ժողովրդավարական Պետութիւն է»:

12. «Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, Զինուած, Դրական Չէզոքութեան Մասին» Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Յայտարարութիւնը տէ իւրէ (de jure) ուժի մէջ կը մտնէ յայտարարութենէն անմիջապէս յետոյ, իսկ տէ ֆաքթո (de facto)՝ Յայտարարութեան մասին Որոշումը Նիտրշլանտներու կառավարութեան յանձնելէ 60 օր յետոյ, համաձայն՝ «Չէզոք պետութիւններու եւ անձերու իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու մասին ցամաքային պատերազմի ժամանակ»՝ Հաագա, 18 Հոկտեմբեր 1907 թ. Համաձայնագրի (Convention V):

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդ

Այլ լեզուներու թարգմանութեան պարագային բնագիր կը համարուի փաստաթուղթին հայերէնը:

Ծանօթագրութիւն

1. տես, Le premier communiqué turc. Agence Töng. Wolff. Constantinople, le 4 juin 1915, L'Agence Havas avait publié, le 24 mai, la déclaration suivante, après une entente préalable entre les Gouvernements de France, de Grande-Bretagne et de Russie:

**France, Grande-Bretagne et Russie. — DÉCLARATION DE LA TRIPLÉ-ENTENTE
TENANT POUR RESPONSABLE LE GOUVERNEMENT TURC DES MASSACRES COMMIS PAR LA TURQUIE EN ARMÉNIE, EN DATE DU 24 MAI 1915.**

24 mai 1915. — Depuis un mois environ, la population kurde et turque de l'Arménie procède, de connivence et souvent avec l'aide des autorités ottomanes, à des massacres des Arméniens. De tels massacres ont eu lieu vers le 1er mai (nouveau style) à Ezeroun, Dertchun, Eguine, Akn, Billis, Mouch, Sasoun, Zeitoun et dans toute la Cilicie; les habitants d'une centaine de villages aux environs de Van ont été tous assassinés; dans la ville même, le quartier arménien est assiégé par les Kurdes. En même temps, à Constantinople, le gouvernement ottoman sévit contre la population arménienne inoffensive. — En présence de ces nouveaux crimes de la Turquie contre l'humanité et la civilisation, les gouvernements alliés font savoir publiquement à la Sublime-Porte qu'ils tiendront personnellement responsables desdits crimes tous les membres du gouvernement ottoman ainsi que ceux de ses agents qui se trouveraient impliqués dans de pareils massacres.

"Depuis un mois environ, les populations turque et kurde de l'Arménie procède, de connivence et souvent avec l'appui des autorités ottomanes, à des massacres des Arméniens. De tels massacres ont eu lieu vers la mi- d'avril (nouveau style) à Erzeroum, Terdjian, Eghine, Akn, Bitlis, Mouch, Sassoun, Zeitoun et dans toute la Cilicie ; Les habitants d'une centaine de villages aux environs de Van ont été tous assassinés ; dans la ville même, le quartier arménien est assigné par les Kurdes. En même temps, à Constantinople, le Gouvernement ottoman s'agit contre la population arménienne inoffensive.

En présence de ces nouveaux crimes de la Turquie contre l'humanité et la civilisation, les Gouvernements alliés font savoir publiquement à la Sublime Porte qu'ils tiendront personnellement responsables des dits crimes tous les membres du Gouvernement ottoman ainsi que ceux de ses agents qui se trouveraient impliqués dans de pareils massacres. "

«Գրեթէ մէկ ամիս է ի վեր, Հայաստանի թուրք եւ քիւրտ բնակիչները օսմանեան հեղինակութիւններու արտօնութեամբ ու յաճախ անոնց նեցուկը ունենալով ջարդեր կը գործադրեն Հայերու դէմ: Նման ջարդեր տեղի ունեցան Ապրիլի կիսուն Էրզրումի մէջ (Կարին), Թերճան, Եղինէ, Պիթլիս, Մուշ, Սասուն, Զէյթուն եւ ամբողջ Կիլիկիոյ մէջ: Վանի շրջակայ գրեթէ հարիւր գիւղերու հայերը բոլորն ալ սպաննուեցան եւ Վանի հայկական թաղամասը շրջապատուած էր քիւրտերու կողմէ: Միեւնուն ժամանակ օսմանեան Կառավարութիւնը չարչրկեցին Կոստանդնուպոլսոյ անպաշտպան հայ բնակչութիւնը: Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ գործուած Թուրքիոյ այս նոր ոճիրներուն հանդէպ դաշնակից կառավարութիւնները հանրօրէն կը տեղեկացնեն Մեծ Դրան, որ թուրք կառավարութեան բոլոր անդամները անհատապէս պատասխանատու պիտի համարուին, ինչպէս նաեւ բոլոր այն պաշտօնեաները, որոնք մասնակից դարձան այս ջարդերուն»:

2. La Correspondance d'Orient, Revue économique, politique et littéraire

Le 19 janvier, 1920,

1/ Le conseil supreme des allies a decider que le gouvernement de l'Etat Arménien est reconnu comme gouvernement de fait;

2/ Que cette reconnaissance ne préjuge pas la question des frontières de l'Etat armenien.

2. La Correspondance d'Orient, Revue économique, politique et littéraire

Յունուար 19, 1920,

1/ Դաշնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդը յայտարարութեամբ կը տեղեկացնէ, որ կը ճանչնայ Հայկական պետութեան կառավարութիւնը, իբրեւ փաստացի կառավարութիւն, 2/ որոշուած է, որ ճանաչումը չի կանխորոշէր Հայկական պետութեան սահմաններուն հարցը:

3. Իրաւարար վճիռի պաշտօնական եւ ամբողջական անուանումն է. «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Նախագահի որոշումը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ

սահմանի, Հայաստանի ծով ելքի եւ հայկական սահմանին յարակից թրքական տարածքի ապառազմականացման վերաբերեալ», 22 Նոյեմբեր, 1920թ.:

3. Voici la Sentence Arbitrale officiel et complet ; "La décision du Président des Etats-Unis d'Amérique pour la détermination de la frontière entre la Turquie et l'Arménie, l'accès à la mer de l'Arménie et la démilitarisation de tout territoire turc adjacent".

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴՐՕՇԻ ՄԱՍԻՆ

Համաձայն Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի 17 Դեկտեմբեր 2004 թ. Հռչակագրի ա) Կէտի Արեւմտեան Հայաստանը (Հայրենիք) պէտք է ունենայ իր պետական դրօշը, զինանշանը եւ օրհներգը: Մեկնելով սոյն Հռչակագրի դրոյթներէն՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը որոշեց հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան նոր դրօշը:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետական խորհրդանիշներէն է:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշը քառագոյն է: Կեդրոնին երկու խորհրդանշաններն են՝ մուգ կապոյտ ութանկեան մէջ՝ ծիրանագոյն յաւերժութեան ութաթել նշանը, որոնք կ'իմաստաւորեն տիեզերական ներդաշնակութիւնը:

Ութանկեան չորս գագաթներէն՝ սկիզբ առնող մուգ կապոյտ ճառագայթները կ'երկարին չորս ուղղութեամբ, ինչպէս աշխարհի չորս ծագերը, մուգ կապոյտը երիզուած է ծիրանագոյնով, դրօշի չորս հատուածները բաց երկնագոյն են:

Դրօշը կը խորհրդանշէ Հայկական բարձրաւանդակը, իբրեւ քաղաքակրթութեան բնօրրան:

Մուգ կապոյտը կը խորհրդանշէ հայ ժողովուրդի յաւերժականութիւնը: Ծիրանագոյնը կը խորհրդանշէ հայ ժողովուրդի բանախօսութիւնը, արիականութիւնը եւ ստեղծագործ ազատութեան կենսասիրութիւնը: Բաց երկնագոյնը կը խորհրդանշէ հայ ժողովուրդի լուսաւորչականութիւնը եւ առաքելականութիւնը: Սպիտակը կը խորհրդանշէ հայ ժողովուրդի բարեպաշտութիւնը: Դրօշի լայնութեան եւ երկարութեան չափերու յարաբերութիւնն է՝ 1:2 - ի:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշի լայնութեան եւ երկարութեան յարաբերակցութեան չափերու պահպանումով կարելի է օգտագործել նաեւ փոքր կամ մեծ չափի դրօշ:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշի նկարագրութեան գունաւոր պատկերը կը ներկայացուի սոյն օրէնքին կից:

Անցումային դրոյթներ

1. Մինչև Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Կառավարութեան եւ Խորհրդարանի վերջնական ձեւաորումը սոյն հրամանագիրը ունի օրէնքի ուժ:
2. Սոյն հրամանագրի ուժի մէջ մտնելու պահէն Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի նախկին դրօշը կը եանձնուի Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ասամպլէային, իբրեւ Ասամպլէայի խորհրդանիշ:
3. Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշը կիրառութեան մէջ կը մտնէ հրամանագրի ստորագրման պահէն:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Նախագահ

Փարիզ, Ֆրանսա, 21.10. 2011 թ.

(Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշը տե՛ս, շապիկի 1-ին էջին)

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

ԱՐԵՒՍՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԶԻՆԱՆՇԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Սոյն Հրամանագրով կը հաստատուի Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Զինանշանը:

Զինանշանը վահան է, երկու եզրաշերտերով՝ կապոյտ եւ ծիրանագոյն: Վահանի վրայ յաւերժութեան նշանն է՝ ութանկեան մէջ, որուն ճառագայթներու շարունակման միջոցով վահանը կը բաժնուի չորս մասի:

Զինանշանի բոլոր գոյները կը կրկնեն Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Դրօշի գոյները՝ կապոյտ, ծիրանագոյն, մուգ կապոյտ, սպիտակ:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

06.04.2015 թ.

(Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանը տես, շապիկի 2-րդ էջին)

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնապաշտպանութեան ուժերու ստեղծման մասին, հիմնական նպատակ ունենալով պաշտպանելու հայութիւնն ու Հայաստանը

Հաշուի առնելով՝ մարդկութեան եւ հայութեան կրած մարդկային, հոգեւոր, մշակութային, նիւթական եւ տարածքային կորուստները Առաջին եւ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմներու ժամանակ,

հաշուի առնելով՝ այն իրողությունը, որ մարդկությունն այսօր կը գտնուի հոգեւոր-մշակութային, բարոյա-հոգեբանական եւ տնտեսա-քաղաքական խոր ճգնաժամի մէջ, որոնք կը սպառնան միջկրօնական ու քաղաքացիական բախումներով եւ Երրորդ համաշխարհային պատերազմի հրահրմամբ,

հաշուի առնելով՝ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ընթացող եւ խորացող ռազմաքաղաքական գործընթացները, որոնք կրնան սպառնալ տարածաշրջանի հայութեան եւ Հայաստանի ապահովութիւնը,

ինչպէս նաեւ ՄԱԿ-ի հռչակած միջազգային սկզբունքներու եւ չափանիշներու համաձայն՝ կրկին վերահաստատելով մեր եանձնառութիւնը նպաստելու հակամարտութիւններու խաղաղ կարգաւորման սկզբունքին, տարածաշրջանային խաղաղութեան ու անվտանգութեան, ապահովելու ժողովուրդներու ազատ զարգացման եւ առաջընթացի իրաւունքը,

Նկատի առնելով՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնորոշման իրաւունքի կիրառման անհրաժեշտութիւնը, որ պահանջուած է Ազգային Խորհուրդի կողմէն 2004 թ. Դեկտեմբեր 17-ին,

նկատի առնելով՝ Աշխարհասփիւռ հայութեան իրաւունքը լիիրաւ պետական կառոյցի ստեղծման, այն է՝ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան կազմութեան մասին Հռչակագիրը ընդունուած՝ 4 Փետրուար, 2011-ին, Փարիզ, Ֆրանսա,

նկատի առնելով՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, Զինուած, Դրական Չէզոքութեան քաղաքականութիւն որդեգրելու մասին (29.03.2011 թ.) Որոշումը «Չէզոք պետութիւններու եւ չէզոք անձանց իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու մասին՝ ցամաքային պատերազմի ժամանակ» Պայմանագրի յօդուածներու եւ դրոյթներու համաձայն (Հաագա, 18 Հոկտեմբեր 1907 թ.):

գիտակցելով մեր պատասխանատւութիւնը հայութեան խնդիրներու հանդէպ, որ կ'առնչուին անոնց ինքնապաշտպանութեան իրաւունքին եւ կեանքի ու գոյքի ապահովութեան, ինչպէս նաեւ հայութեան զարգացման ու առաջընթացի բնական իրաւունքին հիմնուած՝ ՄԱԿ-ի Մարդու Իրաւունքներու Համընդհանուր Հռչակագրի եւ ներպետական ու միջազգային հիմնարար այլ սկզբունքներու ու չափանիշներու վրայ.

Հրամանագրի մէջ են՝

Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու, Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան Ինքնապաշտպանութեան

յատուկ ուժերու ստեղծման գործընթացի սկիզբը՝ հիմնական նպատակ ունենալով պաշտպանել հայութիւնն ու Հայաստանը:

ա) Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնապաշտպանութեան ուժերը կը ստեղծուին բոլոր այն վայրերուն մէջ, ուր կ'ապրին Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, ունենալով մէկ հիմնական խնդիր, կարիքի պարագային մասնակցելու հայութեան եւ Հայաստանի պաշտպանութեան:

բ) Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնապաշտպանութեան ուժերը պիտի ունենան իրենց Կանոնագիրը եւ Վարքականոնը, որ պիտի դրուի շրջանառութեան մէջ յետագային:

գ) Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնապաշտպանութեան ուժերը օժտուած պիտի ըլլան շարժունակութեամբ եւ ըստ պահանջի տեղաշարժուելու եւ պահանջուած տեղը համախմբուելու նպատակով:

դ) Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնապաշտպանութեան ուժերը պիտի գործեն բացառապէս Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, Զինուած, Դրական Չէզոքութեան մասին Որոշման (29.03.2011 թ.) եւ «Չէզոք պետութիւններու եւ չէզոք անձանց իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու մասին՝ ցամաքային պատերազմի ժամանակ» Պայմանագրի յօդուածներու եւ դրոյթներու համապատասխան:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Նախագահ

26.12.2012 թ.

ՀՌՉԱԿԱԳԻՐ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի)

ձեւաւորման մասին

Փարիզ, Ֆրանսա, 24 Մայիս, 2013 թ.

Յարգելի՛ հայրենակիցներ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը, Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութիւնը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող յատուկ եանձնաժողովը, ստանձնելով Արեւմտեան Հայաստանի պետական համակարգերու կազմաւորման ու ստեղծման, հայերու գոյութեան ու ինքնութեան պահպանման, Արեւմտեան Հայաստանի տնտեսութեան վերականգնման ու վերաշինութեան պատասխանատուութիւնը,

Կը յայտարարեն՝

Ստեղծել Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողով (Խորհրդարան), որ պիտի իրականացնէ հայութեան ուժերու համախմբումը:

Հենքային համարել Հայկական հարցի՝ Հայոց պահանջատիրութեան լուծման խնդրին մէջ ազգային միասնութիւնը եւ հայոց անժամանցելի իրաւունքը:

Ընդունիլ մէկ բանաձեւ. հայ ժողովուրդը պէտք է ապրի ինքնաբաւ, իսկ ապագային մէկ միասնական եւ անկախ Հայոց պետութեան կազմի մէջ:

Կ՝առաջնորդուին՝

ա) Արեւմտեան Հայաստանի հայերու Ազգային խորհուրդի պաշտօնական յայտարարութեամբ (ընդունուած՝ 2004 թուականի Դեկտեմբեր 17-ին) եւ «Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու մասին» հռչակագրով (ընդունուած՝ 2007 թուականի Յունուար 20-ին):

բ) Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութեան ստեղծման (ընդունուած՝ 2011 թուականի Փետրուար 4-ին) եւ Արեւմտեան Հայաստանի պետական համակարգի մասին որոշումներով (ընդունուած՝ 2011 թուականի Մարտ 2-ին):

գ) 2012 թուականի Նոյեմբեր 30-ի Արեւմտեան Հայաստանի հայերու՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորելու մասին 5-րդ վեհաժողովի որոշմամբ:

Կը հռչակեն, որ՝

Նկատի առնելով այն փաստը, որ հակառակ մարդկային բարոյականութեան եւ ցանկացած իրաւունքի՝ ճանչնալու Հայոց իրաւունքները բնօրրան հայրենիքի նկատմամբ, Թուրքիայի իրարյաջորդ կառավարութիւններ՝ սուլթանական, երիտթրքական եւ քեմալական, 1894-1923 թթ. իրականացուցած են Հայերու ցեղասպանութիւն եւ բռնագաղթ, որու միջոցով աննախադէպ փոփոխած են ազգագրական պատկերը տարածաշրջանին մէջ, իսկ իբրեւ հետեւանք կրճատելով հայերուն թիւը բռնագրաւուած տարածքներուն մէջ, իբրեւ «յաւելավճար» իրենց եանցագործութիւններու՝ խախտած են ազգութիւններու միջեւ բնականոն յարաբերակցութիւնը՝ Արեւմտեան Հայաստանին մէջ, եւ

նկատի առնելով վերոհիշյալ ողջ իրողութիւնը կը հռչակեն, որ՝

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) իրաւասութիւնը կը տարածուի ինչպէս Արեւմտեան Հայաստան պետութեան քաղաքացիներու, այնպէս ալ Արեւմտեան Հայաստանի բռնագրաւուած երկրամասի՝ Արեւմտեան Հայաստանի իրաւական (de jure) եւ փաստական (de facto) տարածքներու վրայ՝ նկատի ունենալով

ա) Հայաստան - Թուրքիա սահմանազատումը՝ համաձայն ԱՄՆ-ի 28-րդ Նախագահ Վուորո Ուիլսոնի Իրաւարար վճիռը (22 Նոյեմբեր, 1920 թ.):

բ) Պատմական Հայաստանի, ներառեալ՝ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Կիլիկեան

Հայաստանի անկախութիւնը՝ համաձայն ՄԱԿ-ի՝ «Գաղութային երկիրներուն եւ ժողովուրդներուն անյապաղ անկախութիւն տրամադրելու մասին» հռչակագիրի (14 Դեկտեմբեր, 1960 թ.):

գ) Իբրեւ բնիկ ժողովուրդ՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ունեցած պատմական, ծագումնաբանական, մշակութային, քաղաքակրթական, պետականաստեղծ անժամկետ եւ անժխտելի իրաւունքները՝ համաձայն ՄԱԿ-ի «Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու մասին» հռչակագիրի (13 Սեպտեմբեր, 2007 թ.):

Վերոյիշեալ իրաւասութիւնը կը տարածուի Արեւմտեան Հայաստանի հետեւեալ նահանգներու եւ տարածքներու վրայ՝

1. Վան,
2. Պիթլիս,
3. Էրզրում (Կարին),
4. Տրապիզոն (Համշեն),
5. Սվազ (Սեբաստիա),
6. Տիարպէքիբ (Տիգրանակերտ),
7. Խարփուշ (Խարբերդ),
8. Կիլիկիա (ներառեալ՝ Կեսարիա, Մարաշ, Ատանա, Ջէյթուն, Այնթապ, Անտիոք),
9. Կարս (եւ Սուրմալու),
10. Ջաւախք,
11. Նախիջեւան:

Առաջնորդուելով վերը նշուած փաստաթուղթերով եւ դրոյթներով՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային խորհուրդը, Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութիւնը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող յատուկ յանձնաժողովը

Կը յայտարարեն, որ՝

Կը ստեղծուի Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողով (ԿԸՅ), որ լիազօրուած է կազմակերպելու եւ իրականացնելու ընտրական ողջ գործընթացը:

(Տես արեւմտեա՛ն Հայաստանի Ազգային ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի կայքը՝ <http://www.western-armenia-election.org>):

Քաղաքացիներու արձանագրութիւնը

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներ են բոլոր այն անձինք, որոնք կրնան հիմնաւորել թե՛ իրենց տարագրեալ ըլլալը Հայրենիքէն (Արեւմտեան Հայաստանէն), թե՛ իրենց ծագումը՝ նոյնիսկ քանի մը սերունդ վաղեմութեամբ (ուղիղ ժառանգական կապով):

1) Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) ընտրութիւններուն

մասնակցելու ցանկութիւն յայտնած Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներու, ինչպէս նաեւ հայրենակցական ու հայրենասիրական հասարակական կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու արձանագրութեան գործընթացը կ'իրականացուի՝ 2013 թ. Մայիս 24-էն մինչեւ Դեկտեմբեր 1:

2) Ընտրութիւններուն մասնակցելու ցանկութիւն յայտնած Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները կ'արձանագրուին հետեւեալ կայքին՝

<http://www.western-armenia-election.org/votes/Enregistrement2013-fr-arm.php>

Թեկնածուներու արձանագրութիւնը

1) 2013 թ. Յունիս 1-էն կը սկսի Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորութեան թեկնածուի կողմէն իրականացուող ստորագրահաւաքը՝ յատուկ հաստատուած ձեւաթուղթերու միջոցով:

2) Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովը (Խորհրդարանը) բաղկացած է Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներէն: Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիի անձնագիր ունենալը պարտադիր է պատգամաւորութեան թեկնածուի համար:

3) Թեկնածուներու արձանագրութիւնը կ'իրականացուի 2013 թ. Հոկտեմբեր 1-էն ժամը 08:00, մինչեւ Հոկտեմբեր 22՝ ժամը 24:00:

4) Ընտրութիւնները կ'իրականացուին 2013 թ. Նոյեմբեր 22-էն ժամը 08:00, մինչեւ Դեկտեմբեր 1՝ ժամը 00:00 (Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի կայքի միջոցով կամ գրաւոր):

5) Ընտրութիւններու արդիւնքները Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովի կողմէն կը հաստատուին եւ կը հրապարակուին 2013 թ. Դեկտեմբեր 17-ին:

6) Առաջադրուելու համար թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներու նուազագոյնը 100 ստորագրութիւն:

7) Թեկնածուն պէտք է ներկայացնէ ինքնակենսագրութիւն եւ գործունէութեան համառօտ ծրագիր:

8) Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորութեան թեկնածուները կ'արձանագրուին հետեւեալ կայքին՝

<http://www.western-armenia-election.org/votes/Candidature2013-fr-arm-en-ru.php>

http://www.western-armenia-election.org/Consultation-Electorale/2013/Teqnadzouneri_timoume-2013.pdf

http://www.western-armenia-election.org/Consultation-Electorale/2013/Requete_de_candidature-2013.pdf

Կը հաստատեն, որ՝

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորութեան թեկնածուները, որոնք պաշտօնապէս կ'ընդունին Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային խորհուրդի եւ Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութեան Հռչակագիրը եւ հիմնադիր փաստաթուղթերը, կրնան ինքնաառաջադրուիլ եւ կամ ներկայացուիլ հայրենակցական ու հայրենասիրական հասարակական կազմակերպութիւններու եւ

միութիւններու, Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային խորհուրդի ու Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութեան կողմէն:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) ձեւաւորման հիմնական մեքենականութիւնները, ներառեալ՝ կանոնակարգի նախագիծը, որով կը հաստատուի Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) առաջին նստաշրջանի գումարման ժամկէտը, պատգամաւորներու քանակը, հայրենակցական ու հայրենասիրական հասարակական կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներգրաման օրինակարգը՝ հաստատուած Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային խորհուրդին կողմէ:

Կոչ կ'ուղղեն համայն հայութեան՝

պաշտպանելու ու հաստատելու իր անսակարկելի եւ անժամանցելի իրաւունքները, որուն կարեւորագոյն գործողութիւններէն մէկը Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) ձեւաւորումն է, աշխոյժօրէն մասնակցելու այս ընտրութիւններուն՝ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութիւն ձեռք բերելու եւ անոր ընձեռած բացառիկ հնարաւորութեան ծիրին մէջ:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային խորհուրդի Նախագահ

Տիգրան Փաշաբեգեան

Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութեան վարչապետ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող
յատուկ յանձնաժողով

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

«Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը իբրեւ շարունակող պետութիւն»

Թիւ 12 - 2014-02-23

Որոշում՝ յիշեցում, արեւմտեան հայաստանի Հանրապետութեան վերաբերեալ, որը կ'հանդիսանա 1920-ին ճանաչուած հայկական պետութեան՝ Հայաստանի, շարունակութիւնը:

Հայկական պետութեան՝ Հայաստանի, անկախութիւնը ճանաչուած է 1920 թուականի Յունուար 19-ին:

Սերի պայմանագրի 93-րդ յօդուածով հաստատուած են Հայաստան պետութեան մէջ

բնակուող փոքրամասնություններու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը:

Յօդուած 1 - Հիմք ընդունելով այն փաստերը, որ Հայկական պետութիւնը Դաշնակից տէրութիւններու կողմէն՝ «տէ ֆաքթօ» ճանչցուած է 1920 թ. Յունուար 19-ին եւ «տէ իւրէ» 1920 թ. Մայիս 11-ին, կը յայտարարենք, որ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը (Հայաստան) կը հանդիսանայ Հայկական պետութեան՝ Հայաստանի, շարունակող պետութիւն:

Յօդուած 2 - Հաշուի առնելով վերոնշեալ փաստերը, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը այսօր, իբրեւ Հայկական պետութեան՝ Հայաստանի շարունակող, պարտաւորութիւն կը կրէ՝ բոլոր ուխտերով, պայմանագրերով, համաձայնագրերով եւ դատավճիռներով, որոնք կայացուած են 1920 թ. ճանչցուած Հայկական պետութեան՝ Հայաստանի, կողմէն:

Հայաստան պետութեան անկախութեան պաշտօնական ճանաչումները

1917 թուականի Դեկտեմբեր 29-ի հրամանագիրով Ռուսաստանի Սովետական ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդը (Սովնարկոմ) կը ճանչնայ Արեւմտեան Հայաստանի (Տաճկահայաստանի) անկախութիւնը:

1919 թուականի Փետրուար 12-ին Արեւմտեան Հայաստանի հայերու Ազգային պատուիրակութիւնը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը կը հանդիպին Փարիզի մէջ գումարուած Խաղաղութեան վեհաժողովի ծիրէն ներս, որպէսզի ներկայացնեն յուշագիր հայ ժողովուրդի պահանջներուն վերաբերեալ, որ յետագային՝ 1919 թուականի Փետրուար 26-ին, կը ներկայացուի Վերսալեան խաղաղութեան խորհրդաժողովին:

Այս փաստաթուղթը, Ազգերու Լիգայի եւ Դաշնակից տէրութիւններու հովանաւորութեան ներքոյ, կը պահանջէ մասնաւորապէս Հայաստան պետութեան անկախութեան ճանաչումը, որ կազմուած է Արեւմտեան Հայաստանի 6 մարզերէն, Կիլիկիայէն, ինչպէս նաեւ նոր հռչակուած Հայաստանի Հանրապետութենէն:

Ներկայացուած պահանջներուն ի պատասխան Դաշնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդը 1920 թ. Յունուար 19-ին կայացուցած է հետեւեալ որոշումը եւ «տէ ֆաքթօ» ճանչցած է Հայկական պետութիւնը.

- 1) Հայկական պետութեան կառավարութիւնը կը ճանչցուի, իբրեւ կառավարութիւն,
- 2) այս որոշումը չի կանխորոշէր Հայկական պետութեան սահմաններու հարցը:

1920 թուականի Յունուար 27-ին Խաղաղութեան վեհաժողովի քարտուղարութիւնը այս երկու որոշումները պաշտօնապէս ներկայացուցած է Հայ Ազգային Միացեալ

պատուիրակության:

1920 թուականի Մայիս 11-ին թրքական պատուիրակությունը կը հրաւիրուի վեհաժողով, ուր անոր կը ներկայացուին «Խաղաղութեան պայմաններ»-ը: Դաշնակից Ուժերու մէջ էր նաեւ Հայկական պետութեան պատուիրակությունը: «Խաղաղութեան պայմաններ»-ու նախաբանին մէջ, որ յետագային դարձաւ Սեւրի Դաշնագրի նախաբանը, Հայաստանը նշուած է Դաշնակից տէրութիւններու շարքին: Հայկական պետութիւնը ճանչցուեցաւ նաեւ «տէ իւրէ»:

1920 թ. Օգոստոս 10-ին ստորագրուեցաւ Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը, որուն 88-93-րդ յօդուածները կը վերաբերին Հայաստան պետութեան:

1920 թ. Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուտրօ Ուիլսոնը վաւերացուց Իրաւարար վճիռ՝ «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Նախագահի որոշումը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ սահմանի, Հայաստանի ծով ելքի եւ հայկական սահմանին յարակից թրքական տարածքի ապառազմականացման վերաբերեալ»:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

Թիւ 23, 2014-08.10

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան նախագիծը մշակելու վերաբերեալ

Արեւմտեան հայաստանի ազգային խորհուրդի ստեղծման 10-րդ,
Արեւմտեան Հայաստանի վտարանդի կառավարութեան կազմաւորման գործընթացի սկզբնաւորման 4-րդ տարեդարձի,
Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի ձեւաւորման,
Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան փաստի,

այն է՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետական կառոյցներու ձեւաւորման փաստին առնչութեամբ՝

կը հաստատենք եւ կը վերահաստատենք, որ

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը (Հայաստան)

ազատ, անկախ, ինքնիշխան, սոցիալական, իրաւական, ժողովրդավարական,

ինչպէս նաեւ մշտական զինուած, դրական չէզոք պետութիւն է,

որ հիմնաւորուած է հետեւեալ հռչակագրերու, որոշումներու, օրէնքներու եւ իրաւական փաստաթուղթերու վրայ՝

1. Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդի հիմնադիր ժողովի որոշման-17.12.2004 թ.,
2. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհրդարանի պատգամաւորներու ընդունած հռչակագրի-20.01.2007 թ.,
3. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւն կազմելու մասին հռչակագրի-04.02.2011 թ.,
4. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի չեզոքութեան մասին որոշման-29.03.2011 թ.,
5. Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշի մասին հրամանագրի-21.10.2011 թ.,
6. Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնապաշտպանութեան ուժերու ստեղծման մասին հրամանագրի-26.12.2012 թ.,
7. Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) ձեւաւորման մասին հռչակագրի-24.05.2013 թ.,
8. Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագիր, Որոշում՝ յիշեցում, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վերաբերեալ, որ կը հանդիսանայ 1920-ի Հայկական պետութեան շարունակութիւնը: Թիւ 12 - 2014-02-23:

եւ ըստ այդմ՝

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովին (Խորհրդարանին) կ'առաջարկենք ձեւաւորել Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան մշակման յանձնաժողով եւ ձեռնարկած Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան նախագծի մշակումը, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետական կառոյցներու ձեւի եւ բովանդակութեան համար՝ իբրեւ հիմք ընդունելով Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներու կամարտայայտութեան վերաբերեալ վերոյիշեալ հռչակագրերը, որոշումները, օրէնքներն ու իրաւական փաստաթուղթերը:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

Արեւմտեան Հայաստանը վաւերացուց Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը

Ներածություն:

«The Times» թերթի Փարիզի թղթակիցը գրեր է հետեւեալ յօդուածը, 11 Օգոստոս 1920,

«1920 թուականի Օգոստոսի 10-ին, 11 Դաշնակից Պետութիւնները ստորագրեցին Սերի Դաշնագիրը: [1]

Հայ-թիւրքական Դաշնագիրը վերջապէս ստորագրուեցաւ:

Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Սերի մէջ՝ կէսօրէն յետոյ, ժամը 16:00-ին:

Զգձգումներէ ետք՝ որուն պատճառը կը հանդիսանար Յոյն-Իտալական բանակցութիւնները: Թիւրքական պատուիրակութիւնը ինչ որ այլ պատճառով մերժեց ստորագրել Դաշնագիրը՝ առանձ փոխադարձ ստորագրությանը Սերբիայի, այլապէս Կոնստանդինոպոլից հատուկ թոյլտուութիւն էր պետք:

Սերպիան չստորագրեց, որովհետեւ չէր ուզեր պատրականութիւն վերցնել թիւրքական պարտքին համար, որու կազմակերպումը պետք է տեղափոխուէր Սերպական Թագաւորութիւն, Խորուաթիա եւ Սլովենիա, որոնք միասնօրէն կ'առանձնանային հին թիւրքական տարածաշրջանէն:

Սակայն, այդ ժամանակարնթացքին ստորագրելու թոյլտուութիւն ձեռք բերած են Գեներալ Հադի Փաշան, Ռիզա Թաֆիկ Պէյը եւ Ռաշիտ Պէյը, ուստի արարողութիւնը տեղի ունեցած է քանի մը ժամ յետոյ:

Փարիզ Օգոստոսի 10-ը - Արարողութիւնը Նախագահում էր պարոն Միլերանը:

Թիւրքական պատուիրակութեան ստորագրութենէն ետք, Դաշնակից Պետութիւններու ներկայացուցիչները նոյնպէս ստորագրած են, Մեծ Բրիտանիան ներկայացուցած է Պարոն Զորջ Գրահամը:

Ստորագրութիւնները դրուած են երեք փաստաթուղթերու վրայ. առաջին՝ նոյն ինքն Դաշնագիրին վրայ, երկրորդ՝ Յոյն-Իտալական արձանագրութեան վրայ, եւ երրորդ՝ այն արձանագրութեան վրայ, որ կը վերաբերի ազդեցության գոտիներուն՝ Փոքր Ասիային մէջ: Ընթացակարգը նման էր ստորագրման ընթացակարգին, որն ընդունուէր էր նախորդ Դաշնագիրը ստորագրելու ժամանակ:

Թիւրքական ներկայացուցիչները հագած էին բաճկոններ, բայց պահպանած էին Ֆետր ամբողջ արարողութեան ընթացքին, ըստ իրենց ազգային աւանդոյթին:

Ստորագրող Պետութիւնները եղած են Թիւրքիան, ինչպէս նաեւ Մեծ Բրիտանիան, Ֆրանսան, Իտալիան, Ճապոնիան, Հայաստանը, Բելճիքան, Յունաստանը, Լեհաստանը, Պորտուգալիան, Ռումինիան, Չեխոսլովաքիան:

Սերպիան, եւ Հեճազը չեն ներկայացած:

Խաղաղութեան Պայմանագիրի վաւերացումը Հունգարիոյ հետ, եւ Դաշնագիրը, որ ստորագրուեր է Թիւրքիոյ կողմէ, յետագային՝ Մեծ Բրիտանիոյ համար կը հանդիսանայ նախապայմանը սոյն պատերազմի օրինական աւարտի, որ սկսած էր 1914 թուականին:

Խաղաղութիւնը՝ Գերմանիոյ հետ, ստորագրուեր է Վերսայլի մէջ, 1919 թուականի Յունիսի 28-ին, վաւերացուեր է 1920 թուականի Յունուարի 10-ին:

Խաղաղութիւնը՝ Ավստրիոյ հետ, ստորագրուեր է Սենտ- Շերմենում, 1919 թվականի սեպտեմբերի 10-ին, եւ վաւերացուել է 1920-ի հուլիսի 16-ին:

Խաղաղութիւնը՝ Պուլկարիոյ հետ, ստորագրուեր է Նոյիի մէջ, 1919 թուականի Նոյեմբերի 27-ին եւ վաւերացուեր է 1920 թուականի Օգոստոսի 9-ին:

Խաղաղութիւնը՝ Հունգարիոյ հետ, ստորագրուեր է Վերսայլի մէջ, 1919 թուականի Յունիսի 4-ին, բայց մինչեւ օրս չէ վաւերացուած:

Համայնքներու Պալատի հարցին ի պատասխան, Յունիսի 1-ին պարոն Պոնար Լաուր յայտարարեր է, որ համաձայն սոյն պատերազմի դադարեցման օրէնքի (Սահմանման) ակտին, կարելի չէ օրենսդրութիւն թողարկել, մինչեւ ստորագրուած Պայմանագիրները Գերմանիայի, Աւստրիայի, Պուլկարիայի, Հունգարիայի եւ Թիւրքիայի հետ չեն ստացած անհրաժեշտ վաւերացումը:

1. The Times, August 11, 1920

* * *

Պաշտօնական հաղորդագրութիւն
Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ
Սերի պայմանագիրը վաւերացնելու մասին

Այս իսկ պատճառով, 2016 թուականի Մայիսի 9-ին, ներկայացուեցաւ օրինագիծ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահութեան, որ թոյլ կուտայ վաւերացնելու Սերի Խաղաղութեան Դաշնագիրը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ:

Այս նախագիծը փոփոխուած է քանի մը անգամ, եւ անոր երրորդ տարբերակը, որ պէտք է ընդունուեր Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի անդամներուն եւ Արեւմտեան

Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի Իրավաբանական Խորհուրդին կողմէ, արդէն աւարտուած է 2016 թուականի Յունիսի 24-ին, Երեւանի ժամանակով 23:30-ին:

Օրէնքի Նախագիծը ներկայացուած է պաշտպանուած է Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետության Արտաքին Գործոց Նախարար՝ պարոն Գառնիկ Սարգիսեանի կողմէ, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետության Վարչապետ՝ պարոն Տիգրան Փաշաբեգեանի համաձայնութեամբ, Կառավարութեան կողմէ, որ կը գտնուի Եւրոպայի սահնաններէն դուրս, եւ ընդունուած է միաձայն, մէկ ձայն դէմ, ինչը թոյլ կուտայ վաւերացնելու Սեւրի Խաղաղութեան Դաշնագիրը եւ լրացուցիչ Պայմանագիրերու Հաւելուածները, որոնք ստորագրուել են 1920 թուականի Օգոստոսի 10-ին:

2016 թուականի Յունիսի 24-ը կը համարուի պատմական օր, այդ օրը Սեւրի Խաղաղութեան Դաշնագիրը վաւերացուեցաւ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Արմէնակ Աբրահամեանի կողմէ:

Ընդունուած օրինագիծը բաղկացած է երկու յօդուածներէ:

Յօդուած ա. - Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) Նախագահը լիազորուած է վաւերացնելու Խաղաղութեան պայմանագիրը, որ ստորագրուած է Սեւրի մէջ՝ 1920 թ. 10 Օգոստոսին, ինչպէս նաեւ նոյն օրը ստորագրուած լրացուցիչ պայմանագիրներու Հաւելուածները, որոնք նշուած են ստորեւ:

- Պայմանագիրը Դաշնակից Տէրութիւններուն հետ, այն է, որ ընդունուին որոշումներ, որոնք անհրաժեշտ կը համարուին այդ Տէրութիւններու կողմէ, որոնք կը պաշտպանեն տուեալ Պետութեան բնակիչներուն, որոնք մաս չ'էին կազմեր բնակչութեան մեծամասնութեան առումով, որոնք ունին՝ ռասայի, լեզուի կամ կրօնի տարբերութիւն:

- Լրացուցիչ արձանագրութիւն դիւանագիտական ծառայութիւններու համար, այն Պետութիւններու տարածքներուն վրայ, որոնք ստորագրած են Պայմանագիրը:

- Պայմանագիրը հիմնական Դաշնակից Տէրութիւններուն հետ սահմանած է դրոյթներ, որոնք անհրաժեշտ կը համարուին այդ տէրութիւններու ազատութիւնն ապահովելու, տարանցման եւ արդարացի վերաբերմունք այլ ազգերու հետ առեւտուր կատարելու համար:

Յօդուած բ. - Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) Նախագահը լիազորուած է հետապնդելու ԱՄՆ Նախագահ Վուդրո Վիլսոնի Իրավաբար Վճռի Պաշտօնավարութեան հրամանի իրականացման գործընթացը, որ ստորագրուած է 1920 թուականի Նոյեմբերի 22-ին:

Այն նշուած կ'ըլլայ առանձնակի Միջազգային Համատեքստին մէջ, ինչը կը նշանակէ, թէ Սեւրի Խաղաղութեան Դաշնագիրը վաւերացուեր է Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) կողմէ, երբ նոյն օրը, վաւերացումէն քանի մը ժամ առաջ, հանրաքուէի միջոցով Մեծ Բրիտանիան դուրս կ'ուզայ Եւրո-Միութենէն, 51,9% ձայն կողմ քուէարկութեամբ: Եւ նոյն օրը, Հռոմի Քահանայապետ Ֆրանցիսկոս Պապը կ'այցելէ Երեւան, իր ելոյթին մէջ կը դատապարտէ ցեղասպանութիւնը, որ տեղի ունեցած է հայ ժողովուրդին դէմ:

Եւրո-Միութենէն Մեծ Բրիտանիայի դուրս գալը ճգնաժամային ցուցանիշ է, ինչը կապուած է Սուրիոյ պատերազմի, փախստականներու ճգնաժամի, Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրներու հետ, որ լեցուն է անտարբերութեամբ, այդ շարքին Արեւմտեան Հայաստանի նկատմամբ:

* * *

Սեւրի Խաղաղութեան Դաշնագիրի 457-458 էջերը կը նշեն վաւերացնելու համար պայմանները, որոնք վերօրինակուեր է ստորեւ.

- Սոյն Դաշնագիրը կազմուած է ֆրանսերէն, իտալերէն եւ անգլերէն լեզուներով, եւ ենթակայ է վաւերացման:
- Տարակարծութիւններու պարագային, կը գերակայէ ֆրանսերէն տարբերակը, բացառութեամբ 1-ին բաժինի (Ազգերու Լիգայի ուխտին) եւ 12-րդ բաժինի (Աշխատանքի) վերաբերեալ, որտեղ ֆրանսերէն եւ անգլերէն տարբերակները կ'ունենան հաւասար արժէք:
- Վաւերացումները պետք է հանձնել Փարիզի մէջ, հնարաւորին չափ կարճ ժամանակահատուածի մէջ:
- Տէրութիւնները, այսինքն այն Կառավարութիւնը որոն գրասենեակը կը գտնուի Եւրոպայէն դուրս, իրաւունք կ'ունենայ Ֆրանսական Խորհրդարանին եւ Կառավարութեան, իր Փարիզի դիւանագիտական ներկայացուցիչի միջոցով, տեղեակ պահելու այն մասին, որ տրուեր է իրենց վաւերացումը, եւ անոնք պետք է հնարաւորին չափ արագ այն փոխանցեն:
- Վաւերացումներու առաջին արձանագրութիւնը կը կազմուի այն ժամանակ, երբ մէկ կողմէն՝ Թիւրքիան, միւս կողմէ՝ երեք գլխաւոր Դաշնակից Պետութիւնները կը ստորագրեն Դաշնագրի վաւերացումը:
- Առաջին արձանագրութենէն ի վեր Դաշնագիրը ուժի մէջ կը մտնէ, պայմանաւորուող Բարձր Տէրութիւններուն կողմէ, որոնք նոյնպէս այն կը վաւերացնեն:
- Հաշուարկելու համար բոլոր ժամանակային սահմանափակումները, տուեալ Դաշնագրի համար, այս օրը կը հանդիսանայ Դաշնագրի ուժի մէջ մտնելու օրը:
- Բոլոր առումներով Դաշնագիրը ուժի մէջ կը մտնէ սկսած վաւերացման օրէն՝ իւրաքանչիւր Տէրութեան կողմէ:

- Ֆրանսական Կառավարութիւնը բոլոր ստորագրած Տէրութիւններուն կը փոխանցէ վաւերագիրերու արձանագրութիւններուն հաստատման պատճէն:
- Ի վկայութիւն, վերանուանեալ լիազօր ներկայացուցիչները ստորագրեցին սոյն Դաշնագիրը (14 ստորագրեալ կողմեր)

***

Պատմական ակնարկ

- Հայկական Պետութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին «դէ ֆակտո» ճանչցուեցաւ Յունուարի 19, 1920 թ. (Անկախութեան օրը) Գերագոյն Խորհուրդի Դաշնակից տէրութիւններու կողմէ:
- Հայկական Պետութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին ճանչցուեցաւ «դէ յուրէ», 1920 թ. Մայիսի 11-ի Գերագոյն Խորհուրդի Դաշնակից տէրութիւններու կողմէ:
- Հայկական Պետութիւնը, գլխաւոր Դաշնակից Տէրութիւնները, Դաշնակից Տէրութիւնները եւ Թիւրքիան ստորագրեւ են Սեւրի պայմանագիրը 1920 թուականի Օգոստոսի 10-ին:
- 1920 թ. Նոյեմբերի 22-ին ԱՄՆ Նախագահ Վուդրո Վիլսոնը ստորագրեց Իրաւարար Վճիռ, որով նշեց Հայաստանի պետական սահմանները Հայաստան պետութեան եւ Թիւրքիայի միջեւ:
- 2004 թ. Դեկտեմբերի 17-ին, Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ազգային Խորհուրդը հռչակեց իր գոյութեան մասին Շուշիի մէջ:
- 2007 թ. Յունուարի 20-ին, Արեւմտեան Հայաստանի Վեհաժողովի պատուիրակները ընդունեցին պաշտօնական հռչակագիր Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներուն մասին:
- 2011 թ. Փետրուարի 4-ին, Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը ստեղծեց Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը:
- 2013 թ. Յունուարի 24-ին, Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը, Արեւմտեան Հայաստանի կառավարութիւնը միաձայն հռչակեցին նախագիծ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի ստեղծման մասին, ժողովրդավարական ընտրութիւններու միջոցով:
- 2013 թ. Դեկտեմբերի 16-ին, 64 պատգամաւորներ պաշտօնապէս ընտրուեցան Արեւմտեան Հայաստանի հայերու կողմէ, ովքեր նշուած էին ցուցակով:
- 2014 թ. Յունուարի 20-ին, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին Նախագահը պաշտօնապէս ընտրուեցաւ պատգամաւորներու կողմէ:
- 2014 թ. Փետրուարի 23-ին, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագիրով Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւնը (Հայաստան) նշուեցաւ, որպէս 1920 թուականին ճանչցուած Հայաստան պետութեան շարունակող պետութիւն:

- 2014 թ. Փետրուարի 16-ին, Նախագահի հրամանագիրը կը հաստատէ պաշտօնապէս, որ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Կառավարութեան նստավայրը Կարինն է (Էրզրում) Արեւմտեան Հայաստանի մէջ:

- 2016 թ. Յունիսի 24-ին Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան անունից՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը վաւերացուց Սերի պայմանագիրը:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Կառավարութեան տեղեկատուական ծառայութիւն

24.06.2016 թ.

stat.gov.wa@haybachdban.org

ԳԼՈՒԽ III

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԵՒ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷՆ

ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԴԻՄՈՒՄՆԱԳՐԵՐԸ ՄԱԿ-ին ԵՒ ՄԱԿ-ի ԱՆԴԱՄ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

ԴԻՄՈՒՄ ՊՐՆ. ԱՊՏԻԻԼԼԱԶ ԿԻԻԼԻՆ,
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ,
ԱՆԳԱՐԱ

Փարիզ, 18 Ապրիլ 2011

Պարոն Նախագահ,

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Համագումարը (արձանագրուած՝ ՄԱԿ-ի հետեւեալ եանձնախումբերուն, ՄՍՀԿ - Մտաւոր Սեփականութեան Համաշխարհային Կազմակերպութիւն, ԲԺԻՓԿ - Բնիկ Ժողովուրդներու Իրաւունքներու Փորձագէտ Կազմութիւն եւ ՏՆՏՆԻՍ - Տնտեսական եւ Ընկերային Խորհուրդ), ինչպէս նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւնը, նստավայր ունենալով Փարիզ, ՖՐԱՆՍԱ՝ սոյն պաշտօնական նամակագրութեամբ կը պահանջէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան Կառավարութենէն՝ պաշտօնապէս ճանչնալ 1894-1923 թթ. օսմանեան, երիտթուրքական, քեմալական կառավարութիւններու կողմէ՝ հայութեան եւ հայկական քաղաքակրթութեան դէմ կատարուած շարունակական ոճրագործութիւնը, այսինքն հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան փաստը, եւ միանգամայն վերջ տալ ժխտողականութեան քաղաքականութեան:

Երեք Թրքական կառավարութիւններու կողմէ նախապէս ծրագրուած եւ իրականացուած ոճրագործութիւններու առ ի հետեւանք, հայութիւնը ունեցաւ մօտ երկու միլիոն նահատակ: Իսկ բռնագաղթի, հայրենագրկման եւ ուժացման ենթարկուեցան աւելի քան մէկ միլիոն հայ:

Այսօր, որպէս բնիկ ժողովուրդ, մօտաւորապէս տասը միլիոն հայեր, Թուրքիոյ Հանրապետութեան վարած հայատեաց քաղաքականութեան հետեւանքով՝ կ'ապրին իրենց հայրենիքէն դուրս, ու կ'ենթարկուին ձուլման եւ ոչնչացման:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Վտարանդի կառավարութիւնը կտրականապէս կը մերժէ Հայոց ցեղասպանութեան հարցի քաղաքականացուած կեդրոնացումը միայն 1915 թուականի վրայ:

Ցեղասպանությունը սկսում է 1894 թուկանէն Սասունի ջարդերով, որու նպատակով 1891 թուկանէն նախապէս կազմուած էին Համիտեան զունդերը:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Վտարանդի կառավարութիւնը Թուրքիոյ կողմէ իրականացուած ցեղասպանութեան փաստը կը բաժնէ երեք ժամանակաշրջաններու.

1. 1894 - 1896 թթ. Ապտիւլ Համիտ Բ.ի կողմէ կատարուած ցեղասպանութիւնը,
2. 1909 թ. Հայկական Կիլիկիոյ՝ Ատանայի ջարդերը, երիտթուրքերու կողմէ կատարուած ցեղասպանութիւնը,
3. 1915 - 1923 թթ. երիտթուրքերու եւ քեմալական կառավարութեանց կատարած ցեղասպանութիւնը:

Ըստ այնմ, Թուրքիոյ Հանրապետութեան կառավարութենէն կը պահանջուի 1894 - 1923 թթ. Հայերու դէմ պետականօրէն ծրագրուած եւ իրականացուած ցեղասպանութեան փաստի ամբողջական ճանաչումը, հիմնուած պատմական-իրաւական արխիւային փաստաթուղթերու վրայ.

- «1915 թ. մայիս 24-ին Երրեակ Համաձայնութեան տէրութիւնները՝ Մեծն Բրիտանեան, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը, առաջինն էին որոնք հանդէս եկան Օսմանեան կառավարութեան կողմէ հայերու բնաջնջման քաղաքականութեան դէմ համատեղ մէկ յայտարարութեամբ, որով Օսմանեան կառավարութեան կողմէ հայերու նկատմամբ ի գործ դրուած բռնութիւններն ու ջարդերը որակեցին իբրեւ «Թուրքիոյ նոր ոճիրները ընդդէմ մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան»:

- 1919 թ. Կ. Պոլսոյ ռազմական յատուկ ատեանի վճիռները:
- 1965 - 2010 թթ. ցեղասպանութիւնը դատապարտած պետութիւններու ցանկը:
- 1984 թ. Ժողովուրդներու մշտական ատեանի վճիռը:
- 1985 թ. ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթաեանձնախումբի որոշումը:
- 1987 թ. Եւրոպական Խորհրդարանի որոշումը:
- 2007 թ. «Բնիկ Ժողովուրդներու իրաւունքներու մասին» Հռչակագիրը:
- 2011 թ. Արժանթինի գերագոյն ատեանի վճիռը:

Պրն. Արմենակ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Նախագահ

Պրն. Տիգրան ՓԱՇԱԲԵԶԵԱՆ

Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան Վարչապետ

ԴԻՄՈՒՄ

ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդի անդամներուն, Մերի խաղաղութեան դաշնագիրը ստորագրած պետութիւններուն, միջազգային ընկերակցութեան անդամ պետութիւններուն

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու վերաբերեալ

Իւրաքանչիւր ազգ ապրելու, զարգանալու եւ ապագայ ունենալու իրաւունք ունի:

Ապրելու, զարգանալու եւ ապագայ ունենալու իրաւունք ունի նաեւ հայութիւնը՝ Արեւմտեան Հայաստանի հայութիւնը, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ապրող հայութիւնը, որ, ի դէպ, այդ իրաւունքը վաստակած է քաղաքակրթական հարուստ անցեալով, ստեղծագործ ներկայով եւ ապագայի նկատմամբ լուսաւոր հաւատով:

Յիշեցնենք, որ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ապրող հայութիւնը տարածաշրջանին մէջ վերահաստատուած է 1894-1923 թթ. հայութեան նկատմամբ թրքական երեք կառավարութիւններու իրականացուցած ցեղասպանութեան ու բռնագաղթի՝ ծրագրուած եանցագործ քաղաքականութեան հետեւանքով, որ 1915 թուականի Մայիս 24-ին դատապարտեցին Մեծ Բրիտանիան, Ռուսաստանը եւ Ֆրանսան՝ որակելով զայն իբրեւ «եանցագործութիւն մարդկայնութեան դէմ»:

Ինչպէս նշեցինք, Միջազգային ընկերակցութեան կողմէն՝ 1920-ական թուականներուն, ճանչցուած եւ հաստատուած են հայութեան իրաւունքները Բնօրրան Հայրենիքի (Արեւմտեան Հայաստանի) նկատմամբ, բայց չեն իրականացուած: Ատիկա այդ ժամանակաշրջանին գործող միջազգային ընկերակցութեան մեծ բացթողումն էր, որ հնարաւոր է թելադրուած էր նեղ շահադիտական ռազմա-քաղաքական ինչ-ինչ հաշուարկներով: Սակայն նոյն սխալը նոյն հետեւանքներով աններելի է կրկնել այսօր, տարածաշրջանի պետութիւններու եւ ժողովուրդներու համար պատմական այս բարդ ժամանակահատուածին, նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ կայուն խաղաղութիւն եւ խաղաղ համագործակցութիւն հաստատելու համար անհրաժեշտ է կեանքի կոչել եւ վերջնականապէս հանգուցալուծել տարածաշրջանին մէջ առկայ շարք մը բարդ խնդիրներ, ներառեալ՝ Հայկական Հարցը:

Հետեւաբար, Արտերկրի հայութեան, մասնաւորապէս Մերձաւոր Արեւելքի եւ Սիրիայի հայութեան հիմնախնդիրները լուծելու համար առաջարկում ենք.

-կեանքի կոչել եւ իրականացնել Արեւմտեան Հայաստանի հայութեան Բնօրրան Հայրենիք վերադառնալու իրաւունքը՝ անկէ բխող իրաւական - քաղաքական բոլոր պարտաւորութիւններով եւ իրաւունքներով հանդերձ, ներառեալ՝ անկախ պետութեան հաստատման, հաշուի առնելով ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուսթօ Ռիլսընի 1920 թ.

Նոյեբեր 22-ին կայացուցած Իրաւարար վճիռը եւ այդ վճիռով Հայաստանին յատկացուած տարածքը, որ բռնագրաւուած է առ այսօր:

-կեանքի կոչել եւ իրականացնել Կիլիկիոյ անյապաղ անկախութիւն շնորհելու իրաւական - քաղաքական դրոյթը, հաշուի առնելով՝ 1920 թ. Օգոստոս 4-ի Կիլիկիոյ Անկախութեան մասին հռչակագիրը եւ ՄԱԿ-ի 1968թ. «Գաղութային երկիրներուն անյապաղ անկախութիւն շնորհելու մասին» համաձայնագիրը:

-կեանքի կոչել եւ իրականացնել Արեւմտեան Հայաստանի եւ Կիլիկեան Հայաստանի տարածքի ապառազմականացումը, հաշուի առնելով՝

-2011 թուականին Մարտ 29-ի Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան Որոշումը «Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի՝ Մշտական, զինուած, դրական չեզոքութեան քաղաքականութիւն ընտրելու մասին»,

-եւ 2011 թուականի Սեպտեմբերին Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան ՄԱԿ-ի անվտանգութեան խորհուրդին ուղղուած դիմումը, ուր կ'առաջարկուէր կեանքի կոչել ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուտրօ Ուիլսընի Իրաւարար վճիռը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան չեզոքութեան որոշման հիման վրայ՝ ապառազմականացնել Կիլիկեան Հայաստանի եւ Արեւմտեան Հայաստանի տարածքը:

Տիգրան Փաշաբեգեան

Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան վարչապետ

12.03.2014 թ.

ԴԻՄՈՒՄ

ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհուրդին, ՄԱԿ-ի անդամ պետութիւններուն, Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը ստորագրած պետութիւններուն

Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան ինքնապաշտպանութեան ուժեր կազմաւորելու մասին

Իբրեւ ամբողջ աշխարհի մէջ մարդու իրաւունքներու, իրական ժողովրդավարութեան եւ քաղաքակրթական արժեքներու պաշտպանութեան, յատկապէս տարածաշրջանային համաշխարհային անվտանգութեան եւ համընդհանուր խաղաղութեան պատուար կազմակերպութեան ղեկավարի, մեր պարտքը կը համարենք տեղեկացնել Ձեզ Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան ինքնապաշտպանութեան ուժեր կազմաւորելու որոշման մասին: Ըստ այդմ Ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այն փաստացի իրողութիւններուն վրայ, որոնք պատճառ հանդիսացան կայացնելու այդ որոշումը.

Սուրիոյ մէջ սուրիական ծայրայեղ ընդդիմութեան կողմէն Քեսապի բռնագրաւումը ու Քեսապի հայութեան նոր բռնագաղթը, որոնք ցոյց կու տան, թէ ինչ վտանգաւոր չափերու հասած էլ Սուրիոյ հայութեան, Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան եւ քրիստոնէաներու կեանքի եւ գոյքի ապահովութեան ու անվտանգութեան ուղղուած այլատեսացութեան ու անհանդուրժողականութեան, բռնութեան ու ցեղասպանութեան սպառնալիքներու ողջ համալիր փաթեթն ու չդադարող սադրիչ գործողութիւններու շարքը:

Կարեւոր կը համարենք առանձնայատուկ նշել, որ Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան ու Մերձաւոր արեւելքի քրիստոնէաներու դէմ իրականացուող ռասիզմի ու ցեղասպանութեան ներկայ նոր սպառնալիքով կը բացայայտուի յատկապէս Սուրիոյ եւ Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան ուղղուած հետեւեալ իրողութիւնները, որոնք ծնունդ առնելով անցեալին, կրկին կը բացայայտուին ներկայիս եւ, միանգամայն հնարաւոր է, որ նոր թափով շարունակուին ապագային.

-բռնագաղթի այս նոր ցինիկ փաստով վերաբացուած են Հայոց Ցեղասպանութեան յիշողութիւնը եւ անոր ճանաչման, դատապարտման եւ հատուցման թղթածրարի վերագործարկման անհարժեշտութիւնը,

-վերաբացուած են Արեւմտեան Հայաստանի նկատմամբ Հայոց իրաւունքներու փաթեթի վերարժարժման եւ իրականացման խնդիրը,

-իրական վտանգէն արթնցած է ամբողջ հայութիւնը, ինչպէս տեղի ունեցաւ Սումգայիթեան ցեղասպանութենէն յետոյ,

-վերաբացուած են ընդհանրապէս Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան, Հայաստանի ու Արցախի անվտանգութեան հետ կապուած հարցերու եւ, մասնաւորապէս, հայկական բնակավայրերու ինքնապաշտպանութեան կազմակերպման խնդիրներու ողջ համալիր փաթեթը:

Հաշուի առնելով այս իրողութիւնը, ինչպէս եւ Սուրիոյ հայութեան, Մերձաւոր Արեւելքի հայութեան եւ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Մերձաւոր Արեւելքի քրիստոնէաներու կեանքի, գոյքի անվտանգութիւնը ապահովելու անհրաժեշտութիւնը եւ հիմնուելով

-Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան «Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի մշտական, զինուած, դրական չէզոքութեան քաղաքականութիւն ընտրելու մասին» որոշման (ընդունուած՝ 2011 թ. Մարտ 29-ին) եւ, որ 1965 թ. Ապրիլ 24-ին երեւանեան շարժումով ու ցոյցերով չէզոքացուեցաւ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման եւ իրաւունքներու շուրջ 50-ամեայ շրջափակումը, որուն հետեւեցաւ հայութեան նոր պայքարը սեփական իրաւունքներու պաշտպանութեան խնդիրով,

նկատի առնելով, որ 1965-2015 թթ. ընթացքին Հայոց Ցեղասպանութիւնը ճանչցած եւ դատապարտած են 20-էն աւելի պետութիւններ եւ բազմաթիւ միջազգային կազմակերպութիւններ եւ կառոյցներ, եւ որ այդ գործընթացը այսօր ալ կը շարունակուի,

հաշուի առնելով՝ Մերձաւոր Արեւելքի հայ համայնքները, ՀՀ-ին ու ԼՂՀ-ին եւ համայն հայութեան սպառնացող ներկայ ռազմա-քաղաքական մարտահրաւերները,

հաշուի առնելով այն յայտնի իրողութիւնը, որ Հայոց Ցեղասպանութեան 100-ամեայ տարելիցի ձեռնարկներու աւարտով իրականութեան մէջ կը սկսի հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան նոր վճռական փուլը,

հաշուի առնելով, որ Հայոց Ցեղասպանութեան պատասխանատուները, իբրեւ ցեղասպանութեան կազմակերպիչ եանցագործներ, դատապարտուած են 1919 թ. Կոնստանդնուպոլսոյ ռազմական յատուկ ատեանի կողմէն, եւ իբրեւ ցեղասպանութեան հետեւանքներու վերացման ուղղուած որոշումներ 1919 թ. Փարիզի վեհաժողովի յատուկ եանձնաժողովը հաշուարկած է 1915-1918 թթ. Արեւմտեան Հայաստանին հասցուած վնասի չափը, որ 1920 թ. Օգոստոս 10-ին ստորագրուած է Մերի պայմանագիրը, իսկ 1920 թ. Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոթո Ուիլսընը վաւերացուցած է Իրաւարար վճիռ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանի մասին,

հաշուի առնելով, որ 2014 թ.-ին աւարտուած է Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) պետական կառոյցներու ձեւաւորումը՝ կառավարութեան, խորհրդարանի, Նախագահական համակարգի,

ՄԱԿ-ի անդամ երկիրներու կառավարութիւններէն կը խնդրենք, ՄԱԿ-ի հովանիի ներքոյ, իրաւական-քաղաքական գործընթաց սկսիլ ապահովելու համար 1919-1920 թթ. կայացուած որոշումներու իրականացումը, պաշտպանելու եւ հաստատելու համար Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ քաղաքացիներու եւ Արեւմտեան Հայաստանի բնիկներու ազատ ապրելու, զարգանալու եւ ապագայ ունենալու իրաւունքը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան հովանիի ներքոյ՝ Բնօրրան Հայրենիքի մէջ:

Տիգրան Փաշաբեգեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետ

26.04.2015 թ.

ԴԻՄՈՒՄ

ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհուրդին

Տէր Զօրի Սրբոց Նահատակաց հայկական եկեղեցին պայթեցնելու

Վաստին առնչութեամբ

ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհուրդի յարգելի անդամներ.

Ահա կրկին գործեց հայութեան ու Հայաստանին ուղղուած ժամանակակից սպառնալիք մը եւ մարտահրաւեր մը եւս, այս անգամ ուղղուած Հայոց պատմամշակութային եւ հոգեւոր արժէքներէն մէկուն՝ Տէր Զօրի Սրբոց Նահատակաց հայկական եկեղեցիին, որ Հայոց Յեղասպանութեան նահատակներու եւ զոհերու յիշատակը կը յաւերժացնէր տարածաշրջանին մէջ:

Ճիշդ նոյն տրամաբանութեամբ, 1988-էն սկսեալ եւ նոր թափով մը սկսած է ու կը շարունակուի Հայոց պատմաճարտարապետական եւ քաղաքակրթական արժէքներու, ներառեալ՝ Նախիջեւանի միջնադարեան խաչքարերու համալիրի բարբարոսական ոչնչացումը աստրալէճանցիներու ձեռքով, կարծես քիչ էր 600 հազարի հասնող Ատրալէճանի հայ քաղաքացիներու ցեղասպանութիւնն ու բռնագաղթը 1988-1990-ի ընթացքին:

Այլեւս բաւարար չէ կրկնել. «Անպատիժ յանցագործութիւնը կը ծնի նոր յանցագործութիւն»: Այլեւս ժամանակն է յանցագործը յայտնաբերելու ու պատժելու:

Հայութեան համար այլեւս չափէն աւելի շատ են օրինակները, որոնք սկսելով Հայոց Յեղասպանութեան սկզբնաւորման տարիներէն՝ 1894-96-ին, շարունակուելով շուրջ 30 տարի՝ մինչեւ 1923 թուական, յարափոփոխ եւ այլակերպ կերպարանքներ ընդունելով՝ ազգասպանութենէն ու բռնագաղթէն մինչեւ մշակութային ցեղասպանութիւն, ցեղասպանութեան ժխտողականութիւն, հայոց պատմութեան ու մշակոյթի կեղծարարութիւն ու նենգափոխում, այլատեսացութիւն, հայատեսացութիւն ու ռասիզմ... որ յետագային 1937-ին նոյն ձեւով արտայայտուեցաւ, իբրեւ Տէրսիմի հայերու կոտորածներ եւ հալածանքներ:

Յարգելի Նախագահութիւն Անվտանգութեան Խորհուրդի.

Կ'առաջարկենք դատապարտել այս հերթական բարբարոսութիւնը եւ միջազգային հետաքննութիւն նախաձեռնել մեղաւորները յայտնաբերելու ու պատժելու նպատակով:

Այդ գործողութեան արդիւնաւէտ իրականացումը միայն պատիւ եւ յարգանք պիտի բերէ միջազգային հեղինակաւոր Ձեր կառոյցին:

Մենք կը հաւատանք, որ «Ոճիր եւ պատիժ» սկզբունքին համաձայն՝ Ձեր արդարադատութիւնը անվրէպ պիտի գործէ եւ հայութիւնը իրաւունք ունի հաւատալու եւ շնորհակալութիւն յայտնելու Ձեզ:

Այլապես, այս վտանգաւոր ծրագրաւորման գործողութիւնը բոլոր իմաստներով դուրս կու գայ վերահսկողութենէն, իբրեւ համամարդկային արժէքներուն ուղղուած համաշխարհային սպառնալիք:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

25.09.2014 թ.

ՈՒՂԵՐՁ

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի

ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհուրդին, ՄԱԿ-ի անդամ պետութիւններուն, Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը ստորագրած պետութիւններուն

Հաշուի առնելով՝ ՄԱԿ-ի Մարդու Իրաւունքներու Համընդհանուր Հռչակագիրը, «ցեղասպանութեան յանցագործութիւնները կանխարգիլելու եւ դատապարտելու մասին» եւ «պատերազմի եւ մարդկութեան դէմ յանցագործութիւններու նկատմամբ վաղեմութեան ժամկէտ չկիրառելու մասին» համաձայնագրերը,

Հաշուի առնելով, որ Հայոց Ցեղասպանութեան կազմակերպիչները դատապարտուած են 1919-ին Կոնստանդնուպոլսոյ ռազմական յատուկ ատեանին կողմէ,

հաշուի առնելով, որ իբրեւ ցեղասպանութեան հատուցում 1919-ին Փարիզի վեհաժողովի յատուկ յանձնաժողովը հաշուարկած է 1915-1918-ին Արեւմտեան Հայաստանին հասցուած վնասին չափը, իսկ 1920 Օգոստոս 10-ին ստորագրուած է Սեւրի խաղաղութեան պայմանագիրը եւ 1920 Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոքո Ուիսլընը վաւերացուցած է Իրաւարար վճիռ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանի մասին,

որ կը նշանակէ, որ ցեղասպանութեան կազմակերպիչներու եւ յանցագործներու դատապարտումը տեղի ունեցած է, նիւթական վնասի չափը հաշուարկուած է, որոշուած է տարածքը, որուն վրայ կը տարածուի Հայաստան Պետութեան տիտղոսը,

նկատի առնելով, որ 2004-էն սկսեալ ձեւաւորուած է Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնութեան եւ քաղաքացիութեան կառոյցը, որուն համակարգին վրայ ձեւաւորուած է Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) իրաւական-քաղաքական հիմքերը եւ պետականաստեղծ կառոյցները՝ կառավարութիւնը, խորհրդարանը, Նախագահի կառոյցը,

նկատի առնելով, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերը, ինչպէս իւրաքանչիւր ազգ այս աշխարհի մէջ՝ ապրելու, զարգանալու եւ ապագայ ունենալու իրաւունք ունին, որ կը նշանակէ, որ անոնք իրաւունք ունին պահանջելու սեփական պետութեան հաստատումը Բնօրրան Հայրենիքի մէջ՝ Արեւմտեան Հայաստանի,

կը յայտնենք, 2015 Ապրիլ 24-էն յետոյ, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներու, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պատրաստակամութիւնը Հայոց Ցեղասպանութեան հետեւանքներու վերացման նպատակով՝ 1915-1918-ի ընթացքին, հայութեան հասցուած բարոյական, նիւթական եւ տարածքային վնասի հատուցման իրականացման իրաւական-քաղաքական գործընթաց սկսելու մասին:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

24.04.2015 թ.

ՈՒՂԵՐՁ

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի

«Համայն հայութեան, Արեւմտեան Հայաստանի հայերուն ու քաղաքացիներուն, հայ անհատին ու հայկական կառոյցներուն»

Հաշուի առնելով, որ Հայոց Ցեղասպանութեան 100-ամեայ տարելիցի ձեռնարկներու աւարտով իրականութեան մէջ կը սկսի հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ հաստատման նոր վճռական փուլը,

հաշուի առնելով, որ 2014 Հոկտեմբեր 10-ին հրապարակուած է «Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան իրաւական-քաղաքական միասնական փաթեթը»,

հաշուի առնելով, որ 2015 Յունուար 29-ին հռչակուած է «Հայոց Ցեղասպանութեան 100-ամեայ տարելիցի համայնական հռչակագիրը»,

ինչպէս նաեւ հաշուի առնելով՝ Մերձաւոր Արեւելքի հայ համայնքներուն, ՀՀ-ին ու ԼՂՀ-ին ու համայն հայութեան սպառնացող ներկայի ռազմաքաղաքական մարտահրաւերները,

նկատի առնելով, որ Հայոց Ցեղասպանութեան կազմակերպիչները դատապարտուած են 1919-ին Կոնստանդնուպոլսոյ ռազմական յատուկ ատեանին կողմէ եւ իբրեւ

ցեղասպանության հատուցում՝ 1919-ին Փարիզի վեհաժողովի յատուկ յանձնաժողովը հաշուարկած է 1915-1918-ին Արեւմտեան Հայաստանին հասցուած վնասին չափը, որ 1920 Օգոստոս 10-ին ստորագրուած է Սէրի խաղաղութեան պայմանագիրը, իսկ 1920 Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոթը Ուիսլընը վաւերացուցած է Իրաւարար վճիռ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանի մասին, որ կը նշանակէ, որ ցեղասպանութեան կազմակերպիչներու դատապարտումը տեղի ունեցած է, նիւթական վնասի չափը հաշուարկուած է, որոշուած է տարածքը, որուն վրայ կը տարածուի Հայաստան Պետութեան տիտղոսը,

նկատի առնելով, որ 2014-ին աւարտած է Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) պետական կառոյցներու ձեւաւորումը՝ կառավարութեան, խորհրդարանի, Նախագահի կառոյցի,

կը յայտնենք, 2015 Ապրիլ 24-էն յետոյ, Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներու, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պատրաստակամութիւնը Հայոց Ցեղասպանութեան հետեւանքներու վերացման նպատակով՝ 1915-1918-ի ընթացքին, հայութեան հասցուած բարոյական, նիւթական եւ տարածքային վնասի հատուցման իրականացման իրաւական-քաղաքական գործընթաց սկսելու մասին:

Համայն հայութեան կը հրաւիրենք Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետականաստեղծ կառոյցներուն մէջ եւ անոր շուրջ համախմբուելու եւ միասնաբար պաշտպանելու եւ հաստատելու մեր բոլոր իրաւունքները:

Արմենակ Աբրահամեան
Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ
24.04.2015 թ.

ՈՒՂԵՐՁ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի)

«ՄԱԿ-ի անդամ երկիրներու խորհրդարաններուն»

Նկատի առնելով, որ 1965-2015-ի ընթացքին Հայոց Ցեղասպանութիւնը արդէն իսկ ճանչցած եւ դատապարտած են 20-էն աւելի պետութիւններու խորհրդարաններ եւ բազմաթիւ միջազգային կազմակերպութիւններ եւ կառոյցներ,

նկատի առնելով, որ Հայոց Ցեղասպանութեան 100-ամեայ տարելիցի յիշատակի ոգեկոչումներուն զուգահեռ Հայոց Ցեղասպանութիւնը ճանչցած ու դատապարտած են

Երոխորհրդարանը, Վատիկանը, Աւստրիան, Գերմանիան եւ շարք մը այլ երկիրներ ու կառոյցներ եւ որ ցեղասպանութեան դատապարտման գործընթացը կը շարունակուի,

նկատի առնելով՝ Մերձաւոր Արեւելքի հայ համայնքներուն, ՀՀ-ին ու ԼՂՀ-ին եւ համայն հայութեան սպառնացող ներկայի ռազմաքաղաքական մարտահրաւերները,

նկատի առնելով այն յայտնի իրողութիւնը, որ Հայոց Ցեղասպանութեան 100-ամեայ տարելիցի ձեռնարկներու աւարտով իրականութեան մէջ կը սկսի հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան նոր վճռական փուլը,

հաշուի առնելով, որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը կը շարունակէ ժխտել Հայոց Ցեղասպանութեան փաստը եւ կը վարէ այդ փաստի ժխտման ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւն,

հաշուի առնելով, որ Հայոց Ցեղասպանութեան կազմակերպիչները Կոնստանդնուպոլսոյ ռազմական յատուկ ատեանի կողմէն 1919-ին ճանչցուած են իբրեւ մարդկութեան դէմ ուղղուած յանցագործութեան պատասխանատուներ եւ այդ ատեանի վճիռով դատապարտուած, որ 1919-ին Փարիզի վեհաժողովի յատուկ յանձնաժողովը հաշուարկած է 1915-1918-ին Արեւմտեան Հայաստանին հասցուած վնասին չափը, որ 1920 Օգոստոս 10-ին ստորագրուած է Մերի խաղաղութեան պայմանագիրը, իսկ 1920 Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոթո Ուիլսընը վաւերացուցած է Իրաւարար վճիռ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանի մասին,

հաշուի առնելով, որ 2014-ին աւարտած է Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) պետական կառոյցներու ձեւաւորումը՝ կառավարութեան, խորհրդարանի, Նախագահի կառոյցի,

ՄԱԿ-ի անդամ երկիրներու խորհրդարաններէն կը խնդրենք, ՄԱԿ-ի հովանիին տակ, իրաւական-քաղաքական գործընթաց ձեւաւորել ապահովելու համար 1919-1920-ին կայացած վերոնշեալ որոշումներու իրականացումը, պաշտպանելու եւ հաստատելու համար Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ քաղաքացիներու եւ Արեւմտեան Հայաստանի բնիկներու ազատ ապրելու, զարգանալու եւ ապագայ ունենալու իրաւունքը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան հովանիի տակ՝ Բնօրրան Հայրենիքի մէջ:

Արմէն Տէր-Սարգսեան

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի Նախագահ

25.04.2015 թ.

ՈՒՂԵՐՁ

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան

«ՄԱԿ-ի անդամ երկիրներու կառավարութիւններուն»

Նկատի առնելով, որ 1921 թուականէն սկսեալ Հայկական Հարցի կարգաւորման եւ Փարիզի վեհաժողովի որոշումներու իրականացման գործընթացը կասեցուեցաւ շուրջ 50 տարիով,

նկատի առնելով, որ 1965 Ապրիլ 24-ին երեւանեան շարժումով ու ցոյցերով չեղոքացուեցաւ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման եւ իրաւունքներու շուրջ 50-ամեայ շրջափակումը, որուն յաջորդեց հայութեան նոր պայքարը սեփական իրաւունքներու պաշտպանութեան խնդիրով,

նկատի առնելով, որ 1965-2015-ի ընթացքին Հայոց Յեղասպանութիւնը ճանչցած եւ դատապարտած են 20-էն աւելի պետութիւններ եւ բազմաթիւ միջազգային կազմակերպութիւններ եւ կառոյցներ, եւ որ այդ գործընթացը այսօր ալ կը շարունակուի,

հաշուի առնելով՝ Մերձաւոր Արեւելքի հայ համայնքներուն, ՀՀ-ին ու ԼՂՀ-ին եւ համայն հայութեան սպառնացող ներկայ ռազմաքաղաքական մարտահրաւերները,

հաշուի առնելով այն յայտնի իրողութիւնը, որ Հայոց Յեղասպանութեան 100-ամեայ տարելիցի ձեռնարկներու աւարտով իրականութեան մէջ կը սկսի հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան նոր վճռական փուլը,

հաշուի առնելով, որ Հայոց Յեղասպանութեան պատասխանատուները, իբրեւ ցեղասպանութեան կազմակերպիչ յանցագործներ, դատապարտուած են 1919-ի Կոնստանդնուպոլսոյ ռազմական յատուկ ատեանի կողմէն, եւ իբրեւ ցեղասպանութեան հետեւանքներու վերացման ուղղուած որոշումներ 1919-ի Փարիզի վեհաժողովի յատուկ յանձնաժողովը հաշուարկած է 1915-1918-ի Արեւմտեան Հայաստանին հասցուած վնասին չափը, որ 1920 Օգոստոս 10-ին ստորագրուած է Սեւրի խաղաղութեան պայմանագիրը, իսկ 1920 Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Ուիլսոնի Ուիլսոնի վաւերացուցած է Իրաւարար վճիռ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանի մասին,

հաշուի առնելով, որ 2014-ին աւարտած է Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) պետական կառոյցներու ձեւաւորումը՝ կառավարութեան, խորհրդարանի, Նախագահի կառոյցի,

ՄԱԿ-ի անդամ երկիրներու կառավարութիւններէն կը խնդրենք, ՄԱԿ-ի հովանիին տակ, իրաւական-քաղաքական գործընթաց սկսիլ ապահովելու համար 1919-1920-ին կայացած որոշումներու իրականացումը, պաշտպանելու եւ հաստատելու համար Արեւմտեան

Հայաստանի հայերու եւ քաղաքացիներու եւ Արեւմտեան Հայաստանի բնիկներու ազատ ապրելու, զարգանալու եւ ապագայ ունենալու իրաւունքը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան հովանիին տակ՝ Բնօրրան Հայրենիքի մէջ:

Տիգրան Փաշաբեգեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետ

26.04.2015 թ.

ԶԵԿՈՅՑ ԹԻԻ 1

Արմենակ Աբրահամեանի, ՄԱԿ-ի մէջ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ասամալէայի պատուիրակութեան ղեկավարի, ՄԱԿ-ի Բնիկ Ժողովուրդներու իրաւունքներու հարցերով փորձագիտական յանձնաժողովի մէջ

Կէտ 4. Հանաճոներուն վերաբերող ոլորտներ

Ժընեւ, 10 Յուլիս 2012

Շնորհակալութիւն Ձեզ, պարոն Նախագահ: Թոյլ տուէք շնորհաւորել Ձեզ այս բարձր պաշտօնին նշանակուելու առիթով եւ շնորհակալութիւն յայտնել Ձեզ Փորձագիտական յանձնաժողովի նիստին մասնակցելու համար:

Ներկայացնելով հանաճոներու արդիւնաբերութեան վերաբերող խնդիրը, պէտք է անդրադառնալ պարտադիր պայմանին - ազատ, նախօրօք եւ գիտակցուած համաձայնութեան, ինչպէս նաեւ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Անատոլիայի բնիկ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին:

Մեր տարածքներով, առանց մեր համաձայնութեան, իրականացած է քարիւղամուղի եւ կազամուղի աւելի քան երկու հազար քիլոմէթրանոց խողովակաշարեր: Ատիկա կ'ոչնչացնէ մեր միջոցները, կը կլանէ հազարաւոր հեկտարներով անտառներ եւ կը խախտէ կենսաապահովման տարածքի բնապահպանական հաւասարակշռութիւնը:

Սուրիոյ մէջ ընթացող պատերազմին հետեւանքով, որ սահմանամերձ է Թուրքիային, հրդեհներն ու պայթիւնները վտանգի կ'ենթարկեն բնիկ ժողովուրդներու առողջութիւնը: Ասոր պէտք է աւելցնել, որ փախստականները - բնիկ ժողովուրդներու ներկայացուցիչները՝ կանայք, երեխաներ ու մեծահասակներ, հազարներով կը հեռանան Սուրիայէն, երբեմն միայն անոր համար, որ մահ գտնեն այնտեղէն հեռու:

2011 թուականի Մարտ ամիսէն Թուրքիան Սուրիայէն ընդունած է 35.000 փախստական:

Յորդանանը 16 ամիսներու ընթացքին ընդունած է 140.000 փախստական:

Շուրջ 40.000 փախստական ապաստանած են Լիբանան:

Պետութիւններու վարած հանաճոներու արդիւնաբերականացման ու աճի «անսահմանութեան» քաղաքականութիւնը մեզ կը տանին պատերազմի - պատերազմ, որ կրնայ ընդգրկել ամբողջ Փոքր Ասիան:

Այս հակամարտության պատճառը թաքնուած է այնտեղ, որ պետութիւնները եւ հանաձոններու ոլորտին մէջ աշխոյժ գործող կառոյցները չեն յարգեր Պայմանագրերը եւ իրենց պարտաւորութիւնները:

Այս խնդիրները անմիջականօրէն կ'առնչուին բնիկ ժողովուրդներուն, որոնց մէջ են հայերը, արաբները, ասորիները եւ քիւրտերը, եւ ոչինչ կրնայ կատարուիլ, առանց անոնց ազատ, նախօրօք եւ գիտակցուած համաձայնութեան:

Երկխօսութիւնը եւ միջազգային իրաւունքի գործադրութիւնը չեն հանդուրժեր որեւէ տեսակի սահմանափակում: Պայմանագրերը, մասնաւորապէս Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը եւ Նախագահ Վուտրօ Ուիլսընի Իրաւարար վճիռը, պէտք է իրագործուին անյապաղ՝ ապագադութացման գործընթացի ծիրէն ներս:

Ես ՄԱԿ-ի ծիրէն ներս, ինչպէս նաեւ պետութիւններուն կոչ կ'ուղղեմ գործի դնել բոլոր ջանքերը անոր համար, որպէսզի յաղթահարենք միջազգային այս ճգնաժամը՝ յենուելով իրաւունքի վրայ, որ խաղաղութեան հիմքն է, որովհետեւ աստիկա արդէն հիմք է փոխզիջման համար, գիտակցութեան յաղթանակի եւ իմաստութեան, որ կ'առաջնորդէ դէպի վերականգնում եւ ոչ թէ ոչնչացում: Ոչնչացումը ուրիշ բան չէ, քան փախուստ, որ կը տանի քառսի:

Շնորհակալութիւն.

ՁԵԿՈՅՑ ԹԻԻ 2

Արեւնակ Աբրահամեանի, ՄԱԿ-ի մէջ Արեւմտեան Հայաստանի Հայերու Ասամբլեայի պատուիրակութեան ղեկավարի, ՄԱԿ-ի Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու հարցերով փորձագիտական յանձնաժողովի մէջ

Կէտ 5. Ուսումնասիրութիւն բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու եւ ինքնութեան քաջալերման եւ պաշտպանութեան հարցերու մէջ լեզուներու եւ մշակոյթներու դերի մասին

Ժընեւ, 10 Յուլիս 2012

Շնորհակալութիւն պարոն Նախագահ,

Բնիկ ժողովուրդներու մշակութային հարստութեան ինքնատիպութիւնը այսօր ոչ մէկ կասկած կը յարուցէ, որ կը հաստատուի Փորձագիտական յանձնաժողովի իրականացուցած ուսումնասիրութեամբ:

Հայերը, Արեւմտեան Հայաստանի բնիկները, հազարամեակներու ընթացքին ենթարկուած են վտանգի, որովհետեւ ապրած են Ասիան եւ Եւրոպան միմեանց կապող ռազմավարական իմաստով առաւել քան կարեւոր ճանապարհի հատուածին: Այս բացատրութիւնը լոյս կը սփռէ ազգի ճակատագրի վրայ, որ դարձաւ ազգերու

նուաճումներու գոհը, որոնք չունին ոչինչ ընդհանուր հայկական հաւատալիքներու, քարոյականութեան, իրաւունքի, մշակոյթի հետ:

Այդ ժամանակներէն ի վեր, մենք հիմնեցինք մեծ թիւով դպրոցներ եւ յաջողեցանք մեր սրտերուն մէջ պահպանել գիտակցութիւնը՝ մարդկային ոգիի արժէքի, իրաւունքը՝ ընտանիքի, անհատի ու քաղաքացիի, բայց եւ միաժամանակ ենթարկուեցանք կենսաբանական ցեղասպանութեան, արտայայտուած՝ մեր երեխաներու առեւանգումներով եւ անոնց նկատմամբ իրականացուած բռնութեամբ:

Իսկ յետո՛յ... Արիւնոտ տարեթիւեր են՝ 1894-էն մինչեւ 1923 թուականները, շրջադարձային, որոնք արիւնոտուած ու հրէ տառերով դաջուած են հայութեան ազգային յիշողութեան մէջ: Հայոց Ցեղասպանութեան շուրջ բանավեճերը չեն դադարի մինչեւ հիմա: Սակայն հիմա մենք կ'ապրինք ցեղասպանութեան երրորդ փուլը՝ մշակութային ցեղասպանութիւնը: Այսպէս, 2005 թուականի Դեկտեմբերին ատրպէյճանական բանակը ոչնչացուց Ջուղայի միջնադարեան գերեզմանոցը Նախիջեւանի մէջ, բաղկացած՝ 10-րդ դարու աւելի քան 5000 տապանաքարերէ:

Այսօր մենք կը նկատենք, որ մեր անցած տարուան ելոյթէն յետոյ Թուրքիան ջանքեր կը գործադրէ վերականգնելու եւ վերադարձնելու հայկական ժառանգութեան որոշ խորհրդանիշեր, նոյնիսկ, եթէ անոնք ընդամենը կաթիլներ են ովկիանոսի մէջ, որովհետեւ, ցաւոք, բազմաթիւ են սրբազան տարածքներու իւրացման փաստերը, առանց մեր Ազգային Խորհուրդի՝ ազատ, նախօրոք եւ գիտակցուած համաձայնութեան: Այս առիթով ես կը յիշեցնեմ Անի քաղաքի հետ կապուած իրաւիճակի մասին, Արեւմտեան Հայաստանի միջնադարեան մայրաքաղաքի, եւ համաձայնութիւններն ու իրաւարար վճիռները չյարգելու մասին, որոնք պէտք է որ պարտադիր ըլլային բոլոր պետութիւններու համար:

Ճիշդ այդպէս, Տիարպեքի քաղաքի մէջ թրքական իշխանութիւնները կը հետապնդեն մեր մտաւորականները ամենշաբաթեայ հայերէն լեզուի դասեր իրականացնելու համար, որ ոչնչացման եզրին է: Այսինքն, այս մոլորակի վրայ դեռ կան վայրեր, ուր բնիկներու լեզուներու ուսուցանումը, ատիկա ըլլայ հայերէն, քրտերէն, յունարէն, արաբերէն կամ ասորերէն, օրէնքի խախտում կը համարուի: Այն պրագային, երբ այդ լեզուները, իրականութեան մէջ, բազմազգ աշխարհի արժէքներն են:

Այդ պարագային մենք ինչպէ՞ս հաւատանք, որ Սուրիայէն հայ, ասորի, արաբ եւ քիւրտ փախստականները Թուրքիոյ մէջ պաշտպանութիւն պիտի ունենան, երբ անոնց լեզուներու ուսուցանումը իշխանութիւններու կողմէն կը դիտուի, իբրեւ քրէտէն պատժելի փաստ: Ինչպէ՞ս կրնանք մենք հաւատալ, որ Սուրիոյ մէջ ընթացող պատերազմի նպատակն է ազատագրել եւ ժողովրդավարացնել սուրիական հասարակութիւնը, երբ ներկայիս ռազմական օդուժը եւ անոնք, որ կոչուած են պատերազմելու, մեր երեխաները կը հետապնդեն Արեւմտեան Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի մէջ:

Ես պիտի փափաքէի հաւաստիացնել, որ չնայած բնիկ ժողովուրդներու մշակոյթներու անընդգրկունակութեան, գոյութիւն ունի այն, որ կը միաւորէ մեզ բոլորս, որ բնիկ ժողովուրդներու պատկանելիութեան արմատական ցուցանիշներէն է, բայց որ չէ

արտայայտուած որեւէ տեսակի սահմանումներու մէջ, այն, որ բնիկ ժողովուրդները իրենց լեզուն կը դիտարկեն, իբրեւ հաղորդակցութեան միջոց, եւ նոյնիսկ բնութեան հետ շփման, եւ ոչ միայն կենդանիներու, բոյսերու եւ քարերու, այլեւ հոգեւոր մշակոյթի հետ: Այստեղ ես՝ Մարդու իրաւունքներու խորհուրդին եւ պետութիւններուն կը դիմեմ հետեւեալ ուղերձով. փլուզման գործընթացները, ժխտողականութիւնը, ոչնչացումը, բնիկ ժողովուրդներու գոյատեւման համար անհրաժեշտ մշակութային եւ բնական միջոցներու եւ լեզուներու ոչնչացումը պիտի խանգարեն աշխարհը հասնելու զարգացման նոր մակարդակի, գիտելիքի, իմաստութեան եւ հաւասարակշռութեան, որոնք միայն կրնան եւ ապահովել խաղաղ կեանք:

Աւարտելով խօսքս պիտի ուզէի յիշեցնել Էմիլ Չորանի «Խոստովանութիւնը». «Մարդը երկրի մէջ չ'ապրիր, ան կ'ապրի լեզուի մէջ: Հայրենիքը՝ ատիկա լեզուն է ու ոչինչ աւելի»:

ԵԼՈՅԹ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Նախագահ Արմենակ Աբրահամեանի ՄԱԿ-ի Բնիկ Ժողովուրդներու իրաւունքներու փորձագիտական յանձնաժողովի նստաշրջանին՝

Հայոց Ցեղասպանութեան հատուցման փաթեթին վերաբերեալ

Ժրնէ, 20 Յուլիս 2015 թ.

Ութերորդ նստաշրջան

Յարգելի Նախագահ, ութերորդ նստաշրջանի ընթացքին ես առաջին անգամ է, որ խօսքով հանդէս կու գամ, ուստի թոյլ տուէք շնորհաւորել Ձեզ ընտրուելու առիթով:

Մենք կ'ապրինք, որ բնիկ ժողովուրդներու մշակութային ժառանգութիւնը իր մէջ կը ներառէ անանդական կենսակերպի ինչպէս նիւթական, այնպէս ալ ոչ նիւթական աշխարհընկալումը, ինքնադրսետրումը եւ ստեղծագործական ներուժը եւ, այդ իսկ պատճառով, անիկա պէտք է արժեւորուի եւ իբրեւ անոնց ինքնորոշման արտայայտութիւն, եւ իբրեւ արտայայտութիւն անոնց հոգեւոր եւ ֆիզիքական կապի մասին իրենց երկրի, տարածքի եւ բնութեան հետ:

Այնուհանդերձ, բնիկ ժողովուրդները ներկայիս կը բախուին երկու խնդիրներու: Առաջինը, իրենց նիւթական մշակութային ժառանգութեան արագընթաց ոչնչացումն է, ըստ էութեան՝ սրբազան վայրերու, գերեզմանոցներու (օրինակ Ջուղայի գերեզմանոցի), եկեղեցիներու եւ վանքերու ոչնչացումը: Մեր արխիւները հաշուառած են 2538 եկեղեցիներ, 451 վանքեր եւ 1996 դպրոցներ Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին:

Երկրորդը, իրենց նիւթական մշակութային ճառանգութեան արագընթաց ու ապօրինի իւրացումն է, եւ նույնիսկ զանոնք պատմական մշակութային ժառանգութիւն յայտարարելը, առանց ունենալու բնիկ ժողովրդի ազատ, նախնական եւ գիտակցուած համաձայնութիւնը, ինչպէս օրինակ այն դէպքերուն, երբ համաշխարհային մշակութային ճառանգութիւն յայտարարուեցաւ լաւաշի պատրաստումը եւ կամ Նեմրութ լեռը, կամ Դիարբեքիի ամրոցը: Այդ գործունէութիւնը եւ այդ վայրերը հայ ժողովուրդի մշակութային ճառանգութիւնը կը հանդիսանան՝ թիրքական գաղութացումէն դեռ շատ առաջ:

Մենք կոչ կ'ընենք ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ին չմոռնալ այնպիսի պայմանագիրներու մասին՝ ինչպէս Մերի խաղաղութեան պայմանագիրը, ինչպէս նաեւ 1920 թուականին Նախագահ Վուդրո Ուիլսոնի կայացուցած Իրաւարար վճիռը առ այն՝ որ կարելի չէ Թիրքիայի Հանրապետութեան անունով համաշխարհային ունեցուածք համարել այն ամէնը, որ նախօրոք արդէն կը պատկանի Արեւմտեան Հայաստանին:

Այնուհանդերձ, Բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներուն մասին հռչակագրի 8.1 յօդուածով կը յիշեցուի այն մասին՝ որ բնիկ ժողովուրդները եւ անոնց առանձին ներկայացուցիչները իրաւունք ունին չենթարկուելու բռնի ուժացման, կամ իրենց մշակոյթի ոչնչացման: Այդ շարքին՝ 10, 11, 12 եւ 13 յօդվածները կը պարունակեն ճշգրտումներ, որոնք կ'ուժեղացնեն բնիկ ժողովուրդներու նիւթական եւ ոչ նիւթական արժէքներու պաշտպանութիւնը:

Ահա թէ ինչու, Ջուդայի գերեզմանոցի ոչնչացումը 2005 թ. կը հանդիսանայ օրինականութիւն՝ նկարահանուած եւ դատապարտուած եւրոպական շրջանակներու կողմէ: Այդ հիմքերով մեր Ասամբլեան դատական հայց ներկայացուց Մարդու իրաւունքներու եւրոպական դատարանին, որն ալ մեզի պատասխանեց մերժումով՝ նշելով, որ մենք վերոնշեալ յանցագործութեան անմիջական տուժածները չենք հանդիսանար:

Մեր Ասամբլեան ահա արդէն տասը տարի է ի վեր կը մասնակցի բնիկ ժողովուրդներու իրաւունքներու ճանաչման եւ պաշտպանութեան պայքարին՝ եւ կը ներկայացնէ ցեղասպանութիւն ապրած բնիկ ժողովուրդի շահերը:

Մենք կը յայտարարենք՝ որ անմիջական տուժածներ ենք, ինչպէս նաեւ կը խնդրենք վերջ տալ այն նուաստացուցիչ գործողութիւններուն՝ որոնք կը հարկադրեն մեզի հաւատալու, թէ մենք գոյութիւն չունինք որպէս ժողովուրդ՝ ցեղասպանութեան պատճառով, ինչը վերապրեցին մեր ծնողները:

Այսքան տարիներու աշխատանքներէն ետք առաջին հիմնարար մօտեցումներէն պետք է ըլլայ ՄԱԿ-ի կողմէ ժողովուրդներու՝ այդ շարքին մեր Ասամբլեայի ճանաչումը որպէս բնիկներ, առարկայական սկզբունքներու եւ փաստերու առկայութեան համաձայն:

Մենք կը ցանկանանք նաեւ պատասխանել, որ Յատուկ զեկուցողին փոխանցեցինք հաղորդում՝ փոխհատուցման, վերականգման, հայրենադարձութեան եւ վնասներու հատուցման վերաբերեալ, կապուած Հայերու ցեղասպանութեան հետ 1894-1923 թթ. Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին, եւ առնչուած ատոր հետեւանքներուն:

Պարոն Նախագահ, շնորհակալութիւն ուշադրութեան համար:

ԳԼՈՒԽ IV

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԵՒ
ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷՆ
ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԱՅԼ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐ

ՈՐՈՇՈՒՄ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող
Կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժողովի

16 Դեկտեմբեր, 2013 թ.

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (խորհրդարանի)
Ընտրութիւններու արդիւնքներուն ամփոփումը

Համաձայն «Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորելու մասին» Հռչակագրի (24 Մայիս 2013), ընդունուած Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի, Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան եւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող Յատուկ Յանձնաժողովի կողմէն, 2013 թուականի Նոյեմբեր 22-ի ժամը 08:00-էն, մինչեւ Դեկտեմբեր 1՝ 00:00 ամբողջ աշխարհի մէջ բնակող հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ առաջին անգամ իրականացուեցաւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորներու ընտրութիւններ:

Ընտրութիւնները անցան ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութեամբ: Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորելու եւ ընտրութիւնները կազմակերպելու համար ստեղծուեցաւ Կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժողովը (ԿԸՅ), բաղկացած 15 անձերէ: ԿԸՅ անդամները կ'ապրին Հայաստանի մէջ, Ռուսիոյ, Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ի, Գերմանիոյ, Սուրիոյ, Ջաւախքի: Անոնք լիազօրուած էին կազմակերպելու եւ իրականացնելու ամբողջ նախընտրական քարոզարշաւը, ընտրութիւններու փաստացի ամփոփումը:

2013 թուականի Յունիս 1-էն մինչեւ 2013 թուականի Դեկտեմբեր 17 ԿԸՅ իրականացուց 28 նիստ, որոնց ընթացքին Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորելու վերաբերեալ ընդունուեցան կանոնակարգային անհրաժեշտ փաստաթուղթեր, հաստատուեցան ընտրողներու ցուցակները, ստուգուեցան եւ հաստատուեցան պատգամաւորութեան թեկնածուներու ցուցակները, ինչպէս նաեւ ստուգուեցան եւ հաստատուեցան Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) առաջին գումարման ընտրութեան արդիւնքները:

Նախընտրական քարոզարշաւի եւ ընտրութիւններու վերաբերեալ նիւթերը պարբերաբար հրապարակուած են ԿԸՅ պաշտօնական կայքին եւ ՁԼՄ-ներու մէջ:

Ընտրութիւններու կազմակերպման, ներառեալ՝ ընտրողներու արձանագրութեան, պատգամաւորութեան թեկնածուներու եւ քուէարկութեան համար ԿԸՅ կողմէ ստեղծուած էր յատուկ կայք հետեւեալ հասցէով www.western-armenia-election.org, ուր բոլոր ցանկացողները կրնային՝

- 1) Դիմել Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութիւն ստանալու համար:
- 2) Արձանագրուիլ, իբրեւ ընտրող:
- 3) «Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորելու մասին» Հռչակագրին մէջ հրապարակուած պայմաններուն համաձայն՝ արձանագրուիլ, իբրեւ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորական թեկնածու:
- 4) Արձանագրուած ընտրողները՝ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիները, կրնային մասնակցիլ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորներու ընտրութիւններուն՝ ուղղակի եւ զաղտնի քուէարկութեամբ:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորութեան թեկնածու առաջադրուած էին 75 անձ: Ներկայացուած փաստաթուղթերու ստուգման իբրեւ արդիւնք՝ անհրաժեշտ փաստաթուղթերու բացակայութեան պատճառով 11 անձի դիմում մերժուած է ԿԸՅ կողմէ: ԿԸՅ այս որոշումը չէ բողոքարկուած իրենց կողմէ:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) ձեւաւորման կանոնադրութեան պայմաններուն համաձայն՝ թեկնածուներու ցուցակին մէջ վերջնականապէս արձանագրուած է 64 անձ, որոնց անունները մտցուած են քուէաթերթիկ:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորներու թեկնածուներու պաշտօնական ցուցակը հրապարակուած է 2013 Նոյեմբեր 22-ին ԿԸՅ կայքին մէջ՝ քուէարկութեան համար:

2013 թուականի Յունիս 1-էն մինչեւ Նոյեմբեր 30՝ 41 երկիրներէ արձանագրուած էին 17837 ընտրողներ, որոնք իբրեւ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներ իրաւունք ստացած էին մասնակցելու Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորներու ընտրութիւններուն:

Ընտրողները Հայաստանի Հանրապետութենէն էին, Արցախէն, Արեւմտեան Հայաստանէն, Ռուսիան, Ֆրանսան, Աբխազիան, Ջաւախքէն, Ուքրաինան, նաեւ՝ Ղրիմէն, Վրաստանէն, Լաթվիան, Լիթվիան, Մոլտովան, Պելառուսիան, Ղազախստանէն, Ուզպեքիստանէն, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներէն, Գանատան, Արժանթինէն, Ուրուկուան, Պրագիլէն, Մեքսիքոյէն, Աւստրալիան, Գերմանիան,

Յունաստանին, Կիպրոսին, Չեխիային, Աստրիային, Շուեյցերլանդին, Դանիային, Հունգարիային, Լեհաստանին, Պոլկարիային, Իսրայելին, Իրանին, Սուրիային, Լիբանանին, Իրաքին, Քուվեյթին, Եգիպտոսին, Թուրքիոյ Հանրապետութենին:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) առաջին գումարման պատգամաւորներու ընտրութիւններուն մասնակցած եւ քուէարկած են 17155 ընտրողներ, որ կը կազմէ արձանագրուած ընտրողներու 96,176 %-ը:

72 քուէաթերթեր համարուած են անվաւեր, որ կը կազմէ քուէարկութեան մասնակցողներու 0,42%-ը:

17062 ընտրող քուէարկած է կողմ, որ կը կազմէ քուէարկութեան մասնակցողներու 99,458 %-ը:

Դէմ քուէարկած է 0 ընտրող:

Ձեռնպահ քուէարկած է 21 ընտրող, որ կը կազմէ 0.122 %-ը:

Ընտրութիւններու արդիւնքներուն համաձայն Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) առաջին գումարման պատգամաւոր ընտրուած 64 անձ: Պատգամաւորները ընտրուած են 10 երկիրներու 27 քաղաքներէ:

Երկիրներն են՝ Հայաստան, Ռուսիա, Ֆրանսա, ԱՄՆ, Գերմանիա, Աբխազիա, Ջաւախք, Դանիա, Հունգարիա, Շուեյցերլանդ եւ քաղաքներն են՝ Երեւան, Էջմիածին, Արմաւիր, Արովեան, Մոսկուա, Տոնի Ռոստով, Սոչի, Կակրա, Սուխումի, Ախալցխա, Փարիզ, Մարսել, Նիս, Գրեթէ, Վիեննա, Պոսթըն, Կլենտոյլ, Կոդենպուրկ, Մայնց, Օտենս, Պոտսդամ եւ այլն:

Ընտրուած անդամները արմատով եւ ազգային ինքնութեամբ կը ներկայացնէին Արեւմտեան Հայաստանի աւելի քան տարածքներ եւ մարզեր, ներառեալ Կարս, Պիթլիս, Վան, Տիգրանակերտ, Խարբերդ, Համշեն, Տրապիզոն, Կարին (Էրզրում), Իգդիր, Մուշ, Սեբաստիա, Սասուն, Կիլիկիա, Ջաւախք եւ այլն:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) կազմին մէջ պատգամաւոր ընտրուած են 20 կին, որ կը կազմէ ընդհանուր թիւի 31%-ը:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորներու տարիքային կազմը հետեւեալն է՝

60 տարեկանէն բարձր - 7 պատգամաւոր,

50 -60 տարեկան - 20 պատգամաւոր,

40 -50 - 16 պատգամաւոր,

30 -40 - 11 պատգամաւոր,

30-էն փոքր - 10 պատգամաւոր:

Ամենատարեց պատգամաւորը 78 տարեկան է, ամենաերիտասարդ պատգամաւորը 21:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամաւորներու ընտրութիւններու ընթացքին խախտումներ չեն յայտնաբերուած: Քուէարկութեան իրականացման եւ ընտրութիւններու արդիւնքներուն վերաբերեալ ԿԸՅ հասցեով բողոքներ չեն եղած:

Կեդրոնական Ընտրական Ցանձնաժողովը կ'որոշե՝

- 1) Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) առաջին գումարման պատգամաւորներու ընտրութիւնները համարել կայացած:
- 2) Հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) առաջին գումարման 64 պատգամաւորներու ընտրութիւնները:
- 3) Ներկայացնել հաստատման Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) առաջին գումարման 64 պատգամաւորներու լիազօրութիւնները՝ համաձայն հետեւեալ ցուցակի...

որոշումը ընդունուած է միաձայն:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան) ձեւաւորող
Կեդրոնական Ընտրական Ցանձնաժողով

ՔԱՂՎԱԾՔ № 1

**Արեւմտյան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի)
1-ին գումարման 1-ին նստաշրջանի 1-ին նիստի արձանագրությունից**

18-ը հունվարի, 2014 թ., Փարիզ

Նիստի սկիզբը ժամը 10:00-ին, ավարտը՝ 17:00-ին:

Ընտրված 64 պատգամավորներից մասնակցել են 50 պատգամավոր:

Արեւմտյան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամավորների գրանցում (այսուհետ տեքստում՝ Արեւմտյան Հայաստանի Խորհրդարան):

Ընտրված 64 պատգամավորներից գրանցվել են 50 պատգամավոր, (29-ը դահլիճում եւ 21-ը ինտերնետ կապով), որը կազմում է ավելի քան 78 տոկոս:

Քվորումը ապահովված է:

Հնչում է Արեւմտյան Հայաստանի Ազգային Խորհրդի օրհներգը:

Բարձրացվում է Արեւմտյան Հայաստանի Հանրապետության պետական դրոշը:

1. Լսեցին՝ Արեւմտյան Հայաստանի Խորհրդարանի առաջին նստաշրջանի օրակարգի մասին:

Որոշեցին՝ հաստատել Արեւմտյան Հայաստանի Խորհրդարանի առաջին նստաշրջանի օրակարգը:

Քվեարկության արդյունքները.

Կողմ - 50, դեմ - 0, ձեռնպահ - 0,

Որոշումը ընդունված է միաձայն:

2. Լսեցին՝ Արեւմտյան Հայաստանի Խորհրդարանի կանոնակարգի մասին:

Որոշեցին՝ հաստատել Արեւմտյան Հայաստանի Խորհրդարանի կանոնակարգը:

Քվեարկության արդյունքները.

Կողմ - 50, դեմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունված է միաձայն:

3. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Նախագահ Արմենակ Աբրահամեանը, որ ըստ կանոնակարգի առաջարկեց, որ մինչեւ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահի ընտրութիւնը, նիստը վարէ ամենատարեց պատգամաւորը:

Որոշեցին՝ ըստ կանոնակարգի, մինչեւ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահի ընտրութիւնը, նիստը վարէ ամենատարեց պատգամաւոր Վրէժ Աբրահամեանը:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դեմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

Մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգանքի տուրք կը տրուի Հայոց Յեղասպանութեան զոհերու յիշատակին, որ տեղի ունեցած է 1894-1923 թթ., երեք թրքական իրարյաջորդ կառավարութիւններու կողմէն՝ Արեւմտեան Հայաստանի եւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ:

4. Լսեցին՝ նստաշրջանի հաշուիչ եանձնաժողովի ընտրութեան մասին:

Որոշեցին՝ ընտրել նստաշրջանի հաշուիչ եանձնաժողով.

Նախագահ՝ Տիգրան Բաբայեան, տեղակալներ՝ Վիոլեթա Ղազարոսեան եւ Արամ Յարութիւնեան:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դեմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

5. Լսեցին՝ Կեդրոնական ընտրական եանձնաժողովի զեկոյցը Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի պատգամաւորներու ընտրութեան արդիւնքներու վերաբերեալ:

Որոշեցին՝ հաստատել Կեդրոնական ընտրական եանձնաժողովի զեկոյցը պատգամաւորներու ընտրութեան արդիւնքներուն վերաբերեալ:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դեմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

6. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի պատգամաւորներու լիազօրութիւններու հաստատման մասին:

Որոշեցին՝ հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի 64 պատգամաւորներու լիազօրութիւնները, որոնց ըստ ընդհանուր ցուցակի ընտրած են 17.837 ընտրողներ՝ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներ, 41 երկիրներէն:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

7. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահի ընտրութեան մասին:

Որոշեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահ ընտրել Արմէն Տէր-Սարգսեանը, 17-ը Յունուար 2014 թ. Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի 1-ին նստաշրջանի նախապատրաստական նիստի աշխատանքային խումբերու ընդունած որոշումներու եւ առաջարկներու հիման վրայ:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 49, դէմ - 0, ձեռնպահ - 1

Որոշումը ընդունուած է:

8. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահի տեղակալներու ընտրութեան մասին:

Որոշեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահ Արմէն Տէր-Սարգսեանի առաջարկով Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի Նախագահի տեղակալներ ընտրել Տիգրան Բաբայեանը եւ Հայկ Յարութիւնեանը:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 49, դէմ - 0, ձեռնպահ - 1

Որոշումը ընդունուած է:

9. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի քարտուղարներու ընտրութեան մասին:

Որոշեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի քարտուղարներ ընտրել Պիաթրիս Նազարեանը եւ Սաթենիկ Ալեքսանեանը:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

10. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի մշտական եանձնաժողովներու մասին:

Որոշեցին՝ հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի հետեւեալ մշտական եանձնաժողովները, 17 Յունուար 2014 թ. Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի 1-ին նստաշրջանի նախապատրաստական նիստի աշխատանքային խումբերու ընդունած

որոշումներու եւ առաջարկներու հիման վրայ. Իրաւական, օրէնսդրական եւ պետական հարցերու եանձնաժողով, Պաշտպանութեան, ներքին գործերու եւ ազգային անվտանգութեան հարցերու եանձնաժողով, Արտաքին դիւանագիտական եւ խորհրդարանական կապերու եանձնաժողով, Հայրենակցական, համայնքային եւ հայրենասիրական հասարակական միութիւններու եանձնաժողով, Ֆինանսական, տնտեսական հարցերու եանձնաժողով, Կրթութեան եւ գիտութեան հարցերու եանձնաժողով, Մշակոյթի հարցերու եանձնաժողով, Ընտանիքի, կանանց եւ առողջապահութեան հարցերու եանձնաժողով, Երիտասարդութեան եւ սփորթի հարցերու եանձնաժողով, Լրատութեան հարցերու եանձնաժողով, Հոգեւոր ոլորտի եւ կրօնի հարցերու եանձնաժողով, Վերերաններու եւ հաշմանդամներու հարցերու եանձնաժողով, Ներքին կանոնակարգի եւ աշխատակարգի եանձնաժողով:

Քուէարկութեան արդիւնքները,

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

11. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի մշտական եանձնաժողովներու Նախագահներու ընտրութեան մասին:

Որոշեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի մշտական եանձնաժողովներու Նախագահներ ընտրել, 17 Յունուար 2014 թ. Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի 1-ին նստաշրջանի նախապատրաստական նիստի աշխատանքային խումբերու ընդունած որոշումներու եւ առաջարկներու հիման վրայ. Իրաւական, օրէնսդրական եւ պետական հարցերու եանձնաժողով՝ Նախագահ չէ ընտրուած, Պաշտպանութեան, ներքին գործերու եւ ազգային անվտանգութեան հարցերու եանձնաժողով՝ Նախագահ չէ ընտրուած, Արտաքին դիւանագիտական եւ խորհրդարանական կապերու եանձնաժողով՝ Պասամ Թահան, Հայրենակցական, համայնքային եւ հայրենասիրական հասարակական միութիւններու եանձնաժողով՝ Դաւիթ Ալեքսանեան, Ֆինանսական, տնտեսական հարցերու եանձնաժողով՝ Վարդան Մանճիկեան, Կրթութեան եւ գիտութեան հարցերու եանձնաժողով՝ Կարինէ Հայրապետեան, Մշակոյթի հարցերու եանձնաժողով՝ Եուլիա Կիւլոյեան, Ընտանիքի, կանանց եւ առողջապահութեան հարցերու եանձնաժողով՝ Սայտա Օհանեան, Երիտասարդութեան եւ սփորթի հարցերու եանձնաժողով՝ Վաղարշակ Սահգելդեանց, Լրատութեան հարցերու եանձնաժողով՝ Տիգրան Յարութիւնեան, Հոգեւոր ոլորտի եւ կրօնի հարցերու եանձնաժողով՝ Արմենակ Հարմանտարեան, Վերերաններու եւ հաշմանդամներու հարցերու եանձնաժողով՝ Վրէժ Աբրահամեան, Ներքին կանոնակարգի եւ աշխատակարգի եանձնաժողով՝ Արամ Յարութիւնեան:

Քուէարկութեան արդիւնքները,

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

12. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի մշտական եանձնաժողովներու անդամներու հաստատման մասին:

Որոշեցին՝ հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի մշտական եանձնաժողովներու անդամներու ներկայացուած ցանկը:

Քուէարկութեան արդիւնքները,

Կողմ - 50, դէմ 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

13. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի մշտական եանձնաժողովներու Նախագահներու ելոյթները աշխատանքային ծրագրերու մասին:

Որոշեցին՝ հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի մշտական եանձնաժողովներու աշխատանքային ծրագրերը:

Քուէարկութեան արդիւնքները,

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

Արմէն Տէր-Սարգսեան

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) Նախագահ

Պիաթրիս Նազարեան

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) քարտուղար

ՔԱՂՈՒԱԾՔ № 2

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի)

1-ին գումարման 1-ին նստաշրջանի 2-րդ նիստի արձանագրութենէն

20 Յունուար, 2014 թ., Փարիզ

Նիստի սկիզբը ժամը 10:00-ին, աւարտը՝ 17:00-ին:

Ընտրուած 64 պատգամաւորներէն մասնակցած են 50 պատգամաւոր (29-ը նիստերու դահլիճին մէջ, 21-ը համացանցային կապի միջոցով), որ կը կազմէ աւելի քան 78 տոկոս:

Քուէարկութիւնը ապահովուած է:

1. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան մասին:

Որոշեցին՝ Հաշուի առնելով այն իրողութիւնը, որ Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիներու պետական համակարգը՝ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւնը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանը

պարտադրուած են առայժմ գործել արտերկրի մէջ, Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանը կը հաստատէ, որ մինչեւ Բնօրրան Հայրենիքի մէջ հաստատուիլը, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ՝ պետութեան գլուխ, կ'ընտրէ Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանը:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

2. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածուի մասին: Իբրեւ թեկնածուներ առաջադրուեցին Արմենակ Աբրահամեանը եւ Արամ Մկրտչեանը: Հաշուի առնելով, որ Արամ Մկրտչեանը հանեց իր թեկնածութիւնը կը քուէարկուի Արմենակ Աբրահամեանի թեկնածութիւնը:

Որոշեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ՝ պետութեան գլուխ, ընտրել Արմենակ Աբրահամեանը:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 49, դէմ - 0, ձեռնպահ - 1

Որոշումը ընդունուած է:

3. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Արմենակ Աբրահամեանի քաղաքական ելոյթը:

Որոշեցին՝

ա/ Հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Արմենակ Աբրահամեանի քաղաքական ելոյթի դրոյթները, դրական գնահատական տալով Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի 10-ամեայ աշխատանքներուն:

բ/ Հաստատել, որ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը պէտք է շարունակէ աշխատանքները ՄԱԿ-ի Բնիկ ժողովուրդներու ձեւաչափին մէջ՝ վերջնականապէս հաստատելու համար Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքները Արեւմտեան Հայաստանի նկատմամբ:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

Ըստ կանոնակարգի՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կ'ընդունի Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան վարչապետ Տիգրան Փաշաբեկեանի եւ անոր ղեկավարած Կառավարութեան հրաժարականը, որ գործած է երեք տարի:

4. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան վարչապետի ընտրութեան մասին:

Որոշեցին՝ Ըստ կանոնակարգի՝ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը, իբրեւ Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան վարչապետ կ'առաջարկէ Տիգրան Փաշաբեգեանի թեկնածութիւնը:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

5. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարութեան վարչապետ Տիգրան Փաշաբեգեանի հաշուետւութիւնը 2011-2014 թթ. աշխատանքներուն վերաբերեալ:

Որոշեցին՝ Հաստատել Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարութեան վարչապետ Տիգրան Փաշաբեգեանի հաշուետւութիւնը 2011-2014 թթ. աշխատանքներուն վերաբերեալ:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

6. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարութեան կազմի՝ Նախարարներու մասին: Որոշեցին՝

ա/ Ըստ կանոնակարգի Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարութեան նոր կազմը՝ Նախարարներու թեկնածութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին կը ներկայացնէ վարչապետը, որ յատուկ Հրամանագրով կը հաստատէ Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարութեան կազմը՝ նախարարները:

բ/ Լրացուցիչ՝ պատգամաւոր Արամ Մկրտչեանի առաջարկութեամբ, Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան նոր կազմի՝ Նախարարներու մասին տեղեակ պահել Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութեան կազմը հաստատելու ժամանակ հաշուի առնել Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի պատգամաւորներու կարծիքները:

Քուէարկութեան արդիւնքները.

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունուած է միաձայն:

7. Լսեցին՝ Արեւմտեան Հայաստանի Կառավարության ապագա ծրագրերի մասին:

Որոշեցին՝ Առաջիկա երկու ամիսների ընթացքում Արեւմտեան Հայաստանի Խորհրդարանի քննարկմանն ու հաստատմանը ներկայացնել Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարության ապագա ծրագրերը:

Քվէարկության արդյունքները.

Կողմ - 50, դէմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունված է միաձայն:

8. Լսեցին՝ Արեւմտյան Հայաստանի Հանրապետության պետական դրոշի հաստատման մասին:

Որոշեցին՝ Հիմք ընդունելով Արեւմտյան Հայաստանի Ազգային Խորհրդի Հրամանագիրը Արեւմտյան Հայաստանի դրոշի մասին, հաստատել դրոշը, որպէս Արեւմտյան Հայաստանի Հանրապետության պետական դրոշ:

Քվեարկության արդյունքները.

Կողմ - 50, դեմ - 0, ձեռնպահ - 0

Որոշումը ընդունված է միաձայն:

Այսպիսով Արեւմտյան Հայաստանի Խորհրդարանի առաջին գումարման, առաջին նստաշրջանի աշխատանքներն ավարտվում են:

Արմեն Տեր-Սարգսյան

Արեւմտյան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) Նախագահ

Բիատրիս Նազարյան

Արեւմտյան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) քարտուղար

Ելոյթներէն եւ քննարկումներէն յետոյ Արամ Մկրտչեանը հանեց իր թեկնածութիւնը:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի)

«Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման, դատապարտման եւ հատուցման հարցերու շուրջ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան ռազմավարութեան մասին»

Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման, դատապարտման եւ հատուցման խնդիրներուն վերաբերեալ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան ռազմավարութիւնը կառուցուած է հետեւեալ հարցադրումներուն տրուած ճշգրիտ պատասխաններուն վրայ.

-Հայոց Ցեղասպանութիւնը դատարապարտուած է 1896, 1909, 1915, 1919 թթ., ուրկէ՞ ծագեցաւ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման խնդիրը եւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը մէկ անգամ եւս կրկին դատապարտելու խնդիրը:

-Ե՞րբ իրականացած է Հայոց Ցեղասպանութիւնը, ո՞ր տարիներուն, որո՞ւն կողմէ եւ ո՞րն է Հայոց Ցեղասպանութեան ժամանակագրութիւնը, 1915-1923, թէ՞ 1894-1923 թթ.:

-Ո՞րն է Հայոց Ցեղասպանութեան հետեւանքով հայութեան ու Հայաստանին հասցուած վնասը եւ իրականացուած է, արդեօք այդ վնասի գնահատումը, հաշուարկը, այլ խօսքով, գոյութիւն ունի՞, արդեօք վնասի հատուցման հաշուարկի ամբողջական փաթեթը:

1. Հայոց Ցեղասպանութիւնը իրականացուած է 1894-1923 թթ. ընթացքին թրքական երեք իրար յաջորդած կառավարութիւններու կողմէ՝ սուլթանական, երիտթրքական, քեմալական:

Հայոց Ցեղասպանութիւնը դատարապարտուած է 1896, 1909, 1915, 1919 թթ.:

1894-96 թթ. Սուլթան Ապտուլ Համիտ 2-րդի կազմակերպած կոտորածներուն զոհ գնաց շուրջ 300 հազար, բռնի կրօնափոխութեան ենթարկուեցաւ 200 հազար, տարագրուեցաւ 100 հազար հայ: Հայկական կոտորածները իրականացուցին թրքական կանոնաւոր զօրամասերը, «համիտիէ» գունդերը, ոստիկանութիւնը եւ մահմետական խուժանը:

Համիտեան կոտորածներու ժամանակ տեղի ունեցած հայերու բռնի կրօնափոխութիւնը հիմք հանդիսացաւ իսլամացման ու թրքացման քաղաքականութեան սկզնաւորման եւ ալ աւելի բիրտ եղանակներով շարունակութեան համար:

1894-96-ի Համիտեան կոտորածները դատապարտած են ժամանակի առաջադէմ գործիչներ Ժան Ժորեսը, Վիքթոր Պերարը, Անատոլ Ֆրանսը, Եռհաննէս Լէփսիուսը, Լինչը եւ ուրիշներ:

1909-ին Ատանայի ջարդերու ձեռագիրը նոյնն էր, անիկա կազմակերպեց թրքական իշխանութիւնը, իրականացուց ազգայնամոլ խուժանը, մասնակցեցաւ թրքական բանակը: Ատանայի ջարդերուն զոհ գնաց շուրջ 30 հազար հայ: Ցեղասպանութեան փաստին առնչութեամբ երիտթուրքերը դատաւարութիւն կազմակերպեցին, որ սակայն ձեւական բնոյթ կրեց: Աւելին, արհեստական կազմակերպուած հրդեհի միջոցով դատաւարութեան նիւթերը փորձեցին կրակի մատնել ու ոչնչացնել, թէւ շատ նիւթեր փրկուեցան եւ կը պահպանուին առ այսօր:

1915 Մայիս 24-ին Մեծ Բրիտանիան, Ֆրանսան եւ Ռուսիան հանդէս եկան երիտթրքական կառավարութեան սանձազերծած հայերու կոտորածներն ու ցեղասպանութիւնը դատապարտող յատուկ յայտարարութեամբ, ուր 1915 Ապրիլեան կոտորածները որակեցին, իբրեւ Թուրքիոյ նոր ոճիրը մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ: Արձանագրութեան մէջ մասնաւորապէս ըսուած էր. «Գրեթէ մէկ ամիսէ ի վեր, Հայաստանի թուրք եւ քիւրտ բնակիչները օսմանեան հեղինակութիւններու թոյլտուութեամբ ու յաճախ անոնց նեցուկը ունենալով ջարդեր կը գործադրեն Հայերու դէմ: Նման ջարդեր տեղի ունեցան Ապրիլի կիսուն Էրզրումի մէջ (Կարին), Թերձան, Եդինէ, Պիթլիս, Մուշ, Սասուն, Զեյթուն եւ ամբողջ Կիլիկիոյ մէջ: Վանի շրջակայ գրեթէ հարիւր գիւղերու հայերը բոլորն ալ սպաննուեցան եւ Վանի հայկական թաղամասը շրջապատուած էր քիւրտերու կողմէ: Միեւնոյն ժամանակ Օսմանեան կառավարութիւնը չարչրկեցին Կոստանդնուպոլսոյ անպաշտպան հայ բնակչութիւնը: Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ գործուած Թուրքիոյ այս նոր ոճիրներու հանդէպ դաշնակից կառավարութիւնները հանրօրէն կը տեղեկացնեն Մեծ Դռան, որ թուրք կառավարութեան բոլոր անդամները անհատապէս պատասխանատու պիտի համարուին, ինչպէս նաեւ բոլոր այն պաշտօնեաները, որոնք մասնակից դարձան այս ջարդերուն»:

1919-ին Կոստանդնուպոլսոյ Ռազմական յատուկ աստեանը իրականացուց երիտթուրք պարագլուխներու դատավարութիւնը անոնց ներկայացնելով երկու մեղադրանք. Օսմանեան կայսրութիւնը պատերազմի մէջ ներքաշելու եւ կայսրութեան հպատակ հայերու կոտորածները, ցեղասպանութիւնը ու բռնագաղթը իրականացնելու, որուն հիման վրայ երիտթուրք պարագլուխներէն Թալէաթը, Էնվերը, Ճեմալը, Նազիմը, Քեմալ պէյը, Ճեմալ Ազմին եւ Նայիմ պէյը, Պեհաեւտին Շաքիրը հեռակայ կարգով դատապարտուեցան մահուան, որ յետագային ի կատար ածեցին Նեմեսիսի հայ վրիժառունները:

1919-ին կատարուեցաւ Արեւմտեան Հայաստանին հասցուած վնասի գնահատումը:

1920-ին ստորագրուեցաւ Սեւրի խաղաղութեան պայմանագիրը, որուն 88-93-րդ յօդուածները կը վերաբերէին Հայաստանին եւ 1920 Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Ուիլսոնի Ուիլսոնը վաւերացուց Իրաւարար վճիռը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանին վերաբերեալ:

Վերոնշեալ փաստերը ցոյց կու տան, որ Հայոց Ցեղասպանութեան հետեւանքով հայութեան ու Հայաստանի հասցուած վնասի հատուցումը, որ պիտի իրականացուէր Սեւրի խաղաղութեան դաշնագրի եւ Ուիլսոնի Իրաւարար վճիռի դրոյթներու գործադրումով, ինչպէս նաեւ պատճառուած նիւթական վնասի հատուցումով՝ որոշուած էր, ստորագրուած էր, վաւերացուած էր, սակայն չէր իրականացուած:

Աւելին, 1923-էն ետք այդ ամէնը միտումնաւոր կերպով մոռացութեան մատնուած է:

2. Հայոց Ցեղասպանութեան դատապարտման ժամանակը

Միջազգային ընկերակցութիւնը Լոզանի խորհրդաժողովէն ետք՝ 1923-1965, Հայոց Ցեղասպանութեան խնդիրը վարպետօրէն շրջանցեց եւ մոռացութեան մատնեց:

Մոռացութեան պատը հնարաւոր եղաւ քանզի 1965-ի Մեծ եղեռնի 50-ամեայ տարելիցի օրերուն Խորհրդային Հայաստանի մէջ բռնկած պահանջատիրութեան ցոյցերով, շարժումով եւ, մանաւանդ, 1973-1975-ին Արտերկրի մէջ ձեւաւորուած ազգային ազատագրական պայքարի՝ Գուրգէն Եանիկեանի, Գէորգ Աճեմեանի, Սիմոն Սիմոնեանի, Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակի, Հայոց Ցեղասպանութեան Արդարութեան Մարտիկներու եւ այլ կազմակերպութիւններու եւ անհատներու մեծ ջանքերուն եւ զոհողութիւններուն գնով:

1965-1985 թուականները Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման տարիներն են: Այդ ժամանակ է, որ ազատագրական պայքարի ծաւալման զուգընթաց՝ համաշխարհային լրատուամիջոցները բառացիօրէն ողողուեցան հայութեան եւ Հայաստանի, ինչպէս նաեւ

Հայոց Ցեղասպանութեան վերաբերեալ բազմահատոր տեղեկութիւններով, հարցազրոյցներով, յօդուածներով, գիրքերով, հաղորդաշարերով ու ֆիլմերով...

1985-ը՝ Գորբաչովեան պերեստրոյքայի եւ 1987-ը Եւրոպական խորհրդարանի «Հայկական հարցի քաղաքական լուծման մասին» բանաձեւի ընդունման տարեթիւերն են, որոնց անմիջապէս յաջորդած են Սումգայիթի, Պաքուի, Գանձակի եւ այլ վայրերու մէջ բնակող հայ քաղաքացիներուն կոտորածը, բռնագաղթը եւ ԼՂՀ-ի ու ՀՀ-ի դէմ Ատրպէյճանի Հանրապետութեան սանձազերծած յարձակումը:

Նոր ժամանակներու հայ ազգային ազատագրական պայքարի երկրորդ փուլը Արցախեան ազատամարտն է՝ 1988-1994-ին, որուն յաղթական աւարտէն ետք, իսկապէս, որ պէտք է գար Հայոց Ցեղասպանութեան դատապարտման եւ հատուցման ժամանակը՝ մանաւանդ որ, ազգովին դիմակայած էինք հայերու նոր ցեղասպանութիւն կազմակերպելու դաւադրութեան:

Ու թէեւ թանկարժէք ժամանակը կորսուած է, սակայն ամէն ինչ չէ, որ կորսուած է:

Պարզապէս, պէտք է ընդունիլ, որ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման պարտադրուած գործընթացը աւարտած է եւ պէտք է անցում կատարել Հայոց Ցեղասպանութեան միջազգային դատապարտման եւ հատուցման գործընթացին:

3. Հայոց Ցեղասպանութեան ժամանակագրութեան հարցը՝ 1915-1923-ին, թէ՞ 1894-1923-ին:

Այս հարցով, իրաւական դիրքորոշման տեսակէտէ, կարելոր է, թէ ի՞նչ ժամանակահատուածի եւ որո՞ւն կողմէ իրականացուած է Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Այդ իմաստով մերժելի է 1915-1923-ի ձեւակերպումը: Ճիշդ է եւ պատմականօրէն փաստարկուած՝ 1894-1923 ձեւակերպումն ու ժամանակագրութիւնը, որովհետեւ երեք եւ ասելի իրար յաջորդող թրքական կառավարութիւններ՝ օսմանեան, երիտթրքական, քեմալական, նոյնատիպ բնաջնջման գործողութիւններ իրականացուցած են հայութեան նկատմամբ: Համեմատելու համար կրնաք նայիլ Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի 2011 թուականի Ապրիլ 24-ի դիմումը՝ ուղղուած Թուրքոյ Հանրապետութեան Նախագահ Ապտուլլահ Կիլիին:

Անպայման պէտք է յիշատակել նաեւ 1894-96-ին Ապտուլ Համիտ 2-ի կազմակերպած Համիտեան կոտորածները, 1909-ի Երիտթուրքերու կազմակերպած Ատանայի հայութեան կոտորածը, որոնք նոյնպէս Հայոց Ցեղասպանութեան դրուագներէն են: Մենք ոչ իրաւական, ոչ քաղաքական, եւ ոչ ալ բարոյական իրաւունք ունինք անոնք անտեսելու եւ մոռացութեան մատնելու, առաւել եւս, որ անոնք Հայերու պահանջատիրութեան ապագայ քայլերու իմաստով խիստ կարելոր նշանակութիւն ունին ընդհանուր շղթայի մէջ:

4. Հայոց Յեղասպանության հետեւանքով հասցուած վնասի հատուցման ամբողջական փաթեթը:

Որպէսզի պատկերացում կազմենք Հայոց Յեղասպանության հետեւանքով հայերուն հասցուած վնասի հատուցման ամբողջական փաթեթին վերաբերեալ, հարկաւոր է պարզապէս յիշել թրքական իրար յաջորդող կառավարութիւններու՝ սուլթանական, երիտթրքական, քեմալական, հանրապետական կողմէն իրականացուած բոլոր յանցագործութիւնները մարդկութեան եւ հայութեան նկատմամբ:

Պարզապէս թուարկենք զանոնք.

-Այլատեսացութեան, ազգային գերազանցութեան ու սնապարծութեան, ռասիզմի գաղափարախօսութեան՝ Փանթուրքիզմի ձեւաւորում, տարածում եւ քարոզչութիւն թրքական շրջանակներու մէջ:

-Հայերու տարհանման եւ Հայոց Յեղասպանութեան ծրագրերու եւ գաղափարներու մշակում, տարածում, քարոզչութիւն:

-1894-23-ի ընթացքին հայութեան բնօրրանին՝ Հայկական լեռնաշխարհի մէջ, եւ Օսմանեան կայսրութեան տարածքին՝ Հայոց Յեղասպանութեան ծրագրին մէջ, քարոզչութիւն, նախապատրաստում, հրահրում եւ իրականացում, անոր ունեցուածքի յափշտակում եւ իւրացում: Երկու միլիոնէն աւելի հայերու ոչնչացում, կէս միլիոնէն աւելի հայերու բռնագաղթի կազմակերպում անոնց Բնօրրան Հայրենիքէն:

-1915-ին եւ անոր յաջորդող տարիներուն, հայերէն զատ՝ ասորիներու, յոյներու, արաբներու (յետագային՝ 1920-ականի կէսերէն սկսեալ, նաեւ քիւրտերու) կոտորածներու եւ ցեղասպանութեան իրականացում, անոնց ունեցուածքի յափշտակում եւ իւրացում:

-1918-ին, յարձակման ձեռնարկում Արեւելեան Հայաստանի հայութեան նկատմամբ, ապօրինի պայմանագրի պարտադրում նորաստեղծ Հայաստանի Հանրապետութեան:

-1918-ին Պաքուի հայերու ցեղասպանութեան իրականացում:

-1920-ին, յարձակման ձեռնարկում Հայաստանի Հանրապետութեան նկատմամբ, այնուհետեւ անօրինական եւ ապօրինի պայմանագրերու (1920-ին, Ալեքսանդրապոլի եւ 1921-ին, Մոսկուայի) պարտադրում յարձակման ենթարկուած կողմին:

-1937-ին Տերսիմի հայութեան կոտորածներու եւ ցեղասպանութեան իրականացում:

-1894-1923, 1923-2014 թուականներուն Հայոց քաղաքակրթական արժէքներու, ներառեալ՝ պատմաճարտարապետական յուշարձաններու եւ եկեղեցիներու եւ խաչքարերու աւերում, ոչնչացում:

-Հայոց եւ տարածաշրջանի այլ ժողովուրդներու պատմութեան, մշակոյթի եւ քաղաքակրթական այլ արժէքներու կեղծարարութիւն:

-Հայոց Յեղասպանութեան պատմական փաստի եւ իրողութեան ժխտում, ուրացում, մերժում՝ ցեղասպանութեան ժխտողականութիւն: Այս հարցով ժամանակ շահելու եւ հատուցումը յետաձգելու անիրատեսական ակնկալիքով՝ պատմաբաններու յանձնաժողովի ստեղծման առաջարկներ:

-Վուտրօ Ուիլսընի 1920 Նոյեմբեր 22-ի Իրաւարար վճիռով Հայաստանին յատկացուած տարածքի 94-ամեայ բռնագրաւում:

-1993-էն Հայաստանի Հանրապետութեան անօրինական շրջափակում:

Այս է ոչ ամբողջական ցանկը մարդկութեան եւ հայութեան դէմ թրքական իրարյաջորդ կառավարութիւններու իրականացուցած յանցագործութիւններու: Ատրպէյճանի իրականացուցած յանցագործութիւնները Թուրքիոյ ձեռագրի ու ծրագրի պատճէնահանուած տարբերակներն են: Սակայն, անոնց մասին կը խօսինք այլ առիթով, այլ տեղ:

Առ այսօր չէ իրականացուած Արեւելեան Հայաստանին հասցուած վնասի չափը եւ 1923-ին յաջորդող ժամանակահատուածին այլ յանցագործութիւններու միջոցով հայութեան ու Հայաստանին հասցուած ողջ վնասին չափը: Սակայն այստեղ թուարկուած յանցագործութիւնները՝ ուղիղ կը մատնանշեն վնասները, որոնք կարելի է եւ պէտք է հաշուարկել եւ այդպէս պատրաստել Հայոց Ցեղասպանութեան հետեւանքով հայութեան ու Հայաստանին հասցուած վնասի իրական չափը, վնասներու հատուցման ամբողջական փաթեթը:

Կրնանք փաստել, որ Հայոց Ցեղասպանութիւնը մինչեւ այսօր կը շարունակուի եւ պիտի շարունակուի, քանի դեռ չէ իրականացուած յանցագործութեան դատապարտումը եւ պատճառուած վնասի ամբողջական հատուցումը: Եւ քանի դեռ հայութիւնը չէ վերագտած՝ ապրելու, զարգանալու եւ առաջընթացի իրաւական - քաղաքական, ազգային - պետական ամուր եւ անսասան հիմքերը:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողով (Խորհրդարան)

19.10.2014 թ.

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

յոյներու եւ պոնտացիներու ցեղասպանութիւնը դատապարտելու մասին

Նկատի ունենալով արխիւային նիւթերը,

նկատի ունենալով անցեալի բնութագրերը,

նկատի ունենալով, որ Արեւմտեան Հայաստանի մէջ հետեւողական կիրառական հալածանքի ենթարկուած են յոյները եւ պոնտացիները,

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը թիւ 33-06/04/2015-ի հրամանագրով կը յայտարարէ.

Յօդուած 1. Դատապարտել յոյներու եւ պոնտացիներու հանդէպ իրականացուած կոտորածները, որ տեղի ունեցած են Արեւմտեան Հայաստանի մէջ 1916-1923 թթ.

ընթացքին, թրքական իրարյաջորդ կառավարություններու կողմէն՝ համաձայն
ցեղասպանութեան համաժողովի համաձայնագրի 2-րդ յօդուածի, որ կը պահանջէ
կանխարգիլել եւ պատժել ցեղասպանութեան եանցագործութիւնը:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

06.04.2015 թ.

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ

ասորիներու ցեղասպանութիւնը դատապարտելու մասին

Նկատի ունենալով արխիւային նիւթերը ներկայացուած Խաղաղութեան վեհաժողովին
(1919 թ.),

նկատի ունենալով անցեալի բնութագրերը եւ փաստերը, որ ասորի-խալդիները
հետեւողական հալածանքի ենթարկուած են Միջագետքի մէջ,

նկատի ունենալով ասորական հնագիտական ժառանգութեան ոչնչացման յայտնի
փաստերը (2015 թ.),

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը թիւ 34-06/04/2015
հրամանագրով կը յայտարարէ.

Յօդուած 1. Դատապարտել ասորի-խալդիներու հանդէպ իրականացած կոտորածները,
որ տեղի ունեցած են Միջագետքի մէջ՝ 1914-1923 թթ. ընթացքին, թրքական իրարյաջորդ
կառավարություններու կողմէն՝ համաձայն ցեղասպանութեան համաժողովի
համաձայնագրի 2-րդ յօդուածի, որ կը պահանջէ կանխարգիլել եւ պատժել
ցեղասպանութեան եանցագործութիւնը:

Յօդուած 2. Դատապարտել ասորիներու պատմամշակութային հնագիտական
ժառանգութեան ոչնչացումը, իբրեւ քաղաքակրթութեան դէմ իրականացած
եանցագործութիւն:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

06.04.2015 թ.

ՕՐԷՆՔ

ԱՐԵՎՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

Օրենքի բովանդակությունը եւ նպատակը

Յօդուած 1. Սոյն օրենքը կը պարունակէ հիմնական դրոյթներ արեւմտահայերէնի, ինչպէս նաեւ արեւելահայերէնի, գրաբարի, հայերէնի բարբառներու, ազգային փոքրամասնութիւններու, այլ ազգերու լեզուներու մասին: Օրենքը կ'ընդգրկէ նաեւ դրոյթներ հանրային պատասխանատուութեան մասին, այն է՝ անհատին տալ հնարաւորութիւն լեզուի եւ անոր գործածման վերաբերեալ հանրային եւ միջազգային ոլորտներու մէջ: Ինչպէս նաեւ ժեստերու լեզուի ու Պրայելի համակարգի գործածման վերաբերեալ:

Յօդուած 2. Օրենքի նպատակն է՝ երաշխաւորել արեւմտահայերէնի, ինչպէս նաեւ արեւելահայերէնի, գրաբարի եւ ազգային փոքրամասնութիւններու լեզուներու կարգավիճակը եւ գործածութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ: Օրենքը նպատակ ունի պահպանելու եւ զարգացնելու արեւմտահայերէնը, արեւելահայերէնը, գրաբարը, հայերէնի բարբառները եւ ազգային փոքրամասնութիւններու լեզուական բազմազանութիւնը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն

Յօդուած 3. Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է՝ գրական արեւմտահայերէնը:

Յօդուած 4. Արեւմտահայերէնը պետութեան եւ հասարակութեան միասնական լեզուն է, որ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիներուն համար պէտք է ըլլայ հասանելի՝ կրթութեան եւ կենսագործունէութեան բոլոր ոլորտներուն մէջ:

Յօդուած 5. Հանրութիւնը յատուկ պարտականութիւն եւ պատասխանատուութիւն ունի գործածելու եւ զարգացնելու արեւմտահայերէնը:

Յօդուած 6. Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ լայն հնարաւորութիւններ կը ստեղծուին ուսանելու, տիրապետելու, գործածելու եւ զարգացնելու արեւմտահայերէնը եւ արեւելահայերէնը, ինչպէս նաեւ անոնց հիմք հանդիսացող գրաբարը:

Ազգային փոքրամասնութիւններու լեզուները

Յօդուած 7. Պետութիւնը եւ հանրութիւնը յատուկ պատասխանատուութիւն եւ պարտականութիւն ունին նպաստելու ազգային փոքրամասնութիւններու լեզուներու գործածութեան ու զարգացման:

Ժեստերու լեզուն եւ Պրայելի համակարգը

Յօդուած 8. Ժեստերու լեզուն եւ Պրայելի համակարգը կը գտնուին պետութեան հոգածութեան տակ:

Լեզուի գործածությունը պետական եւ հասարակական գործունեության ոլորտին մէջ
Յօդուած 9. Պետական եւ հասարակական գործունեության ոլորտին մէջ գործածուող
պետական լեզուն գրական արեւմտահայերէնն է:

Յօդուած 10. Անհրաժեշտութեան պարագային, ազգային փոքրամասնութիւններու եւ
օտարներու համար, պետութիւնը կ'ապահովէ թարգմանութեան միջոցով այլ լեզուներու
գործածութիւնը:

Յօդուած 11. Պետական եւ հասարակական ոլորտի մէջ գործածուող լեզուն պէտք է ըլլայ
գրական, մշակուած, պարզ ու հասկնալի եւ մշտապէս պէտք է ըլլայ պետութեան
հոգածութեան առարկայ եւ գտնուի պետութեան վերահսկողութեան տակ:
Արեւմտահայերէն լեզուի բնականոն զարգացումը ապահովելու համար Կրթութեան
նախարարութեան կազմին մէջ կը ստեղծուի «արեւմտահայերէն լեզուի պահպանման ու
զարգացման ռազմավարութեան մշակման եանձնաժողով» եւ Արեւմտահայերէն լեզուի
անաղարտ գործածութեան նպատակով «արեւմտահայերէն լեզուի հսկողութեան
տեսչութիւն»:

Յօդուած 12. Արեւմտահայերէնը Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան
պետական լեզուն է միջազգային յարաբերութիւններու ենթահողին մէջ:

Արմենակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

17.06.2015 թ.

Ո՞րն է Թուրքիայի Հանրապետութեան արեւելեան սահմանը հարեւանների հետ

Ահմեդ Դաւութօղլուն ՍՈԻ-24-ի կործանումը համարել է իրաւաչափ: Մասնաւորապէս
«ինչպէս տեղեկացնում է Gazeta.ru-ն՝ վկայակոչելով SkyNews-ին, Ա. Դաւութօղլուի
խօսքերով՝ Թուրքիան պարտաւոր է եղել արձագանքել իր օդային տարածքի
խախտմանը»:

Դաւութօղլուն խեղաթիւրում է փաստերը, որովհետեւ այդ իրաւունքը նրան տուել են
միջազգային հանրութեան հիմնական դերակատարներից շատերը: Ահաւասիկ նրան
անմիջապէս ձայնակցում է ՆԱՏՕ-ի ղեկավարը. «Russia Today-ը յայտնում է, որ ՆԱՏՕ-ի
գլխաւոր քարտուղար Սթոյթենբերգի յայտարարութեան համաձայն՝ կառոյցը գտնում է,
որ ռուսաստանեան օդանաւը խախտել է Թուրքիայի օդային տարածքը»:

Սակայն պարոնայք, ո՞րն է Թուրքիայի Հանրապետութեան օդային տարածքը եւ դա
արդեօ՞ք իրաւաչափ է ցամաքային տարածքին, սահմանին: Փաստերն այլ բան են ասում:

Յիշեցնենք դրանցից մի քանիսը.

-1918 թ. հոկտեմբերի 30-ին Դաշնակիցների եւ Թուրքիայի միջեւ կնքուած Մուղրոսի զինադադարի 16-րդ յօդուածի համաձայն՝ Թուրքիան պարտաւորուած էր իրականացնել «Հեջասի, Ասիրի եւ Եմենի, Սիրիայի եւ Միջագետքի բոլոր կայազօրների յանձնումը դաշնակցային հրամանատարութեանը...», Թուրքական զօրքերի դուրս բերումը Կիլիկիայիցէ:

-1920 թ. Նոյեմբերի 22-ից յետոյ, ԱՄՆ Նախագահ Վուդրոյ Վիլսոնի կայացրած Իրաւարար վճռի համաձայն՝ թուրքական զինուած ուժերը պարտաւոր էին դուրս գալ Արեւմտեան Հայաստանի չորս վիլայեթներից:

Այսու, հաշուի առնելով նաեւ 1920 թ. օգոստոսի 4-ի Կիլիկիայի անկախութեան հռչակման փաստը, ապա ստացւում է ամբողջովին հակաիրաւական եւ անօրինական մի գործընթաց, երբ Թուրքիայի Հանրապետութեան զինուած ուժերը

ա) արդէն շուրջ 95 տարի է, ինչ բռնազաւթուած են պահում Արեւմտեան Հայաստանը եւ Կիլիկեան Հայաստանը,

բ) երբ այդ նոյն բռնազաւթուած տարածքներից նորանոր ագրեսիաների սպառնալիքներ են ստեղծում տարածաշրջանի ժողովուրդների եւ երկրների համար:

Ճիշտ այնպէս, ինչպէս դա պատահեց Քեսայի բռնազաւթման դէպքում, ինչպէս դա տեղի ունեցաւ Ռուսաստանի Դաշնութեան զինուած ուժերին պատկանող ռազմական օդանաւի հետ:

Հետեւաբար, միջազգային յարաբերութիւնների դաշտում խաղացողներին արժե՞ յիշեցնել, որ նրանց իսկ լուռ թողտուութեամբ եւ համաձայնութեամբ են տեղի ունեցել «իրաւաչափութեան խախտումներ», որոնք էլ յանգեցրել են նոր «իրաւաչափ խախտումների» այժմեան աշխարհի բոլոր տաք ու տաքացող կէտերում, այդ թւում՝ Բելրութում, Սինայում, Փարիզում, Մալիում...

Եւ արժե՞ արդեօք հիմա Եւրոպաւլամենտի պատգամաւորներին յիշեցնել, որ նրանք նոյնքան մեղսակցութիւն ունեն սոյն իրադարձութիւնների համատեքստում, երբ 1987 թ. յունիսի 18-ին ընդունելով «Հայկական Հարցի քաղաքական լուծման մասին» բանաձեւը այնտեղ նշում էին, թէ Եւրոպական պառլամենտը «գտնում է, որ ողբերգական իրադարձութիւնները, որ տեղի ունեցան 1915-1917 թուականներին Օսմանեան կայսրութեան տարածքում հայերի նկատմամբ, հանդիսանում են ցեղասպանութիւն, համաձայն «Ցեղասպանութեան յանցագործութիւնը կանխարգելելու եւ դրա համար պատժի մասին» Կոնուենցիայի, ընդունուած ՄԱԿ-ի Գլխաւոր ասամբլեայի կողմից 1948 թուականի դեկտեմբերի 9-ին: Նշում է միաժամանակ, որ ժամանակակից Թուրքիան պատասխանատու չի կարող համարուել Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան ողբերգութեան համար եւ ամենայն հաստատակամութեամբ ընդգծում է, որ պատմական այդ իրադարձութիւնների ճանաչումը, որպէս ցեղասպանութեան՝ առիթ չի կարող

հանդիսանալ քաղաքական, իրաւական կամ նիւթական որեւէ պահանջի այսօրուայ Թուրքիայի նկատմամբ»:

Ի՞նչպէս էր անդրադառնալու այս ոչ իրաւաչափ որոշումը յետագայում... Ի՞նչպէս էր անդրադառնալու այն ոչ իրաւաչափ որոշումը, երբ Թուրքիայի Հանրապետութեանը թոյլ տրուեց բռնազաւթել Արեւմտեան Հայաստանը, ապա Կիլիկեան Հայաստանը, ապա Ալէքսանդրէթի սանջակը, ապա յետագայում անպատիժ ոչնչացնել հայկական պատմաճարտարապետական ու քաղաքակրթական հետքը Հայաստան աշխարհում եւ նրան յարակից տարածքներում... Եւ անպատիժ ժխտել Հայերի ցեղասպանութեան իրողութիւնը, այդպիսով իրականացնել նոր ցեղասպանութեան քարոզչութիւն: Ի՞նչպէս էր անդրադառնալու... եթէ ոչ բումերանգի հետագծով:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը եւ Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան պետականաստեղծ կառոյցները 2012-2015 թթ. ընթացքում բազմիցս դիմել են ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհրդին եւ Սեւրի խաղաղութեան դաշնագիրը ստորագրած պետութիւններին Արեւմտեան Հայաստանի (ներառեալ Կիլիկիայի) տարածքը ապառազմականացնելու առաջարկով:

Առաջարկը հիմնաւորուել է նաեւ նրանով, որ 2011 թ. Մարտի 29-ին Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդը որոշում է ընդունել «Արեւմտեան Հայաստանի հայերի եւ Արեւմտեան Հայաստանի Մշտական, զինուած, դրական չեզոքութեան մասին», ինչը նշանակում է, որ Թուրքիայի Հանրապետութեան զինուած ուժեր չեն կարող լինել նուազագոյնը վիլսոնեան Իրաւարար վճռով Հայաստանին յատկացուած այդ տարածքներում:

Առաջարկուել է սկսել միանգամայն իրաւական եւ օրինական (եւ իրաւաչափ) մի գործընթաց, որի նպատակն է լինելու Թուրքիայի Հանրապետութեան զաւթիչ ուժերի դուրս բերումը Հայաստանի բռնազաւթուած տարածքներից, մասնաւորապէս Արեւմտեան Հայաստանից եւ Կիլիկեան Հայաստանից:

Արեւմտեան Հայաստանի հայերը՝ իրենց ինքնութեան, բնիկութեան, քաղաքացիութեան եւ պետականաստեղծ իրաւասութիւնների համաձայն, վճռական են պաշտպանելու իրենց իրաւական-քաղաքական բոլոր իրաւունքները Արեւմտեան Հայաստանի նկատմամբ, այդ թւում՝ տարածքի վերջնական ապառազմականացման՝ զաւթիչ ու օտար ուժերից:

Այդպէս միայն կարող են իրաւականութիւնը եւ իրաւաչափութիւնը համապատասխանել, այլապէս բոլոր ճանապարհները չէ որ տանում են դէպի խաղաղութիւն, խաղաղ համակեցութիւն եւ ազգամիջեան ու միջպետական յարաբերութիւնների բնականոն զարգացում աշխարհում:

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Կառավարութեան
Լրատուական Բաժին
25.11.2015 թ.

**Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) ուղերձը
ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհրդի անդամ պետութիւնների խորհրդարաններին**

**(Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան դէմ ուղղուած Ադրբեջանի
Հանրապետութեան ագրեսիայի վերաբերեալ)**

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովը (Խորհրդարանը) խստօրէն դատապարտում է Ադրբեջանի Հանրապետութեան եւ նրա հրահրիչների, աննախադէպ ագրեսիւ եւ անպատասխանատու որոշումը լայնածաւալ ռազմական գործողութիւններ սկսել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան դէմ, որը յանգեցրել է Արցախի հետ շփման գծի ողջ երկայնքով եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ սահմաններում իրավիճակի կտրուկ սրացման եւ գերաճած ռազմական առճակատման, զրահատեխնիկայի, աւիացիայի ու հրետանու օգտագործմամբ: Կան բազմաթիւ զոհեր եւ վիրաւորներ Արցախի խաղաղ բնակչութեան շրջանում, այդ թում` կանանց եւ երեխաների:

Մերձաւոր Արեւելքի հակամարտութեան հրահրողները եւ Թուրքիայի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը, որպէսզի խուսափեն իրենց արարքների անխուսափելի պատասխանատուութիւնից, ձգտում են պատասխանատուութիւնը իրենց եւ Թուրքիայի Հանրապետութեան վրայից փոխանցել ՀՀ-ի եւ Արցախի սահմաններ` Ադրբեջանի Հանրապետութեան ագրեսիայի միջոցով: Այսպիսով, փորձելով շեղել համաշխարհային հանրութեան ուշադրութիւնը իրենց իրական նպատակներից եւ յանցագործ ծրագրերից Մերձաւոր Արեւելքում, ու փրկել Թուրքիայի Հանրապետութիւնը եւ նրա հրահրողներին անխուսափելի պատասխանատուութիւնից:

Կոչ ենք անում միջազգային հանրութեանը, մասնաւորապէս այն երկրներին, որոնք ներգրաւուած են հակամարտութեան կարգաւորման գործընթացում, գործուն քայլեր ձեռնարկել, ստիպելով Ադրբեջանի Հանրապետութեանը դադարեցնել ագրեսիան եւ հարկադրել խաղաղութեան:

Հակամարտութեան յետագայ վատթարացումը կարող է յանգեցնել անկանխատեսելի հետեւանքների, ինչպէս ադրբեջանական, այնպէս էլ թուրքական կողմի համար:

Ամէն ինչ կ'աւարտուի այնտեղ, որտեղ սկսուել է, այդ թում, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատմամբ` Արեւմտեան Հայաստանում:

Արմեն Տեր-Սարգսեան

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) Նախագահ

03.04.2016թ.

Օ Ր Է Ն Ք

**«Մերի խաղաղութեան պայմանագիրը վաւերացնելու մասին,
ստորագրուած 10 օգոստոս 1920 թ., Մերում»**

Ընդունուած է՝

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) կողմից, 23 յունիս 2016 թ.

Նկատի առնելով, որ Մերի խաղաղութեան պայմանագիրը՝ խաղաղութեան պայմանագիր է,

հաշուի առնելով, որ Մերի խաղաղութեան պայմանագրի ստորագրումից ի վեր Մերձաւոր Արեւելքում չեն դադարում զինեալ հակամարտութիւնները,

հաշուի առնելով, որ Մերի խաղաղութեան պայմանագրի վաւերացումը կարող է վճռական քայլ հանդիսանալ Մերձաւոր Արեւելքում իրական խաղաղութեան ու համագործակցութեան հաստատման,

հաշուի առնելով, որ Մերի խաղաղութեան պայմանագրով են հաստատուել Մերձաւոր Արեւելքի պետութիւնների սահմանները, այդ թւում՝ Հայաստան պետութեան սահմանը, որի վերաբերեալ կայացուել է Իրաւար վճիռ, որը սակայն կեանքի չի կոչուել.

Յօդուած 1.

Վաւերացնել Մերի խաղաղութեան պայմանագիրը, ստորագրուած 10 օգոստոս 1920 թ. Մերում, ինչպէս նաեւ նոյն օրը ստորագրուած լրացուցիչ պայմանագրերի շաւելուածները:

Յօդուած 2.

Հետապնդել ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուդրոյ Վիլսոնի Իրաւարար վճռի Պաշտօնավարութեան հրամանի իրականացման գործընթացը, ստորագրուած 22 նոյեմբեր 1920 թ.:

Յօդուած 3.

Սոյն օրէնքի կրկնօրինակն ուղարկել Ֆրանսիայի Հանրապետութեան Կառավարութիւն:

Յօդուած 4.

Սոյն օրէնքը ուժի մէջ է մտնում ստորագրման պահից:

Արմէնակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

24 յունիս 2016 թ.

Օ Ր Է Ն Ք

«Ծովային Իրաւունքի մասին» Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան Կոնուենցիան վաւերացնելու մասին, ստորագրուած 10 դեկտեմբերի 1982 թ.՝ Մոնտեգո-Բէյ քաղաքում, եւ 29 յուլիսի 1994 թ. համաձայնութեան «Ծովային Իրաւունքի մասին» Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան Կոնուենցիայի XI մասի իրականացման վերաբերեալ»

Ընդունուած է՝

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) կողմից,

8 օգոստոս 2016 թ.:

Ղեկավարուելով ծովային իրաւունքին վերաբերող բոլոր հարցերը փոխըմբռնման եւ համագործակցութեան ոգով կարգաւորելու ցանկութեամբ եւ գիտակցելով սոյն Կոնուենցիայի՝ որպէս խաղաղութեան, արդարութեան եւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդների համար առաջադիմութեան ապահովման գործում կարեւոր ներդրումի պատմական նշանակութիւնը, նկատի ունենալով, որ 1958 եւ 1960 թուականներին ժնեւում կայացած ծովային իրաւունքի վերաբերեալ Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան խորհրդաժողովներից յետոյ տեղի ունեցած զարգացումներն ընդգծեցին ծովային իրաւունքի նոր, բոլորի կողմից ընդունելի Կոնուենցիայի մշակման անհրաժեշտութիւնը,

գիտակցելով, որ ծովային տարածութեան հիմնախնդիրները սերտօրէն փոխկապակցուած են եւ պէտք է դիտուեն որպէս մէկ ամբողջութիւն,

ճանաչելով սոյն Կոնուենցիայի միջոցով հաստատուելու եւ իրապէս արժեւորելու բոլոր պետութիւնների ինքնիշխանութեան ցանկութիւնը, այնպիսի մի իրաւական ռեժիմ սահմանելու ծովերի ու օւկիանոսների համար, որը կնպաստի միջազգային հաղորդակցութիւններին եւ ծովերն ու օւկիանոսները խաղաղ նպատակներով օգտագործելուն, դրանց պաշարների արդարացի եւ արդիւնաւէտ օգտագործմանը, կենդանի պաշարների պահպանմանը, ծովային միջավայրի հետազօտմանը, պաշտպանութեանը եւ պահպանմանը,

հաշուի առնելով այն փաստը, որ այդ նպատակների նուաճումը կնպաստի արդարացի եւ իրաւահաւասար միջազգային տնտեսական կարգի հաստատմանը, որի պայմաններում հաշուի կ'առնուեն ողջ մարդկութեան շահերն ու պահանջները եւ, մասնաւորապէս,

ինչպես ավամերձ, այնպես էլ դեպի ծով ելք չունեցող զարգացող պետությունների յատուկ շահերն ու պահանջները,

ձգտելով սոյն Կոնուենցիայի միջոցով զարգացնել այն սկզբունքները, որոնք ամրագրուած են 1970 թուականի դեկտեմբերի հ. 17 2749 (XXV) բանաձեւում, որում Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան Գլխաւոր ասամբլեան հանդիսաւոր կերպով *inter alia* յայտարարել է, որ ծովերի ու օւկիանոսների յատակի շրջանը եւ դրանց ընդերքը՝ ազգային իրաւագործութիւնից դուրս, ինչպէս նաեւ դրանց պաշարները հանդիսանում են մարդկութեան ընդհանուր ժառանգութիւնը, որոնց հետախուզումը եւ շահագործումը իրականացում է յանուն ողջ մարդկութեան բարեկեցութեան՝ անկախ պետութիւնների աշխարհագրական դիրքից,

վստահ լինելով, որ սոյն Կոնուենցիայի միջոցով ծովային իրաւունքի կողմիֆիկացիան եւ առաջադիմական զարգացումը կը նպաստեն խաղաղութեան, անվտանգութեան, բոլոր պետութիւնների միջեւ համագործակցութեան եւ բարեկամական յարաբերութիւնների ամրապնդմանը՝ արդարութեան եւ իրաւահաւասարութեան սկզբունքներին համապատասխան, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդների տնտեսական եւ սոցիալական առաջադիմութեանը՝ Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան Կանոնադրութեան մէջ ամրագրուած նպատակներին ու սկզբունքներին համապատասխան,

հաստատելով, որ սոյն Կոնուենցիայով չկարգաւորուող հարցերը շարունակում են կարգաւորուել ընդհանուր միջազգային իրաւունքի նորմերով ու սկզբունքներով.

Յօդուած 1.

Վաւերացնել՝ «Ծովային Իրաւունքի մասին» Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան Կոնուենցիան, ստորագրուած 10 դեկտեմբերի 1982 թ.՝ Մոնտեգո-Բեյ քաղաքում, եւ 29 յուլիսի 1994 թ. համաձայնութեան «Ծովային Իրաւունքի մասին» Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան Կոնուենցիայի XI մասի իրականացման վերաբերեալ:

Յօդուած 2.

Օրէնքի կրկնօրինակն ուղարկել Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան Գլխաւոր Քարտուղարին:

Յօդուած 3.

Սոյն օրէնքը ուժի մէջ է մտնում ստորագրման պահից:

Արմէնակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

9 օգոստոս 2016 թ.

Օ Ր Է Ն Ք

«Պետությունների իրաւունքների եւ պարտականութիւնների մասին» Կոնուենցիան (ստորագրուած 26 դեկտեմբեր 1933 թ., համաամերիկեան պետութիւնների 7-րդ միջազգային համաժողովում (Մոնտեւիդէոյի Կոնուենցիայ), որպէս պետութիւնների իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ ճանաչելու մասին»

Ընդունուած է՝

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) կողմից,
8 հոկտեմբեր 2016 թ.:

Համաձայն՝

- Ռուսաստանի Կառավարութեան Դեկրետի «Թուրքահայաստանի մասին» («Արեւմտեան Հայաստանի մասին»), 13 յունուար 1918 թ.,
- Դաշնակից Տէրութիւնների Գերագոյն Խորհրդի կողմից դէ ֆակտոյ (de facto) Հայաստան պետութեան անկախութեան ճանաչման, Փարիզի Վեհաժողովի ժամանակ, 19 յունուար 1920 թ.,
- Դաշնակից Տէրութիւնների Գերագոյն Խորհրդի կողմից դէ իւրէ (de jure) Հայաստան պետութեան անկախութեան ճանաչման, Փարիզ, 11 մայիս 1920 թ.,
- ԱՄՆ Սենատի որոշման, որը ճանաչում էր Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութիւնը, Թիւ 359, 11 մայիս 1920 թ.,
- Սերի խաղաղութեան պայմանագրի 88-րդ, 89-րդ եւ 93-րդ յօդուածների, 10 օգոստոս 1920 թ.,
- ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուդրոյ Վիլսոնի կայացրած Իրաւարար վճռի Հայաստանի եւ Թուրքիայի սահմանի վերաբերեալ, 22 նոյեմբեր 1920 թ.,

հաշուի առնելով՝

- «Գաղութացուած երկրներին անյապաղ անկախութիւն շնորհելու մասին» ՄԱԿ-ի Կոնուենցիան, 14 դեկտեմբեր 1960 թ.,
- «Բնիկ ժողովուրդների իրաւունքների մասին» ՄԱԿ-ի Հռչակագիրը, 13 սեպտեմբեր 2007 թ.,

հիմնուելով՝

- Հայաստանի Հայերի Ազգային Խորհրդի հիմնադիր ժողովի որոշման - 17.12.2004 թ.,
- Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհրդարանի պատգամաւորների ընդունած հռչակագրի - 20.01.2007 թ.,
- Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհրդի Արեւմտեան Հայաստանի Վտարանդի Կառավարութիւն կազմելու մասին հռչակագրի - 04.02.2011 թ.,

- Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհրդի չեզոքութեան մասին որոշման - 29.03.2011 թ.,
- Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշի մասին հրամանագրի - 21.10.2011 թ.,
- Արեւմտեան Հայաստանի հայերի ինքնապաշտպանութեան ուժերի ստեղծման մասին հրամանագրի - 26.12.2012 թ.,
- Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային ժողովի (Խորհրդարանի) ձեւաւորման մասին հռչակագրի - 24.05.2013 թ.,
- Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագրի (թիւ 12), Որոշում՝ յիշեցում, Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան վերաբերեալ, որը հանդիսանում է 1920 թ.-ի Հայկական պետութեան Արեւմտեան շարունակութիւնը - 23.02.2014 թ.,
- Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանի մասին հրամանագրի - 06.04.2015 թ.,
- Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի «Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան մասին» հրամանագրի - 09.05.2016 թ.,

նկատի առնելով՝

«Պետութիւնների իրաւունքների եւ պարտականութիւնների մասին» Կոնուենցիայի (Մոնտեւիդէոյի Կոնուենցիայ) 1-ին, 3-րդ, 6-րդ, 7-րդ եւ 16-րդ յօդուածների պահանջները, որտեղ նշուած են պետութեան յատկանիշները եւ իրաւունքները, որպէս միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ.

1-ին յօդուած - մշտական բնակչութիւն, որոշակի տարածք, կառավարութիւն, այլ պետութիւնների հետ յարաբերութիւնների մէջ մտնելու ունակութիւն,

3-րդ յօդուած - պետութեան քաղաքական գոյութիւնը կախուած չէ այլ պետութիւնների ճանաչումից,

6-րդ յօդուած - ճանաչումը հանդիսանում է անխօս եւ անհերքելի,

7-րդ յօդուած - պետութեան ճանաչումը կարող է լինել ուղիղ կամ ըստ կանխադրման,

16-րդ յօդուած - սոյն Կոնուենցիան բաց է միանալու այն պետութիւնների համար, որոնք Կոնուենցիայի կողմ չեն հանդիսանում,

Յօդուած 1.

Ընդունել եւ ճանաչել «Պետութիւնների իրաւունքների եւ պարտականութիւնների մասին» Կոնուենցիան (ստորագրուած 26 դեկտեմբեր 1933 թ., համաամերիկեան պետութիւնների 7-րդ միջազգային համաժողովում (Մոնտեւիդէոյի Կոնուենցիայ), որպէս պետութիւնների իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ:

Յօդուած 2.

Սոյն օրէնքի կրկնօրինակը ուղարկել Ամերիկեան պետութիւնների կազմակերպութեան գլխաւոր քարտուղարութիւն:

Յօդուած 3.

Սոյն օրէնքը ուժի մէջ է մտնում ստորագրման պահից:

Արմէնակ Աբրահամեան

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան (Հայաստան) Նախագահ

8 հոկտեմբեր 2016 թ.

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

Այստեղ պէտք է յատուկ նշել Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդին կողմէ ՄԱԿ-ի Բնիկ Ժողովուրդներու փորձագիտական յանձնաժողովի շրջանակներուն մէջ 2006-էն ի վեր իրականացուած աշխատանքները եւ ստոր հիման վրայ ստեղծուած Արեւմտեան Հայաստանի հայերու ինքնութեան եւ քաղաքացիութեան կառոյցը: Այս իրաւական քաղաքական հիմքին վրայ կը ձեւաւորուի Արեւմտեան Հայաստանի պետական համակարգը, որուն միջոցով ալ կ'իրականացուի Արեւմտեան Հայաստանի հայերու իրաւունքներու պաշտպանութեան ողջ գործընթացը:

Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութիւն ստանալու համար բաւարար է դիմել Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութեան լիազորուած մարմինին՝ լրացնելով համապատասխան դիմումը:

Դիմումը կարելի է լրացնել հետեւեալ էլ. կայքին մէջ՝

<http://www.western-armenia.eu/WAP/votes/Enregistrement-fr-arm.php>,

պատասխանելով այնտեղ նշուած հարցերուն, հաստատելով Արեւմտեան Հայաստանի հայերու քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներուն վերաբերեալ յայտարարութեան դրոյթները՝ ապա սեղմել ուղարկելու կոճակը:

Ձեր դիմումին որպէս պատասխան՝ կը ստանաք գրանցումն ու քաղաքացիութիւնը հաստատող էլեկտրոնային նամակը: Այդ գրանցումը հաստատող նամակը Ձեզի հնարաւորութիւն կուտայ՝ որպէս Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացի, մասնակցելու Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Ժողովի (Խորհրդարանի) պատգամավորներու ընտրութիւններուն, հանրաքուէներուն:

Ձեր քաղաքացիութիւնը հաստատող փաստաթուղթը՝ այսինքն Արեւմտեան Հայաստանի քաղաքացիութեան քարտը ստանալու համար, պէտք է հետեւեալ էլ. կայքէն՝

<http://www.western-armenia.eu/WAP/votes/Enregistrement-fr-arm.php>

վերցնել համապատասխան լեզուով դիմումի օրինակը, լրացնել զայն, վճարել նշուած գումարը՝ որ նախատեսուած է ինքնութեան եւ քաղաքացիութեան պլաստիկ քարտը, սերտիֆիկատը պատրաստելու, եւ միջազգային փոստով առաքման համար, որմէ ետք ուղարկել լրացուած դիմումը՝ հետեւեալ հասցէով.

CAN, Agence de domiciliation : 00066

RIB : 30004 00066 00010016888 67

IBAN : FR76 3000 4000 6600 0100 1688 867

BIC : BNPAFRPPMAS

Լուսանկարներ ԵՒ ՔԱՐՏԵԶՆԵՐ

Հայկական պահանջներու քարտեզ

1919-ի սկիզբը Փարիզի մեջ հրաւիրուեցաւ Հայ ազգային համագումար: Համագումարի կարեւոր ձեռնարկներէն մէկը եղաւ «Ամբողջական Հայաստանի պատուիրակութեան» ընտրութիւնը Պօղոս Նուպարի ու Աւետիս Ահարոնեանի համաՆախագահութեամբ եւ նախապէս պատրաստուած ու 1919-ի Փետրուար 12-ին Փարիզի հաշտութեան խորհրդածոյցովին ներկայացուած հայկական պահանջներու համատեղ յուշագիրին վաւերացումը, որ կը հիմնաւորէր հայկական անկախ պետութեան ստեղծման անհրաժեշտութիւնը եւ կը ճշտէր անոր տարածքը Արեւմտեան Հայաստանի եօթ վիլայեթներու (ներառեալ Տրապիզոնը), Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Կիլիկիոյ միացումով:

Միացեալ պատուիրակութիւնը Փետրուար 26-ին ներկայացաւ Տասի խորհուրդի նիստին՝ կրկնելով յուշագիրի հիմնական պահանջները: Պատուիրակութեան ընդունեց (1919-ի Ապրիլ 17-ին) նաեւ ԱՄՆ Նախագահ Վուտթօ Ուիլսոնը եւ հաւաստիացուց, որ հնարաւոր ամէն ինչ պիտի ընէ հայերու տարածքային պահանջները պաշտպանելու համար: 1920-ի Յունուար 19-ին Փարիզի խորհրդածոյցովը տէ ֆաքթօ ճանչցաւ Հայաստան պետութեան անկախութիւնը:

Արեւմտեան Հայաստանի Ազգային Խորհուրդի Նախագահ Պօղոս Նուպար

Սերի խաղաղութեան պայմանագրի մասնակիցները

Զորավար Անդրանիկ

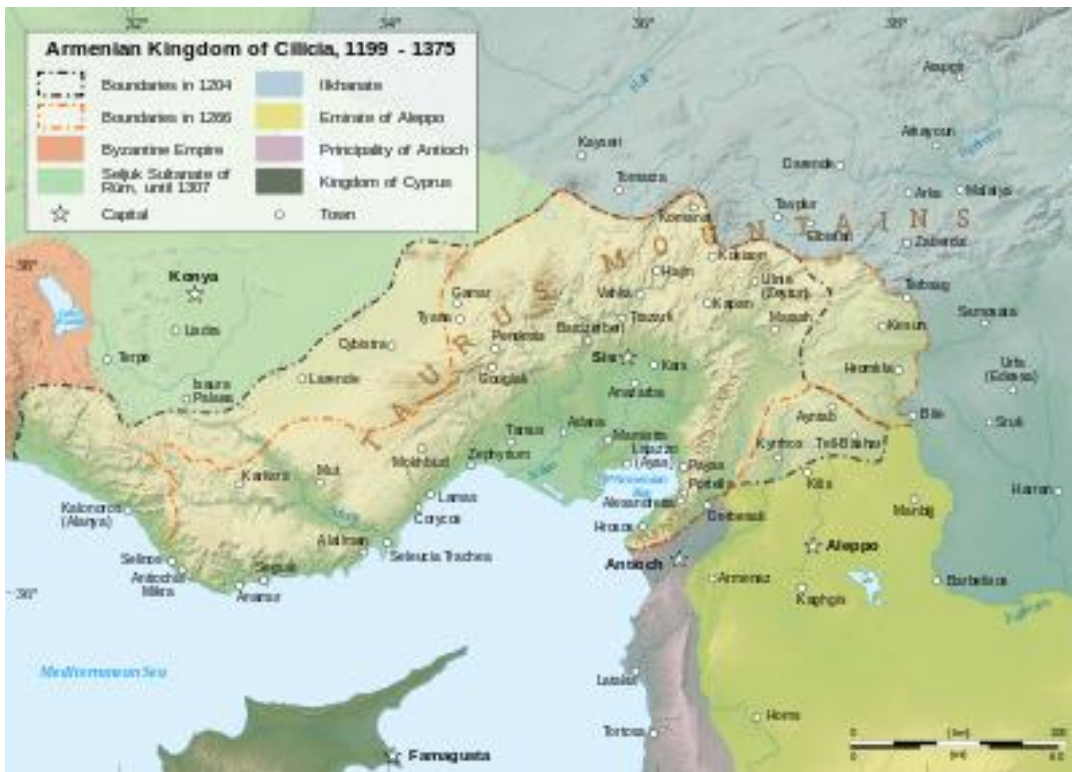

Թրքական պատուիրակությունը իր ստորագրությունը կը դնէ Սեւրի խաղաղութեան պայմանագրի տակ

ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոդրո Ուիլսոնի կայացուցած Իրաւարար վճիռի քարտեզը

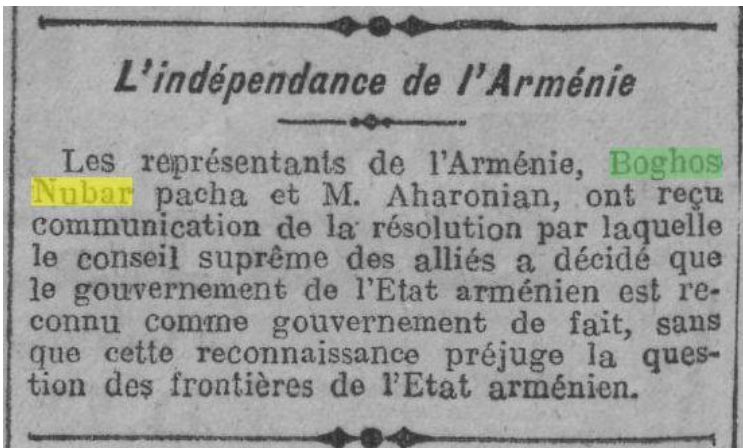

1920 թ. Նոյեմբեր 22-ին ԱՄՆ 28-րդ Նախագահ Վուոդրո Ուիլսոնը կայացուց Իրաւարար վճիռ, որուն ամբողջական անուանումն է՝ «Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու Նախագահի որոշումը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ սահմանի, Հայաստանի դէպի ծով ելքի եւ հայկական սահմանին յարակից թրքական տարածքի ապառազմականացման վերաբերեալ»:

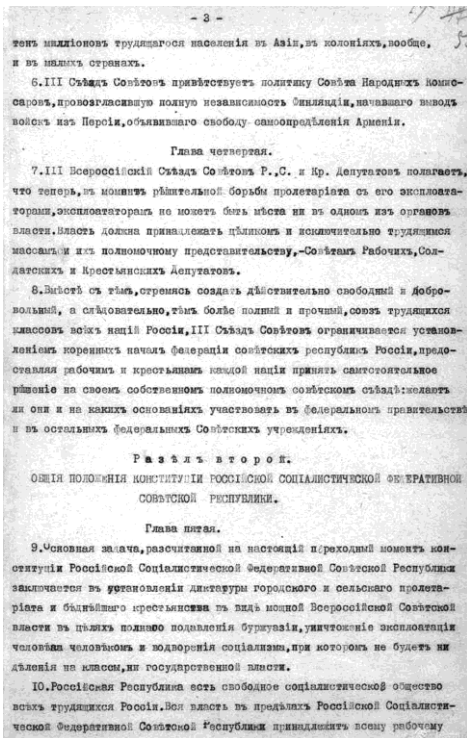

Կիլիկիոյ քարտէզը

Պողոս Նուբար փաշան եւ Աւետիս Ահարոնեանը կը տեղեկացուին Հայկական պետութեան ճանաչման մասին

1918 թ. Յունուար 13-ին Պետրոգրադի մէջ հրապարակուեցաւ Թրքահայաստանի մասին դէկրետը, ուր «Ռուսաստանը կը հռչակէ Հայաստանի ինքնավարութիւնը. Ժողովրդական Կոմիսարներու Խորհուրդը կը յայտնէ հայ ժողովուրդին, որ Ռուսաստանի բանուորագիրացիական կառավարութիւնը կը պաշտպանէ Ռուսաստանի կողմէն գրաւուած Թրքահայաստանի հայերու իրաւունքը՝ ազատօրէն ինքնորոշուելու, ներառեալ նոյնիսկ անոնց անկախութեան իրաւունքը»:

Յետագային այս դրոյթը զետեղուեցաւ 1918 թ. ԽՍՀՄ Սահմանադրութեան մէջ իբրեւ 6-րդ յօդուած:

Հայաստանի ազգագրական քարտեզը

Արեւմտեան Հայաստանի Հանրապետութիւն

Արեւմտեան Հայաստանի հայերու եւ
Արեւմտեան Հայաստանի իրաւունքներու
պաշտպանութեան իրաւական-քաղաքական
միասնական փաթեթ

(3-րդ լրամշակուած հրատարակութիւն)

2017 թ.

«Նոյեան Տապան Հոլտինկ»-ի հրատարակչութիւն
Թարգմանությունը՝ «Եռագոյն»-ի եւ Մովսէս Նաջարեանի
Խմբագիր՝ Մովսէս Նաջարեան
Համակարգչային ձեւաւորում՝ Տիանա Գրիգորեան
Տպագրութիւն՝ օֆսէթ, չափը՝ 14.8X21, թուղթը՝ օֆսէթ, 70գ.,
ծաւալը՝ 5 մամուլ:

«Նոյեան Տապան» տպագրատուն
ՀՀ, Երեւան 0009, Իսահակեան 28
Հեռ.՝ (+374 60) 27 64 62
Էլ. փոստ՝ contact@nt.am,
URL: www.nt.am